

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Eğitim Yönetimi Programı

ANKARA İLİ KAMU VE ÖZEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK BEKLENTİLERİ VE ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Denizgün KESER

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye... En İyiyeye...

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Eğitim Yönetimi Programı

ANKARA İLİ KAMU VE ÖZEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK BEKLENTİLERİ
VE ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE FUTURE EXPECTATIONS AND
SELF-EFFICACY OF PUBLIC AND PRIVATE HIGH SCHOOL STUDENTS IN ANKARA

Denizgün KESER

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,

Denizg¼n Keser'in hazırladığı "Ankara İli Kamu ve ¼zel Lise ¼đrencilerinin Gelecek Beklentileri ve ¼z Yeterlilikleri Arasındaki İlişki" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından **Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Y¼netimi Bilim Dalında Y¼ksek Lisans** olarak kabul edilmiştir.

J¼ri Başkanı

Doç. Dr. G¼khan Arastaman

İmza

J¼ri Üyesi (Danışman)

Doç. Dr. Nihan Demirkasımoğlu

İmza

J¼ri Üyesi

Dr. ¼đrt. Üyesi G¼l Kurum

İmza

Bu tez Hacettepe ¼niversitesi Lisans¼st¼ Eğitim, ¼đretim ve Sınav Y¼netmeliđi'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri ¼yeleri tarafından ..... / ..... / ..... tarihinde uygun g¼r¼lm¼ř ve Enstit¼ Y¼netim Kurulunca ..... / ..... / ..... tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selahattin GELBAL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼r¼

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, Ankara ilinin dokuz merkez ilçesinde öğrenim görmekte olan kamu ve özel genel lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin ve öz yeterliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesidir. Araştırma, betimsel ve ilişkisel tarama modelleri ile desenlenmiştir. Öğrencilerin gelecek beklentileri ve öz yeterlik düzeyleri, betimsel tarama modeli ile bu iki değişken arasındaki ilişki ise ilişkisel tarama modeli ile desenlenmiştir. Araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim öğretim yılı Ankara ili merkez ilçelerindeki kamu ve özel genel liselerde öğrenim gören toplam 169792 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme, kamu liselerinden 552, özel liselerden 233 öğrenci olmak üzere toplam 785 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem seçiminde tabakalı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, Tuncer (2011) tarafından geliştirilen Ergen Gelecek Beklentisi Ölçeği (EGBÖ) ve Muris (2001) tarafından geliştirilen, Telef ve Karaca (2012) tarafından Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan Çocuklar İçin Öz yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) ile toplanmıştır. EGBÖ ve ÇÖYÖ ile elde edilen nicel veriler SPSS22 programıyla değerlendirilmiştir. Analizlerde parametrik testler (bağımsız örneklem t-Testi, tek yönlü varyans analizi ANOVA, Pearson Korelasyon) uygulanmıştır. Analiz sonuçları, öz yeterlik ve gelecek beklentisi boyutunda okul (özel-kamu), kardeş sayısı, anne baba çalışma durumu değişkenleri açısından anlamlı bir fark göstermemiştir. Cinsiyet değişkeni açısından ise anlamlı fark bir göstermiştir. Ölçekten alınabilecek değerler göz önünde bulundurulduğunda lise öğrencilerinin öz yeterliklerinin ve gelecek beklentilerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin gelecek beklentileriyle öz yeterlikleri arasında orta düzeyde, doğrusal, pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Son olarak, öz yeterliğin gelecek beklentisini anlamlı ve olumlu olarak yordadığı saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: gelecek beklentisi, öz yeterlik, öğrenci, lise, kamu okulu, özel okul

Abstract

The main purpose of this study is to examine the future expectations and self-efficacy of public and private high school students studying in nine central districts of Ankara according to various variables. The research was designed with descriptive and relational survey models. Students' future expectations and self-efficacy levels, with the correlational survey model; The relationship between these two variables was patterned with the relational screening model. The population of the research consists of a total of 169792 students in total studying in public and private high schools in the central districts of Ankara in the 2021-2022 education year. The sample of the study consisted of a total of 785 students in total out of 552 from public high schools and out of 233 from private high schools. Stratified sampling technique was used in sample selection. The data of the study were collected with the Future Expectations Scale for Adolescents developed by Tuncer (2011), and the Self-Efficacy Scale for Youth, developed by Muris (2001) and adapted to Turkish by Telef and Karaca (2012) for validity and reliability. The Analyzes showed that self-efficacy and future expectation did not show a significant difference in terms of school, number of siblings, parental employment status. A significant difference was found in terms of gender variable. It has been determined that the self-efficacy and future expectations of high school students are at a moderate level. It has been observed that there is a moderate, linear positive relationship between students' future expectations and their self-efficacy.

Keywords: future expectation, self-efficacy, student, high school, public school, private school

Teşekkür

Yüksek lisans eğitimim sürecinde akademik bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım, uzun ve zorlu süreçte beni her zaman cesaretlendiren, motive eden, ilgi ve desteğini esirgemeyen, değerli hocam, tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Nihan DEMİRKASIMOĞLU'na sonsuz şükran ve saygılarımı sunarım. Eğitim yönetimi alanında yetişmemde önemli katkıları olan ve kendilerinden çok şey öğrendiği Sayın Prof. Dr. Murat ÖZDEMİR'e, Prof. Dr. Sait AKBAŞLI'ya, Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BADAVAN'a ve bu süreçte emeği geçen tüm hocalarıma teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tez savunma jürimin değerli üyeleri Doç. Dr. Gökhan ARASTAMAN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Gül KURUM'a değerli katkıları ve önerileri için ayrıca sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Veri toplama sürecinde yardımlarını esirgemeyen ve araştırmayı mümkün kılan değerli okul idarecilerine, çalışmaya katılan öğrencilere, teşekkür ve saygılarımı sunarım. Son olarak bugünlere gelmeme en büyük vesile gördüğüm, aileme teşekkürü borç bilirim. Çalışmanın alana katkı sağlaması ve sonraki çalışmalara ışık tutması dileğiyle.

Denizgün KESER

Temmuz 2022

İçindekiler

Kabul ve Onay	ii
Öz	iii
Abstract.....	iv
Teşekkür.....	v
Tablolar Dizini	viii
Şekiller Dizini	x
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini	xi
Bölüm 1 Giriş	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi	9
Araştırma Problemi	11
Sayıtlar	13
Sınırlılıklar.....	13
Tanımlar.....	13
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar	15
Gelecek Beklentisi Kavramı.....	15
Öğrencilerin Gelecek Beklentileri.....	17
Öğrencilerin Gelecek Beklentileri İle Araştırma Değişkenlerinin İlişkisi.....	23
Öz Yeterlik Kavramı	26
Öğrenci Öz Yeterliği.....	30
Öğrencilerin Düşük ve Yüksek Öz Yeterlik Algıları	31
Öğrenci Öz Yeterliğinin Gelişim Süreci.....	33
Öğrenci Öz Yeterliğinin Kaynakları	36
Öğrenci Öz Yeterliği İle Araştırma Değişkenlerinin İlişkisi	38
Gelecek Beklentisi İle Öğrenci Öz Yeterliğinin İlişkisi	40
Bölüm 3 Yöntem.....	43

Araştırmanın Türü	43
Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	43
Veri Toplama Süreci	47
Veri Toplama Araçları	48
Verilerin Analizi	56
Bölüm 4 Bulgular, Yorumlar ve Tartışma	62
Öğrencilerin Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular	62
Öğrencilerin Öz Yeterliklerine İlişkin Bulgular.....	69
Gelecek Beklentisinin Öz Yeterlik ile İlişkisine İlişkin Bulgular	78
Bölüm 5 Sonuç ve Öneriler.....	82
Sonuçlar ve Tartışma	82
Öneriler	90
Kaynaklar.....	96
EK-A: Ölçeklerin Kullanılması İçin Alınan İzin Belgeleri	cvii
EK-B: Veri Toplama Araçları	cviii
EK-C: Araştırma Etik Komisyonu Onay Bildirimi.....	cxiii
EK-Ç: Milli Eğitim İzin Bildirimi	cxiv
EK-D: Etik Beyanı	cxv
EK-E: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu.....	cxvi
EK-F: Thesis/Dissertation Originality Report.....	cxvii
EK-G: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı.....	cxviii

Tablolar Dizini

Tablo 1 Araştırma Evrenini Oluşturan Öğrencilerin İlçelere Göre Dağılımı ve Örneklem Alınan Öğrenci Sayıları.....	44
Tablo 2 Öğrencilerin Demografik Özellikleri.....	46
Tablo 3 Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ) Açımlayıcı Faktör Analizi	51
Tablo 4 Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ) Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı Değerleri.....	52
Tablo 5 Çocuklar İçin Öz yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) Açımlayıcı Faktör Analizi	54
Tablo 6 Çocuklar İçin Öz yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı Analizi	55
Tablo 7 Öğrencilerin Gelecek Beklentileri ve Öz Yeterliklerine İlişkin Ortalama, Medyan, Mod, Standart Sapma, Çarpıklık, Basıklık Değerleri	59
Tablo 8 Öz Yeterlik ve Gelecek Beklentisi Varyansların Homojenliği Testi	60
Tablo 9 Öğrencilerin Gelecek Beklentisi Düzeylerine ilişkin Analiz Bulguları	62
Tablo 10 Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Okul Türü Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi	64
Tablo 11 Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi	64
Tablo 12 Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.....	65
Tablo 13 Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.....	66
Tablo 14 Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine göre Tek Yönlü Varyans Analizi.....	67
Tablo 15 Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Anne Baba Eğitim Durumu Değişkenlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	68
Tablo 16 Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Anne Baba Çalışma Durumu Değişkenine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi	69
Tablo 17 Öğrencilerin Öz Yeterlik Düzeylerine İlişkin Analiz	70
Tablo 18 Öğrencilerin Öz Yeterliğinin Okul Türü Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi.....	71
Tablo 19 Öğrencilerin Öz Yeterliğinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi.....	72

Tablo 20 Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.....	73
Tablo 21 Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.....	74
Tablo 22 Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi	75
Tablo 23 Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Anne Baba Eğitim Durumu Değişkenlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.....	76
Tablo 24 Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Anne Baba Çalışma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi.....	78
Tablo 25 Gelecek Beklentisi ve Öz Yeterlik İlişkisi (Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi).....	79
Tablo 26 Öz Yeterliğin Gelecek Beklentisini Yordamasına Yönelik Regresyon Analizi.....	80
Tablo 27 Ergen Gelecek Beklentisi Ölçeği (EGBÖ) Frekans Analizi	cx
Tablo 28 Çocuklar İçin Öz Yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) Frekans Analizi.....	cxii

Şekiller Dizini

Şekil 1 Öğrenci Öz Yeterliğinin Kaynaklarına İlişkin Diyagram.....	36
Şekil 2 Gelecek Beklentisi Ve Öz Yeterlik Histogramları	60
Şekil 3 Basit Doğrusal Regresyon Grafiği	81

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

AFA: Açımlayıcı Faktör Analizi

Akt. : Aktaran

ANOVA: Tek Yönlü Varyans Analizi

B: Bağımsız Değişkenin Katsayısı

ÇÖYÖ: Çocuklar için Öz Yeterlik Ölçeği

d: Etki büyüklüğü

EGBÖ: Ergen Gelecek Beklentisi Ölçeği

F: Varyans

G.arası: Grup arası

G.İçi: Grup İçi

η^2 : Eta Kare Etki Büyüklüğü

KO: Karelerin Ortalaması

KT: Kareler Toplamı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

N: Katılımcı Sayısı

Ort.Fark: Ortalama Fark,

p: Anlamlılık Düzeyi

r : Pearson Korelasyon Katsayısı

Sd. : Serbestlik Derecesi

SH: Standart Hata

Sig. : Anlamlılık düzeyi (p)

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

SS. : Standart Sapma

t: t Puanı

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

Var.K.: Varyansın Kaynağı

vd. : ve diğerleri

WHO: World Health Organization

$\bar{X}$: Ortalama

β : Standardize Edilmiş Regresyon Katsayısı

Bölüm 1

Giriş

Bu bölümde, giriş, problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, araştırma problemi, alt problemler, sayıtlar, sınırlılıklar, tanımlar yer almaktadır.

Problem Durumu

Hızlı bir şekilde gelişen ve değişen günümüz dünyasında bireyin geleceği ile ilgili planlama yapma gereksinimi her geçen gün önem kazanmaktadır. Gençlerin gelecekte beklenenleri sürekli değişmektedir. Bireyin içinde bulunduğu ve bir parçası olduğu toplumsal yapının bireyin beklentileri üzerindeki etkisi büyük olmaktadır. Araştırmalar (Dolgin 2014; Erikson 1968) lise döneminin öğrencilerin geleceğe dair birçok karar almasını gerektiren kritik bir dönem olduğunu ortaya koymaktadır. Kaya (2013) gençlerin bu dönemde iyi bir eğitim almalarının yanı sıra, seçeceği meslek dalının gelecekteki potansiyeli, ülkenin ekonomik durumu, gelir düzeyi, yaşam koşulları ve standartları değerlendirilerek bir planlama yapılması gerektiğini belirtmektedir. Mengi (2011) lise öğrencilerinin ailelerinden, öğretmenlerinden ve arkadaşlarından aldıkları sosyal destek ne kadar yüksekse, öz yeterliklerinin ve başarılarının da o denli arttığını belirtilmektedir. Ayrıca Lise öğrencilerinin olumlu öz yeterlilik algılarının daha üst düzey hedefler belirlemeye ve bu hedeflere ulaşmak için daha çok çalışmaya yönelmelerini mümkün kılmaktadır.

Lise öğrencilerinin geleceğe yönelik beklentileri ve bu beklentilerin gerçekleşmesine yönelik umutları, ruh sağlıklarını, kendilerinden ve yaşamlarından memnuniyetlerini etkileyebilmektedir. Toplumun değişimini ve bu değişimin yönünü de belirleyebilmektedir (Yavuzer, 2005). Genç insan kaynağı, toplumların geleceği için bir gösterge olmaktadır. Gençler yaşamının her döneminde farklı nedenlerle farklı düzeylerde gelecek kaygısı yaşamaktadırlar. Genç bir nüfusa sahip olan Türkiye’de, gençlerin iyi bir eğitim alabilmeleri için gerekli fırsatların oluşması sağlanabilirse işsizlik sorunu ve ekonomik sorunlar gibi nedenlerle gençlerin geleceğe yönelik beklentilerinde ortaya çıkabilecek kaygıları

azaltılabilir (Aydın, 2013). Gençlerin geleceğe yönelik beklentileri hayatın birçok alanını kapsamaktadır. Araştırmalara (Bedel, 2013; Sekmenli, 2000; Varol, 1990) göre geleceğe yönelik beklentiler, gelecekteki hedeflere ulaşmak için gençlerin hayata karşı motivasyonunu da artırmaktadır. Ancak geleceğe yönelik beklentileri olumlu veya olumsuz yönde etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında aile, okul, arkadaş çevresi, sosyal ilişkiler, sosyoekonomik düzey yer almaktadır (Aylar, 2012). Lise öğrencilerinin geleceğe yönelik hedefler belirlemede ailenin önemli bir yeri bulunmaktadır. Ailenin gelir düzeyi, anne babanın birlikte ya da ayrı yaşaması, anne babanın hayatta olup olmaması, kardeş sayısı, anne babanın eğitim düzeyi, anne babanın çocuğa karşı davranışları gibi faktörlerin çocukların hedeflerini olumlu veya olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Buyruk, 2009). Gençlerin gelecek beklentisinde rol oynayan ana kaynaklara bakıldığında ailenin maddi durumu, eğitim olanakları, bilgi ve becerileri ön plana çıkmaktadır. Ailelerin maddi durumu, gençlerin hayata karşı tutumlarında doğrudan etkili olmaktadır. Toplumda sosyo ekonomik düzeyi yüksek olarak kabul edilen ailelerin çocuklarında başarı alışkanlığı, özgüven duygusu ve tüm olaylar karşısında soğukkanlı ve çözüm odaklı bir düşünceye sahip oldukları gözlenirken, düşük alt sınıf olarak değerlendirilen ailelerin çocuklarında düşük özgüven, geleceğe inançsızlık ve olumsuz düşünce görülmektedir (İleri, 2019).

Gelecek beklentisi sadece eğitimle sınırlı değildir. İyi bir aile kurmak, inancını özgürce yaşamak, iyi bir iş fırsatı ve sağlıklı bir yaşam öğrencilerin diğer beklentileri arasındadır. Öğrencilerin beklenti düzeyleri geleceğe yönelik umutlarıyla doğrudan ilişkilidir. Gelecek beklentisi düşük olan öğrencinin umut düzeyinin de düşük olduğu bilinmektedir. Öğrencilerin tamamının kendi seçtikleri okullara gidemediği ve büyük çoğunluğunun sadece puanın yeterli olduğu lise türünde yer aldığı düşünüldüğünde, öğrencilerin eğitimleri sırasında geleceğe dair beklentilerinin ölçülmesi, okudukları okul ve öğretimi ile ilgili önemli ipuçları vermektedir (Uluçay, 2014). Gençlerin gelecek beklentilerinin toplumun gelişim çizgisini ve dinamiklerini belirleyen önemli faktörlerden biri olduğu ve ekonomik yaşam için

rekabet ve başarının ön planda olduğu sanayi toplumlarında gençler için "gelecek kaygısının" çocukluktan itibaren başladığı belirtilmektedir (Güleri, 1998). Buradan hareketle gençlerin olumlu gelecek beklentilerine sahip olmalarının sağlanması, gelecek kaygılarının en aza indirilmesi konusunda farkındalık yaratılmasının da eğitim politikaları için önemli konular olduğu ifade edilebilir.

Konate (2018) Türkiye'de eğitim sistemindeki sürekli değişimlerin ve yaşanan toplumsal olayların gençlerin geleceğe ilişkin tutumlarını olumsuz etkilediğini ifade etmektedir. Ayrıca gençlerin hem bilişsel hem duygusal gelişimiyle, içinde yaşadığı toplumla ve sistemle de doğrudan ilişkili olan böylesi bir konuda yapılacak çalışmaların önemli olduğunu; özellikle uygulanacak programlarla kazandırılacak geleceğe yönelik olumlu beklentilerin gençlerin riskli davranışlarının azalmasından, kimlik gelişimine kadar pek çok alanda olumlu değişim sağlayabileceğini belirtmektedir. Yirmi birinci yüzyılda tüm dünyada yaşanan gelişmeler ve değişimlerle öğrencilerden beklenenin daha karmaşık hale gelmesi eğitim sistemlerinin yeniden yapılandırılması ihtiyacını da beraberinde getirmektedir (Darling, Hyler, & Gardner, 2017). Bu doğrultuda Türkiye'de eğitim sisteminin birçok kez değiştirildiği görülmektedir. 1997-2003 Liselere Geçiş Sınavı (LGS), 2002-2007 Orta Öğretim Kurumları Seçme ve Yerleştirme Sınavı (OKS), 2007-2013 Seviye Belirleme Sınavı (SBS) yapılmıştır. 2012-2013 yılında 4+4+4 eğitim sistemine geçilmiştir. 2013-2017 yılında Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemi (TEOG) sınavı yapılmıştır. 2018 yılında okullarda zorunlu bitişik eğitimi yazı modeli ve TEOG kaldırılmış, Lise Giriş Sistemi (LGS) liselerde adrese dayalı tercih sistemine geçilmiştir. Günümüzde liseye girişte son on beş yıl içinde değiştirilen beşinci farklı sınav sistemi denenmektedir. Son iki yılda ise öngörülemeyen birçok değişimi de beraberinde getiren bir pandemi krizi ile yüz yüze eğitimin yerini belli bir süre çevrimiçi eğitimin aldığı görülmektedir. Dolayısıyla milyonlarca öğrencinin pandemide Eğitim Bilgi Ağı (EBA) altyapısı ile bilgisayar, tablet ve telefonda uzaktan eğitim almakta zorunda kaldığı görülmektedir (Dumangöz & Sanlav, 2021). Kara (2020) 2.590 lise öğrencisiyle Covid-19 sürecinde yaptığı araştırmada, lise öğrencilerinin

Covid-19 hakkında genel olarak olumsuz (üzüntülü, huzursuz, kızgın, endişeli ve korkulu) duygulara sahip olduklarını belirlemektedir. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğunun sosyal yaşam aktivitelerinin Covid-19 nedeniyle kısıtlandığı ve bu faaliyetlerin yüz yüze yerine uzaktan olarak değiştirildiği görülmektedir. Öğrencilerin Covid-19 salgını ile ilgili genel olarak ne gibi sorunlar yaşadıkları cinsiyete göre karşılaştırıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla uykusuzluk, iştahsızlık ve hiçbir şeyden zevk alamama durumu yaşadıkları belirlenmektedir. Ayrıca kız öğrencilerin aşırı stres, korku, kaygı, sebepsiz yere ağlama ve sinirlenme gibi durumları erkek öğrencilere göre daha sık yaşadıkları da saptanmaktadır. Bu araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise öğrencilerin Covid-19 salgını ile ilgili duygu ve düşünceleri ile lise sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğudur. Örneğin Covid-19 salgınında lise 9. sınıf öğrencilerinde sınav sırasında uyku bozukluğu, iştahsızlık, korku, kaygı, aşırı stres, hiçbir şeyden zevk alamama gibi sorunlar göze çarpmakta ve lise 12. sınıf öğrencilerinde kaygı ve düşük motivasyon daha belirgin olmaktadır (Acar ve diğerleri, 2020). Bu araştırmalar dünyanın ve Türkiye'nin gündemindeki bu gibi olayların öğrencilerin öz yeterlik inançlarını ve gelecek beklentilerini etkileyebildiğini ve bu konunun irdelenmeye değer olduğunu işaret etmektedir.

Öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalarda farklı değişkenlerin gelecek beklentisini olumlu ya da olumsuz etkilediği gözlemlenmektedir. Gençlerin gelecek beklentileri ve öz yeterlik algıları ilişkisinin son zamanlarda araştırma konusu olarak ele alındığı görülmektedir (Verdugo ve diğerleri, 2018). Gençlerin öz yeterlik algılarının hedeflerini ve bu hedeflerin niteliklerini nasıl belirlediğinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Öz yeterlik algıları, gençlerin kendi kapasitesi hakkında karar vermesini ve kendisi hakkında bir yargıda bulunmasını da içermektedir. Öz yeterlik duygusu ne kadar güçlüyse, gençler o kadar fazla çaba, ısrar ve direnç göstermektedirler. Aynı zamanda, öz yeterlik inançları bireylerin düşünme tarzlarını, problem çözme becerilerini ve duygusal tepkilerini etkilemektedir. Yeterli öz yeterliğe sahip olmayan bireyler, işlerin görüldüğünden daha zor olduğunu düşünmekte ve her şeye dar bir açıdan bakmakta ve karşılaştıkları sorunları

çözememektedirler. Fakat öz yeterliği yüksek olan bireyler zor işlerde ve olaylarda rahatlık duygusu içinde daha güvenli ve güçlü olmaktadır (Kiremit, 2006) Allen ve Velden (2012) eğitim politikalarını ve uygulamalarını; gençlere kazandırdığı temel becerilere, özel yeteneklere, 21. yüzyıl becerilerine sahip olma anlayışına göre değerlendirmekte ve bu becerilerin eğitimle kazandırılmasının önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda 21. yüzyıl becerileri olarak ifade edilen iş birliği (collaboration), iletişim (communication), eleştirel düşünme (critical thinking) ve yaratıcılık (creativity) ile gençlerin 21. yüzyıldaki büyük değişimlere hazırlaması gerektiğini vurgulanmaktadır.

Savickas (2005) lisede kariyer konusunun stratejik bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerin birçoğu, üniversite eğitimine devam ederken okudukları bölümün veya mesleğin kendilerine uygun olmadığını fark etmektedir. Bu süreçte doğru yönlendirmeye bilinçli ve önleyici tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilebilir. Savickas'a (2005) göre kariyer; Bireyin geçmiş anılarından, mevcut deneyimlerinden ve gelecek beklentilerinden yola çıkarak iş hayatını ortaya koyan yaşam öykülerinde yer almaktadır. 20. yüzyılda insanlardan beklenen sabit roller : «İş bul, iş bulunca evlen, çocuk yap, emekli ol...» varken; Kariyer, basamakları tırmanılan bir merdiven veya yol olarak modellenirken bu paradigmanın 21. yüzyılda işe yaramaz hale gelmektedir. 21'inci yüzyılın yeni yaşam döngüleri, küreselleşme ve gelişen bilgi teknolojileri ile mesleki özellikler daha az tanımlanabilir ve daha az tahmin edilebilir hale gelmektedir. Uygun bir işe girmek ve sürdürmek artık yeterli olmadığı için kariyer danışmanlarından beklentiler de değişmektedir. Böylece özellik-faktör uyumlu mesleki rehberlik, çevrenin ve bireylerin sabit olduğu varsayımına dayandığı için işlevselliğini yitirmektedir. Holland (1973) insanların, tanımladığı altı kişilik tipinden birine sahip olduğunu ve ona uygun mesleklerden birini seçtiğini savunmaktadır. Mesleki doyum; bireyin kişilik tipi içinde yer alan özellikleri, bu tiplere uygun olarak tanımlanan iş çevresine uyumu ile pozitif ilişkili olduğunun altını çizmektedir. Holland'ın kişilik teorisi, bireyin sosyal çevresinde oluşan kişilik tiplerini profesyonel çevre ile eşleştirmeye dayanmaktadır. İşe uyum teorisi, çalışma ortamı ve çalışma ortamına

uygun olan birey üzerine yapılandırılmaktadır. Çalışanların değerleri ve beklentileri; çalışma ortamına uyumunun ve iş doyumunun belirleyicisi olmaktadır. Bireylerin kişisel kodları, genetik ve çevrenin etkileşimi sonucunda şekillenmektedir. Çünkü genetik, bazı bireyleri bazı kodlara uzaklaştırabilen veya yakınlıklandırabilen bir etkidir. Daha sonra ebeveyn ve diğer yetişkinler, bazı olaylar zinciri ile çocuğun kendi kodunu geliştirmesine ve güçlendirmesine yardımcı olabilmektedir. Holland'a göre gencin meslek seçimi davranışını; Kişilik tipi (kalıtım, faaliyetler, ilgiler, yetenekler, eğilimler, benlik kavramı, benlik ve dünya algısı ve değerler, çevresel etkilere duyarlılık, kişilik özellikleri) ve çevrenin (ev, okul, ilişkiler ve arkadaşlara, fırsatlara ve çevreye göre pekiştirme türleri) özellikleri arasındaki etkileşimi belirlemektedir. Gençlerin seçimlerinden sonra pişmanlık duymayacakları ve kapasitelerini en üst düzeye çıkarabilecekleri bir süreci yönetmek son derece önemlidir. Bu noktada asıl amaç; İnsanlık için fark yaratabilecek, insan yaşamını iyileştirebilecek ve değer yaratabilecek, topluma, dünyaya ve evrene faydalı olabilecek bir kuşağa katkıda bulunmak, üniversite ve mesleki süreçlerinde iyi liderler olmalarını sağlamaktır. Gençleri geleceğe hazırlamanın en önemli aşaması ise lise dönemi ve bu dönemde doğru yönlendirilmeleridir.

Araştırmalar (Fouad, 2007; Vignoli, 2015) lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin incelenmesinin geleceğe yönelik korkularını da ortaya koyduğunu belirtmektedir. Gençlerin geleceğe yönelik olumlu inançlarının, uzun vadeli planlarını, daha iyi bir eğitim ve iş sahibi olmalarına dair inançlarını desteklediği ve okulda daha iyi sosyal ve duygusal uyum sağladıkları ifade edilmektedir (Bayoğlu, 2010). Dolayısıyla öğrencilerin gelecekle ilgili olumlu beklentileri performanslarını da etkilemektedir. Bu nedenle özellikle lise döneminde öğrencilerin beklenti ve öz yeterlik düzeylerinin bilinmesi ve gerekli yönlendirmelerin sağlanması önem arz etmektedir. Geleceğin toplumu, eğitim sistemlerinin yetiştireceği insan tipine göre şekil almaktadır. Ülkelerin, küreselleşme sürecine göre eğitim sistemlerini uyarlama ve küreselleşen dünyanın evrensel değerlerine uygun bir eğitimi gerçekleştirme çabası içinde olmaları önem arz etmektedir (Çelik, 1995). Nurmi (2005) gelecek beklentisinin oluşmasında bekleme, plan yapma, davranış düzenleme gibi pek çok bilişsel

süreç ve iyimserlik, kötümserlik, umut ve umutsuzluk gibi duygular ve tutumların etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla okul yönetimleri ve rehberlik servislerinin öğrencilerin bilinçlendirilmesine yönelik seminerler, bireysel toplantılar planlaması, öğretmenlerden ve psikologlardan yardım alması önem arz etmektedir. Sonuç olarak; Gençleri geleceğe hazırlarken, öğrenme sürecini öğretmen, öğrenci ve diğer tüm paydaşlarla zenginleştirmek ve olumsuz senaryolardan kaçınmak için zaman kaybetmeden tüm sistemi çağın gereksinimlerine uyarlamak gerekmektedir.

Görüldüğü üzere, lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ile ilişkili faktörleri ve bu faktörler arasındaki ilişkileri anlamak amacıyla yapılan tarama sonucunda öğrencilerin gelecek beklentilerinin öz yeterlik, yaş ve cinsiyet değişkenleriyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Ege, 2018; Makas 2020 Pesen, 2016 Türkön, 2019). Alanyazındaki çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmada, lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ile öz yeterliklerinin ne düzeyde olduğu, bu beklenti ve öz yeterliğin okul türü(kamu ve özel), cinsiyet, yaş sınıf, anne baba eğitim ve çalışma durumu değişkenlerine göre nasıl farklılaştığı sorusuna yanıt aranmıştır. Kamu ve özel lise öğrencilerinin öz yeterlilik düzeylerinin gelecek beklentileri üzerine etkisi, çeşitli değişkenlerin (okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf, ana baba eğitim ve çalışma durumu) öz yeterlik üzerine etkisi saptanmaya çalışılmıştır. Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve öz yeterlik düzeyleri ile ilgili olarak ailenin ve çevrenin önemli etkilerinin olduğu tespit edilmiştir (Aktaş, 2016; Carlson, 1999; Özer ve Anıl, 2011). Çevresel faktör olarak eğitim sistemi, sınav sistemi, öğrencinin öğrenim gördüğü okul türü gibi birçok etkenin gençlerin geleceğe yönelik hedeflerini ve öz yeterlik düzeyini olumlu veya olumsuz yönde etkilediği ifade edilebilir (Sezer vd. 2010; Uluçay 2014). Yapılan alanyazın taramasında gelecek beklentisi kavramıyla ilgili yapılan çalışmaların daha çok öğretmenlere, üniversite öğrencilerine yönelik olduğu ve geleceğe yönelik beklentiler yerine umut değişkeninin daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir (Akdağ ve Taşdemir, 2011; Akman, 1992; Güleriş, 1994; Kuzu ve Özdemir, 2004; ; Kezer, Ogurlu ve Akfırat 2016; Konan, 1997; Makas 2020; Şanlı ve Saraçlı, 2015; Yavuzer, 2005). 14-18 yaş

gençlerinin gelecek beklentilerini inceleyen bu araştırmada alanyazın taramalarında eksikliği görülen kamu ve özel lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve öz yeterlik algıları ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Uluslararası alanda öz yeterlik kavramıyla ilgili teorik çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu çalışmalarda benlik saygısı, kendine güven ve kendini düzenleme gibi kavramların öz yeterlikle birlikte ele alındığı görülmektedir (Bandura, 1977; Bandura 1989; Gist & Mitchell, 1992; Zimmerman, 2000; Pajaras, 2009; Zulkosky, 2009; Stanger, Jhangiani & Tarry, 2011; Redmond, 2015). Türkiye'de ise öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin öz yeterlik algıları, öğretmen adaylarının bir derse ilişkin öz yeterlik algıları veya öz yeterlik ölçeğinin geliştirilmesi gibi konularda araştırmalar yapıldığı görülmektedir. (Arseven ve Tepehan, 2015; Aylar ve Aksin, 2011; Tepe, 2011; Karamüftüoğlu, 2014; Kaya, Polat, Temzi, 2012; Seçkin ve Başbay, 2013; Sepetsiz ve Serhatoğlu, 2013; Uysal ve Kösemen, 2013; Yeşiltaş, 2016). Akademik öz yeterlik üzerine yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak eğitim alanında olduğu ifade edilebilir (Arslanbuğa, 2017; Aydoğan ve Özbay, 2012; Bandura, 1997; İsrail, 2007; Mengi, 2011; Pajares, 1997; Schunk, 1981). Lise öğrencileriyle genel öz yeterlik ve gelecek beklentilerini birlikte inceleyen araştırmaların az sayıda olduğu ifade edilebilir (Atabey 2020; Şen, 2015). Kamu ve özel okul lise öğrencilerinin gelecek beklentisi ve öz yeterlik algılarının birlikte incelendiği bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Özel okullaşma oranının hızla arttığı süreçte lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin ve öz yeterliklerinin kamu ve özel okul türüne göre incelenmesinin alanyazına katkı sağlayacağı ve bu yönde geliştirilen politikalara ve karar süreçlerinde yol gösterici olabileceği ifade edilebilir. Türkiye'de eğitime yönelik sorunların çözülmesi için eğitim ve öğrenciyle ilgili etmenlerin birlikte ele alındığı bütüncül bir yaklaşıma gerek duyulduğu, gençlerin gelecek beklentilerinin ve öz yeterliklerinin geliştirilmesinin okul odaklı ve uygulamaya dönük bir biçimde yeniden ele alınmasının faydalı olacağı ifade edilebilir. Genel olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde kişinin öz yeterliliğinin gelecek planlarını olumlu veya olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir. Bu doğrultuda okul yönetimlerinin öğrencilerin öz

yeterliklerinin yükseltilmesi yönünde eğitime dair tüm unsurları; fiziki koşulları, donanımları, materyalleri, insan kaynağını ve bizzat eğitimin tüm yönlerini yönetmesi ve koordine etmesi önem arz etmektedir. Diğer bir deyişle, okul yöneticilerinin öğrencilerin gelecek beklentilerinin yükseltilmesine yönelik nasıl faydalı ve etkili bir yol izleneceğine ilişkin bir bakış açısı belirlemesi, kurumsal ve pratik temelleri şekillendirmesi, eğitim örgütünü yaşayan bir organizma haline getirmesi, bir bütünlük içinde işletmesi ve geliştirmesinin gerekliliği araştırmanın problem durumu içinde ifade edilebilir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Öğrencilerin farklı kişisel, sosyal, akademik gereksinimlerini düzenli aralıklarla ve sürekli olarak belirlemek, gereksinimler ışığında beklentilerini karşılamak oldukça önemli görülmektedir (Barrow, Cox, Sepich ve Spivak, 1989; akt. Karataş ve Gizir, 2013). Mevcut araştırma çalışma grubu itibarıyla de önem taşımaktadır. Öğrencilerin geleceğe yönelmeleri ve geleceğe dair beklentilerinin oluşması lise döneminde önem kazandığı için bu çalışmada kamu ve özel lise öğrencileri yer almaktadır. Bu çalışmada cinsiyet, yaş, sınıf, anne baba eğitimi ve çalışma durumu değişkenleri açısından öğrencilerinin gelecek beklentilerinin ve öz yeterliklerinin araştırılması amaçlanmıştır.

Gupta ve Kumar'a (2010) göre duygular öz yeterliliği etkilemektedir. Olumlu duygular öz yeterliği artırırken, olumsuz ya da kötümser duygular öz yeterliği azaltmaktadır. Öz yeterlik inançları, gençlerin hem olumlu düşünceleri, yani kendileri ve yaşamları hakkındaki olumlu görüşleri, hem de geleceğe yönelik olumlu beklentileri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olmaktadır (Caprara ve diğerleri, 2006). Genel olarak öğrenciler öz yeterliklerini geliştirmekten birçok fayda görmektedirler. Bunlar; zorluklara dayanıklılık, hedeflere ulaşma çabası, engellerle başa çıkma, sorunların üstesinden gelme, başarı ve özgüven olarak sıralanabilir. Araştırmalar, öz yeterlik ile başarı arasında güçlü bir bağlantı olduğunu göstermektedir (Bandura, 1994; Millburg, 2009; Yıldırım 2010). Yüksek öz yeterlik inancına

sahip lise öğrencilerinin, düşük öz yeterlik inancına sahip lise öğrencilerine göre problem çözme davranışlarında daha ısrarcı oldukları ifade edilmektedir (Bouffard ve diğerleri 1991).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından belirlenen yaş dönemlerine göre 10-19 yaş grubu "Adolesan" yani ergen bireyler olarak sınıflandırılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye'de nüfusun %12'sini 10-19 yaş grubu oluşturmaktadır (TÜİK, 2020). Çalışma grubu olarak lise öğrencilerinin seçilmiş olması Türkiye'deki genç nüfusun gelecek beklentileri ve öz yeterliklerine ilişkin Ankara iline genellenebilir veri sağlama potansiyelini belirleyen etkenlerin araştırılmasının giderek önem kazanmasıdır. Eğer ilgili grup ulaşılamayacak kadar büyükse veya coğrafi olarak dağınıksa bu gruba çalışmasının sonuçları zaman, para ve çaba açısından oldukça masraflı olmaktadır. Zaten bir örneklem iyi seçilmişse, bu kadar kaynak harcamasına girmeden de araştırma sonuçları, temelde o evrene genellenebilmektedir (Maxwell, 1996). Lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin ve öz yeterliklerinin incelenmesi farklı nedenlerle önemlidir. Öncelikle öğrencilerin yaşamlarına ilişkin kişisel, mesleki, eğitsel, ekonomik ve sosyal gelecek beklentileri hakkında bilgiler sağlamaktadır. Bu çalışmada öğrencilerin öz yeterlik düzeyleri ise sosyal, duygusal ve akademik boyutlarıyla incelenmektedir. Öğrencilerin beklentilerinin düzeyi, okulun öğrencilere sağlayacağı özelde iş ve eğitim; genelde ise, aile, sağlık, inanç gibi beklentileri hakkında bilgi verdiği tespit edilmektedir. Bu tespitler okul yöneticileri için yönetsel kararları almalarında değerli veriler sağlamaktadır. Bu dönemde, gençlerin beklentilerinin yanında, aile ve toplumdaki beklentilerin öğrenciler üzerinde bir baskı oluşturduğundan öğrencilerin beklenti düzeylerinin ve boyutlarının belirlenmesi, öğrenciye yardım ve rehberlikte kullanılabilir. Bu rehberlik, okullarda rehber öğretmenler, evlerde ise okulun bilgilendirmesi ile aileler tarafından yapılabilir. Bu çalışmanın okul ortamında sunulacak eğitim-öğretim, rehberlik servislerine ve alanyazındaki sınırlı araştırma bulgusuna katkı sağlaması beklenmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı 2020-21 eğitim öğretim yılsonu örgün eğitim istatistiklerinde, Türkiye'de 2020-21 eğitim öğretim yılı sonu itibarıyla toplam 13 bin 501 özel

öğretim kurumu (okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise) bulunduğunu belirtilmektedir. 2012-2013 yılından itibaren uygulanmaya başlayan 4+4+4 eğitim sistemi öncesinde Türkiye'deki özel okulların (4 bin 664) resmi okullara oranı yüzde 11 olduğu ifade edilmektedir. Özel okulların resmi okullara (53 bin 620) oranı 2020-21 eğitim öğretim yılı sonu itibariyle iki kattan fazla artarak yüzde 25'i aştığı görülmektedir. Özel okullarda okuyan öğrencisi sayısındaki artış dikkate alındığında, kamu ve özel okullardaki öğrencilerin gelecek beklentileri ve öz yeterlikleri açısından incelenmesi önem arz etmektedir. Alanyazın incelemelerinde gelecek beklentisi ve öz yeterliğe etki eden faktörlerden okul türü bakımından (kamu ve özel) karşılaştırma yapılmadığı tespit edilmektedir. Bu gerekçelerden hareketle bu çalışmanın amacı, Ankara'nın dokuz merkez ilçesinde (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Pursaklar, Sincan, Yenimahalle) kamu ve özel genel liselerinde öğrenim gören 9.10.11.ve 12.sınıf lise öğrencilerinin gelecek beklentisi ve öz yeterlik algılarını okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf, anne baba eğitim ve çalışma durumu değişkenlerine göre nasıl farklılaştığını ve birbiriyle ilişkisinin ne olduğunu daha önceki kuram ve araştırmalara dayalı olarak incelemektir.

Araştırma Problemi

Bu araştırmanın problemi, "Kamu ve özel genel liselerindeki öğrencilerin gelecekte beklenen ve öz yeterliklerinin bazı değişkenlere göre nasıl farklılaştığı ve bu iki değişken arasındaki ilişkilerinin nasıl olduğu?" sorusuna yanıt aramaktır.

Alt Problemler

Araştırmanın problemine dayalı olarak aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

1. Öğrencilerin gelecekte beklenen;
  - a) İş ve eğitim,
  - b) Evlilik ve aile,
  - c) Din ve toplum,

- d) Sağlık ve yaşam beklentileri boyutlarında ne düzeydedir?
2. Öğrencilerin gelecekte beklenenleri;
- a) Okul türü (kamu ve özel),
  - b) Cinsiyet
  - c) Yaş
  - d) Sınıf
  - e) Kardeş sayısı
  - f) Anne ve babanın eğitim durumu
  - g) Anne-baba çalışma durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Öğrencilerin öz yeterlikleri;
- a) akademik,
  - b) sosyal,
  - c) duygusal öz yeterlik boyutlarında ne düzeydedir?
4. Öğrencilerin öz yeterlikleri;
- a) Okul türü (kamu ve özel),
  - b) Cinsiyet
  - c) Yaş
  - d) Sınıf
  - e) Kardeş sayısı
  - f) Anne ve babanın eğitim durumu
  - g) Anne-babanın çalışma durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

5. Öğrencilerin gelecek beklentileri ve öz yeterlikleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
6. Öğrencilerin öz yeterlikleri, gelecek beklentilerini yordamakta mıdır?

Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin anketlere verdikleri yanıtlar, gerçek algılarını yansıtmaktadır.
2. Seçilen örneklem evreni temsil edebilecek büyüklüktedir.
3. Araştırma kapsamı içerisindeki öğrenciler evren grubunu yeterli düzeyde temsil etmektedir.
4. Kullanılan istatistiksel teknikler amaca uygundur.
5. Kullanılan anketler istatistiksel açıdan güvenilirdir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sonunda elde edilen bulgulara ilişkin genellemeler aşağıda belirtilen sınırlılıklar dâhilinde geçerlidir:

1. Araştırma, 2021-2022 öğretim yılı birinci dönem Ankara ili merkez ilçelerindeki kamu ve özel liselerde eğitim gören öğrencilerin yanıtlarıyla sınırlıdır.
2. Araştırmanın sonuçları veri toplama araçlarıyla sınırlıdır.

Tanımlar

Öğrenci. Ankara ilindeki kamu ve özel okullarında eğitim gören lise öğrencilerdir.

Lise. Ankara ili dokuz merkez ilçesindeki milli eğitim sisteminde belirlenen müfredata ve süreçlere göre 14-18 yaş arasındaki öğrencilerin genel eğitimlerini sürdürebilmesini sağlayan 150 kamu, 380 özel toplam 530 okuldur.

Kamu okulu. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet lisesi.

Özel okul. Özel sektör veya vakıflar tarafından işletilen, eğitim-öğretimin belli bir ücret karşılığında verildiği özel lise.

Gelecek beklentisi. Gelecek beklentisi, lise öğrencilerin çeşitli konularda gelecekle ilgili duygu, düşünce, ilgi ve endişelerini içeren bilişsel süreçlerdir.

Öz yeterlik. Lise öğrencilerinin öğretime yönelik amaçlarına ulaşmaları için gereken faaliyetleri planlama ve yürütme becerilerine olan inançlarıdır.

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırmanın kuramsal temeli ve ilgili araştırmalar ele alınmaktadır.

Gelecek Beklentisi Kavramı

Bireylerin gelecek hayatlarını planlamaları karmaşık bir süreçtir. Motivasyon, planlama ve gelecek beklentisi temelinde değerlendirilmek üzere üç psikolojik süreçle açıklanmaktadır (Artar, 2003). Türk Dil Kurumu (TDK) beklentiyi, "olması beklenen" veya "bireyin belirli koşul ve durumların alacağı şekiller veya kendisinden ne beklendiği ile ilgili öngörüsü" olarak tanımlamaktadır (TDK, 2022). Beklentinin tam olarak ne anlama geldiği ve işlevleri konusunda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Jussim (1990) ise beklenti kavramını, bireyin belirlediği hedeflere ulaşacağına olan inancı olarak ifade etmektedir. Pesaran (1987) beklenti kavramını, bireyin sonucu önceden tahmin edilemeyen durumlara verdiği hem fiziksel hem de psikolojik eğilimler olarak ifade etmektedir.

Beklenti, yaşamın temel unsurudur ve günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak açıklanmaktadır (Kalyon, 2014). Beklenti, geçmiş deneyimlere dayanarak gelecekte olabilecekler hakkında çıkarımlarda bulunmayı ifade etmektedir (Tatar, 2005). Genel olarak beklenti sonuçları öngörülemeyen durumlar karşısında bireyin davranışı veya psikolojik durumu olarak açıklanmaktadır. Bireyin daha önce yaşamadığı durumlarla ilgili beklentiler oluşmaktadır ancak bireylerin daha önce deneyimlediği ve sonuçları hakkında hiçbir fikrinin olmadığı durumlarda da beklentiler oluşabilmektedir. Kısaca beklentiler, bireyin ilgili dönemdeki öngörülerini ile yaşamdaki deneyimleri ve bireyin kendisine özgü davranış kalıpları olarak ifade edilebilmektedir (Kalyon, 2014). Gelecek beklentisi ise bilişsel haritalardır, bireylerin gelecekle ilgili düşünce, ilgi ve kaygılarını içerir. Kişinin davranışı, geçmişteki deneyimleri kadar gelecekte beklenenleri de belirlemektedir (Adler, 1994). Alanyazındaki araştırmalara göre beklenti performans kavramı ile de ilişkili görülmektedir (Şimşek, 2012). Geçmiş deneyimler beklentiyi tetikleyen faktörler arasındadır. Bireyin

performansı geçmiş deneyimleri tarafından belirlenmektedir (Bandura, 1977). Gelecek beklentileri, bireyin dönemini ve sonraki yaşamını etkileyen faktörlerden biri olmaktadır. Deneyimler bu beklentilerin niteliğini değiştirmektedir. Olumlu deneyimler, kişilerin içinde buldukları dönemde görevlerini başarıyla yerine getirmelerini, sonraki yaşamlarında beklenti düzeylerini yükseltmelerini ve daha üst düzeylerde verimlilik göstermelerini sağlamaktadır (Tuncer, 2011). Ayrıca geleceğe yönelik olumlu sonuç beklentisi iyimserlik kavramıyla, olumsuz gelecek beklentisi ise karamsarlık kavramıyla birlikte öngörülmektedir (Uğurlu, 2011) Çağdaş yaşamın getirdiği en önemli gereksinimlerden biri olan geleceği planlama zorunluluğu, “geleceğin tasarımı” olarak da ifade edilmektedir. Bu planlama ile bireyin hedeflenen sonuca ulaşması için görevler belirlenir. Böylece bireyin gelecekle ilgili beklentisi oluşmaya başlarken, diğer yandan toplumun bireyle ilgili beklentisi şekillenmektedir. Bu anlamda beklenti, kelime anlamıyla “olması beklenen” ya da “bireyin kendisinden ne beklediği konusundaki öngörüsüdür” şeklinde ifade edilmektedir. Özellikle sosyal refah açısından zayıf toplumlarda, kısıtlı olanaklarla gelecek planları yapmak gençler için stres ve kaygıya yol açabilmektedir (Uluçay, 2014).

İnsan doğduğu andan itibaren bir yaşam beklentisi içine girmekte ve yaşamı boyunca yaptığı seçimler gelecekle ilgili planlarını oluşturmaktadır. Ayrıca özellikle geleneksel toplumlarda bireyin gelecek planları daha doğmadan ebeveynleri ve hatta diğer aile üyeleri tarafından yapılmaya başlanmaktadır. Bu nedenle bireyin geleceğe yönelik yaptığı birçok plan ve kararda ailenin rehberliği etkili olmaktadır. Hem ailenin gencin geleceğine yönelik planlarında hem de gencin gelecek planlarında birçok faktör rol oynamaktadır. Örneğin iyi bir eğitim almanın yanı sıra eğitim dalının gelecekteki potansiyeli, ülkenin ekonomik durumu, gelir düzeyi, yaşam koşulları ve standartları değerlendirilerek bir planlama yapılmaktadır (Kaya, 2013). Gençlik dönemi; bireyin fiziksel, sosyal, kültürel ve ruhsal değişimler yaşadığı, sosyal ve ekonomik açıdan sorunlarla karşılaştığı, ileriki yaşamıyla ilgili birçok önemli kararı vermek zorunda kaldığı psikolojik çalkantıların yaşandığı bir dönem olmaktadır. Bu dönemde gençlerin kariyer tercihlerini belirlemeleri,

sosyal yaşamları ve aile içi ilişkileri ile ilgili planlar yapmaları beklenmektedir. Özmete, (2008) özellikle sosyal refah açısından zayıf toplumlarda, gençlerin kısıtlı olanaklarla gelecek planı yapmalarının onların üzerinde stres ve kaygıya yol açtığını ifade etmektedir. Bu nedenle verilecek kararların gelecek yaşamı şekillendireceği düşünüldüğünde gençlik döneminde karşılaşılabilecek sosyal sorunlarla baş etme becerisinin kazandırılması önem arz etmektedir. Bireyler yaşamları boyunca çevreleriyle sürekli etkileşim halindedirler. Bir anlamda kendilerini yaşadıkları çevrenin tamamlayıcı bir parçası olarak görmektedir ve çevrelerini geliştirmeye ve genişletmeye çalışmaktadırlar. Bu sayede okul döneminde yoğun etkinliklerle geçirdikleri eğitim-öğretim süreçlerini, yaşamları boyunca buldukları ortamda geliştirerek sürdürmeye çalışmaktadırlar. Toplumun bir parçası olmaya devam ederken, aynı zamanda toplumun istediği nitelikli bir birey olmaya çalışmaktadırlar (Güzel, 2008).

Öğrencilerin Gelecek Beklentileri

14-18 yaş öğrencilerinin gelecek beklentilerini inceleyen araştırmalarda ergen ve genç terimlerinin iç içe geçtiği görülmektedir. Genel olarak "ergen" yerine "genç" terimi kullanılmaktadır. Ergenlik, psiko-sosyal açıdan hızlı gelişme ve olgunlaşmanın gözlemlendiği, yeni deneyimlerin kazanıldığı, aileye bağımlılığın giderek azaldığı, en önemlisi kimlik kazanımının kritik önem taşıdığı ve yetişkin bir birey olma yolunda adımların atıldığı bir dönem olmaktadır (Yavuzer, 1998). Erikson'a (1968) göre gençlik, "Kimlik krizleri ve gelecek planlaması ile fiziksel, bilişsel, sosyal ve ahlaki yönlerden çeşitli değişikliklerin yaşandığı önemli bir gelişim görevidir." Söz konusu tanımdan da anlaşılacağı üzere gençlerin zihinlerini meşgul eden önemli kavramlardan biri de geleceğe yönelik planları olarak ifade edilebilmektedir. Günümüz koşullarının getirdiği en önemli zorluklardan biri de gençlerin geleceğini planlamanın gerekliliğidir. Bu süreçte çevreleri gençlere bazı sorumluluklar ve görevler yüklemektedirler. Gençler bu kendilerine yüklenen görevle gelecek beklentisini şekillendirmektedirler (Uluçay, 2014). Toplumun dinamizmini sağlayan gençlerin geleceğe yönelik beklenti ve umutları, gençlerin kendilerinden ve yaşamlarından

mutluluk düzeylerini etkilemekte ve bu durum bireyleri psikolojik olarak etkilemektedir. Buna göre toplum değişmekte ve bu süreç şekillenmektedir (Yavuzer, 2005). Gençlerin gelecek beklentilerinin içeriği genel olarak dört başlık altında toplanmaktadır: Başarı, ilişkisel, varoluşsal ve deneysel. İlişkisel beklentiler genellikle sevgili bulmak, eş seçmek, aile kurmak, çocuk sahibi olmak olarak örneklendirilmektedir. Varoluşsal beklentiler, daha iyi bir insan olmayı ve daha yardımsever olmayı seçen bireyin kişisel özelliklerini değiştirerek ve toplumsal rolünü sorgulayarak tanımlanır. Deneysel beklentiler ise, bireyin ülke, iş, yaşam tarzı değiştirme gibi yaşam durumunu tamamen değiştirmeye yönelik planlarını tanımlamaktadır (Artar, 2003).

Adler'e (1994) göre, bir kişinin davranışı, önceki deneyimlerin yanı sıra gelecekteki beklentileri de etkilemektedir. Bu bağlamda geçmiş deneyimler ile gelecek beklentileri arasında bir bağlantı olduğu ve gelecek beklentisindeki yükselişin veya düşüşün kişinin davranışını etkilediği ifade edilebilmektedir. Gelecek beklentilerine yönelik araştırmaların sonuçları lise öğrencilerinin gelecekleri ve özellikle kariyer kararları açısından oldukça önemli olduğunu göstermektedir (Koçak ve Çepni, 2017; McCabe ve Barnett 2000; Özmete, 2008; Özyürek, 1995). Kişilik oluşumunda önemli bir yere sahip olan ergenlik dönemi meslek alanlarını ve ilgi alanlarını belirleme açısından da önem arz etmektedir (Çuhadar, 2018). Bireyin güdüleri ve değerleri sonucunda şekillenen gelecek beklentilerinin bir bakıma içinde bulunulan durumu nasıl algıladıklarına ilişkin bilgileri içermesi ve bilgi edinilmesi pek çok açıdan önemli olmaktadır. Aile ekonomik düzeyleri gençlerin gelecek beklentileri üzerinde etkili bir değişken olarak değerlendirilebilmektedir. Yakın geçmişte yaşanan çeşitli değişimler sonucunda bir belirsizlik ortamı olduğundan öğrencilerin bu belirsizlikleri günlük yaşamlarına ve gelecek planlarına yansımaları mümkün olabilmektedir (Kazu & Özdemir, 2004).

Gençlerin gelecek beklentilerini şekillendiren bir diğer önemli konu ise ailenin ekonomik gücüdür. Ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının geleceğe yönelik beklenti ve başarı duygusu daha yüksek olsa da ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının

gelecek beklentilerinin daha düşük ve karamsar bir bakış açısına sahip oldukları ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1973). Gençler, içinde doğup büyüdükleri toplumun yaşam kurallarına göre şekillenecekleri için gelecek beklentisiyle çevrelerinden bağımsız düşünülemezler. Bu nedenle bireylerin yaşam amaçları içinde yaşadıkları çevre tarafından şekillenmektedir. Gençlerin günlük yaşamda birden fazla alanda karşılaştıkları değişim ve teknolojinin ilerlemesi bireyleri yaşamlarını değiştirmeye ve kendilerine yeni hedefler belirlemeye itmektedir (Yavuzer, 2005). “Yaşam amacı” gencin hedeflerini belirlemede ve geleceğe ışık tutmada birincil faktörü oluşturmaktadır. Benzer bir durum toplumlarda da mevcuttur. Toplumlar maddi ve manevi şartlarını göz önünde bulundurarak hedefler edinmektedir ve gelişimlerinde buna yönelik bir yol izlemektedirler. Gençlerin toplumdaki gelecek beklentileri, gelişimi doğrudan etkileyen önemli faktörlerden biri olmaktadır (Tolan, 1990). Gençlerin gelecek beklentileri, kendi gelişimlerinin yanı sıra toplumun gelişmesinde de önemli bir yer tutmaktadır (Yavuzer, 2005). Artar (1999) ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin, iş, yaşam tarzı, eş seçimi gibi yetişkin yaşamlarını belirlediğini, kimliklerini ve benlik oluşumlarını şekillendirdiğini belirtmektedir.

Çalışkan (2021) gençlerin gelecek beklentisi ile umut değişkeni arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Gençlerin geleceğe yönelik beklentileri arttıkça umut düzeyleri de artmaktadır. Gençlerin gelecek beklentisi ile psikolojik iyi oluş değişkeni arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. İçsel motivasyon kaynaklarını keşfederek geleceğe yönelik beklentilerini planlayan gençlerin bu planların gerçekleşeceği konusunda daha umutlu olduklarını belirtmektedir. Geleceğe yönelik olumlu beklentileri olan ve dolayısıyla umut düzeyi yüksek olan gençlerin ruh sağlığı ve psikolojik iyi oluşları da olumlu yönde etkilenmektedir. Diğer bir ifadeyle olumlu gelecek beklentisi olan gençlerin, yaşamı daha anlamlı buldukları, iç kontrol sağlayarak karar alabildikleri ve kişilerarası ilişkilerde daha sıcak oldukları belirlenmektedir.

Nurmi (1991) gençlerin yetişkinliğe geçişlerine ilişkin görüşlerinin dünya çapında farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nurmi (1991)'e göre gelecek yönelimi üç unsurdan

oluşur; motivasyon (gelecekteki çıkarlar), planlama (gelecekteki çıkarların gerçekleşmesi) ve değerlendirme veya beklentiler (gelecekteki çıkarların gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ve ne ölçüde gerçekleşeceğine dair inançlar). Üçüncü bileşen, kişinin eğitimini tamamlaması, evliliği, ebeveynliği ve kariyerine başlaması gibi büyük gelişimsel görevlerinin ne ölçüde başarılacağına ilişkin bireyin beklentileriyle ilgili olmaktadır.

Üniversite öğrencisi olabilecek gençlerin geleceğe yönelik yönelimlerinde ağırlıklı olarak psikolojik sürecin etkili olduğu görülmektedir (McCabe & Barnett, 2000). Psikolojik olarak olumlu düşünme becerisine sahip olan gençlerin gelecek hakkında daha iyimser ve çok boyutlu düşünme becerisine sahip oldukları görülmektedir. Olumsuz düşünme algısına sahip gençlere kıyasla, gelecek hedeflerine ulaşma konusunda olumlu bir yaklaşım sergilemektedirler (Macleod & Byrne, 1996). Dünya genelinde gençlerin gelecek beklentilerine ilişkin birçok araştırma kendi içinde tutarlıdır. Çalışmaların sonuçlarında; gençlere gelecekte beklenenleri sorulmakta, aile, iş hayatı ve eğitim ile ilgili fikirleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Yaşa bakıldığında diğerlerinden daha yaşlı olan gençlerin kariyer odaklı düşündükleri, cinsiyete bakıldığında ise erkeklerin iş hayatına ve mesleğe, kadınların ise daha çok aile kurmaya ağırlık verdiği görülmektedir (Nurmi, 1991).

Şimşek (2012) öğrencilerin gelecekle ilgili beklentilerinin yetişkinlikteki yaşamlarını da etkilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin beklentileri başta olmak üzere meslekleri, yaşam tarzları ve eş seçimleri ile yakından ilgili olmaktadır. Gençlerin gelecek beklentileri, gelecek yaşamları için bir basamak oluşturmaktadır. Gençlerin geleceği nasıl tasavvur ettikleri evlenecek kişi, yaşam koşulları, iş seçimleri geleceklerinin şekillenmesini etkilemektedir. Seginer (2003) gençlerin geleceklerini nasıl gördükleri üzerine yapılan araştırmalar, gelecek beklentisinin temel motivasyon, planlama ve değerlendirme süreçleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca geleceğe yönelimin motivasyonel ve gelişimsel işlevlerine de dikkat çekmektedir. Seginer'e (2003) göre gelecek yönelimi veya gelecekte gerçekleşmesi muhtemel eylem ve deneyimler gelecekte gerçekleşmektedir. Gelecek yönelimi, farklı alanlarla ilgili olarak kişinin gelecekteki imajlarının özel ve kişisel bir

yapısını yaratmaktadır. Gelecek yöneliminin içeriği; kişisel veya sosyal, doğal veya ideal, gerçekçi veya hayali olabilmektedir.

Öğrencilerin geleceğe yönelimlerine yansıyan tutumları da oldukça önemli olmaktadır. Bu yönelim olumlu ve olumsuz tutumlar olarak iki açıdan incelenebilmektedir. Geleceğe pozitif yönelimi olan insanlar geleceğe iyimser bakmakta ve umudunu kaybetmemektedirler. Bu açıdan bakıldığında, geleceğe olumlu bakanlar, olumsuz bakış açısına sahip öğrencilere kıyasla gelecek hedeflerine ulaşmak için çok azim göstermektedirler (Macleod & Byrne, 1996). Bu bağlamda yönelimlerin niteliksel boyutunun yanı sıra gelecek zaman yöneliminin de incelenmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, öğrencinin geleceğine yönelik tutumunu öğrenmek önemli olmaktadır (İmamoğlu & Güler-Edwards, 2007). Tozanlı (2014) geleceğe yönelik umut, insan hayatında yaşama sevincini getiren bir duygudur ve bu duyguyu geliştirmek toplumun refahı için çok önemli bir döngü oluşturur. Öğrencilerin mevcut yaşam koşullarındaki iyileşme veya bozulma, gelecek beklentisini ve hayattan umut düzeyini şekillendirmektedir.

Şimşek (2012) psikolojik durum ile olumlu gelecek beklentisi arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Olumlu gelecek beklentisi arttıkça psikolojik durumun düzeldiğine dair kanıtlar bulunmaktadır. Bu ekseninde yapılan çalışmalarda en çok kişilerarası ilişkiler ve başarıya yönelik tasarımlar ön plana çıkmaktadır. Gençlerin gelecek beklentileri arasında statü, eş bulma, evlenme ve çocuk sahibi olma, herhangi bir işte başarılı olma, okuldan mezun olma gibi planlar yer almaktadır. Yavuzer (2005) ise ortaöğretim ve yükseköğretimdeki gençlerin gelecek beklentilerinin maddi gelir, meslek, sosyal statü ve evlilik konularında toplandığını belirtmektedir. Birçok farklı kültür üzerinde yapılan çalışmalarda gençlerin gelecek beklentilerinin romantik ilişkiler, aile ve kariyer başlıkları altında yer aldığı ifade edilmektedir.

Bandura (1977) insanların sadece çevrelerinde olup bitenlere sembolik süreçlerle anında tepki vermediklerini, aynı zamanda geleceği görme kapasitelerini kullanarak gelecekteki davranışlarını da düzenleyebileceklerini belirtmektedir. Israelashvili (1997)

gençlerin gelecek beklentileri ile okula uyumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve gençlerin özellikle akranlarıyla olan okul deneyimlerinin gelecek beklentilerini şekillendirdiğini açıklamaktadır. Gençlerin okuldaki sosyal kabullerinin onların gelecek beklentilerini yordadığını açıklamaktadır. Ayrıca gençlerin gelecek beklentilerinin okula aidiyet duygusu, özgüven, öğretmen desteği, ailenin sosyoekonomik durumu, güçlü sosyal ilişkiler, benlik saygısı, yaşam doyumu, herhangi bir spor dalına ilgi, ergenlerin öznel iyi oluşları, ebeveynlerin meslekleri, akademik başarı ve sosyal destek gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu da ifade etmektedir. Schmid, Phelps ve Lerner (2011) ergenlerin geleceğe yönelik umutlu beklentilerinin kasıtlı öz düzenleme becerileri üzerinde etkili olduğu sonucuna varmaktadır. Gísladóttir, Matthíasdóttir ve Kristjánsdóttir (2013) gençlerin spor kulüplerine katılımının onları olumlu yönde etkilediği, sadece fiziksel ve zihinsel olarak daha iyi olduklarına değil, başka işlerde de başarılı olabileceklerine inandıklarını belirtmektedir. Ayrıca spor kulüplerinin gençlerin zihinsel ve fiziksel durumlarını olumlu etkilediğinin yanı sıra gelecekteki iş ve mutluluk beklentilerini olumlu yönde etkilediğini de vurgulamaktadır.

Lovu (2016) gençlerin gelecekle ilgili beklentilerini çoğunlukla olumlu ifade ettiklerini açıklamaktadır. Olumlu gelecek beklentileri için en büyük etken özgüven ve öğretmen desteği iken, olumsuz beklentiler için en büyük etken düşük öğretmen desteği, düşük özgüven ve düşük akran desteği olduğu da saptanmaktadır. Loeb, Hassel ve Allen (2016) daha olumsuz beklentileri olan gençlerin, geç ergenlik döneminde arkadaşlarına karşı daha boyun eğici hale geldiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Verdugo vd. (2018) gençlerin benlik algısının gelecek beklentileri üzerinde yordayıcı etkisi olduğu sonucuna varmaktadır.

Tuncer (2011) gençlerin gelecek beklentilerini; ergen gelecek beklentileri ölçeğinde dört alt boyut altında değerlendirmektedir.1. Eğitim ve iş boyutu gencin yetişkin olduğunda; hayatıyla ilgili başarmak istediği şeyleri başarmış olacağına, istediği şeyleri satın alabileceğine, iyi bir iş bulacağına, hedeflediği eğitim düzeyine ulaşacağına hoşlanacağı bir iş bulacağına, istikrarlı bir iş bulacağına, geçimini her zaman sağlayacağına, kendini güvende hissedeceğine, kazandığı paranın kendine ve hayat arkadaşına yeterli geleceğine,

işinin ona kendisiyle gurur duyması için fırsatlar vereceğine, mutlu bir hayatının olacağına ilişkin beklentilerini ortaya koymaktadır. 2. Aile ve evlilik boyutu gencin yetişkin olduğunda; evleneceğine, çocuklarının olacağına, 25 yaşından önce evli olacağı, evliliğinin hep süreceği, çocuğunun daima barış içinde yaşayacağına, çocuğunun uzun bir hayatı olacağına, çocuğuna güvenli bir ortam sağlayacağına ilişkin beklentilerini içermektedir. 3. Din ve Toplum boyutu gencin yetişkin olduğunda; düzenli olarak toplumsal ve dini hizmetlere katılacağına, dini aktivitelere katılacağına, topluluğunda lider olacağına ilişkin beklentilerini göstermektedir. 4. Yaşam ve sağlık boyutu gencin yetişkin olduğunda; uzun bir hayat yaşayacağına, sağlıklı bir diyet yapacağına, spor yapacağına, sağlığının iyi olacağına ilişkin beklentilerini vurgulamaktadır.

Öğrencilerin Gelecek Beklentileri İle Araştırma Değişkenlerinin İlişkisi

Araştırmalar, gençlerin amaç ve ilgilerinin, geç ergenlik ve erken yetişkinlikteki gelişimsel görevlerle de ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. (Carlson, 1999;Çuhadar, 2018; Verdugo Freire ve Sanchez-Sandoval 2018). Geleceğe yön veren faktörler: Yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum ve kültürel çeşitlilik gibi faktörleri içermektedir. Bu nedenle cinsiyet, aile gelir durumu, akademik başarı durumu, anne baba eğitim durumu, anne baba tutumları değişkenlerinin nasıl etkilediğine ilişkin araştırmaların sıklıkla yapıldığı görülmektedir. Öğrencilerin gelecek beklentilerini cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, aile gelir durumu, akademik başarı durumu, anne baba eğitim durumu, anne baba tutumları değişkenlerinin nasıl etkilediğine ilişkin yurtiçinde yapılan araştırmaların üniversite ve lise öğrencilerine yönelik olduğu, yurtdışında yapılan araştırmaların üniversite öğrencileri ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın değişkenlerinin (okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim durumu, anne-babanın çalışma durumu) öğrencilerin gelecek beklentileriyle ilişkisine yönelik olarak yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Okul Türü. Şimşek (2011) ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören gençlerin sosyal, kişisel, mesleki, ekonomik, eğitim alt boyutlarında geleceğe yönelik beklentilerinin

ortalamanın üzerinde olduğunu; daha çok tıp ve öğretmenliği tercih ettiklerini belirtmektedir. Ayrıca gençlerin beklentileri; okulu bırakma, disiplin cezası alma eğilimlerine, eğitim kurumunun bulunduğu şehir ve sınıf düzeyine göre farklılık gösterdiğini de vurgulanmaktadır. Uluçay (2014) çeşitli lise türlerinde öğrenimlerine devam eden öğrenciler ile yapılan araştırma sonucunda, gelecek beklentisi en düşük olan bölümün “müzik bölümü”, gelecek beklentisi en yüksek lise türü ise “spor lisesi” olduğu ifade edilmektedir. Gençlerin geleceğe yönelik beklentilerinin iş ve eğitim alma ile ilgili olduğu, diğer bazı beklentilerin ise lise türünden etkilendiği ifade edilmektedir. Örneğin; İmam Hatip öğrencilerinin toplum ve din ile ilgili beklentileri, spor liselerinde okuyanların ise sağlıklı yaşamla ilgili beklentilerinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Karakoç, Bingöl ve Karaca (2013) ortaokula devam eden öğrencilerin öznel iyi oluşları ile olumlu gelecek beklentileri ölçeklerinin alt boyutları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmekte ve öğrencilerin geleceğe yönelik beklentileri olumlu oldukça öznel iyi oluşlarının da artmakta olduğu sonucuna varmaktadır. Koçak ve Çepni (2017) tarafından yapılan bir çalışmada ise kariyerlerine odaklanan öğrencilerin beklentilerinin arttığı ifade edilmektedir. Şimşek (2022) öğrencilerinin devam ettikleri lise türü (sosyal, meslek, fen Anadolu lisesi) değişkenine göre gelecek beklentisi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşmaktadır.

Cinsiyet. Tuncer (2011) yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentilerine ilişkin yaptığı araştırmadan elde edilen bulgularda, meslek lisesine devam eden kız öğrencilerin gelecek beklentilerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek iken, üç veya dört kardeş ve beş veya daha fazla kardeşi olanlar arasında da anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu ifade etmektedir. Koçyiğit (2014) üniversite öğrencilerinin geleceğe yönelik tutumlarına ilişkin bulgularda cinsiyete göre anlamlı bir değişimin olmadığı ifade edilmektedir. Aidiyet düzeylerine göre aile, arkadaş grubu ve mesleğe aidiyet düzeyi yüksek olan üniversite öğrencilerinin tutumlarının daha olumlu, daha planlı ve daha az kaygılı olduğu belirtilmektedir. Lovu (2016) ciddi maddi yoksunluk yaşamayan, benlik algısı yüksek, daha

az depresif belirti gösteren ve iyimserliği yüksek olan kız ve ergenlerin yaşlılarına göre daha olumlu gelecek beklentilerine sahip oldukları ifade edilmektedir. Şimşek (2022) kız öğrencilerin gelecek beklentileri ile erkek öğrencilerin gelecek beklentileri arasında erkek öğrenciler lehine anlamlı fark bulunmaktadır.

Yaş ve Sınıf Düzeyi. Türkön (2019) lise öğrencilerinin bağlanma stilleri, gelecek beklentisi ve öz kontrol düzeyleri, yaşa, cinsiyete, sınıf düzeyine, sahip oldukları kardeş sayısına, anne-baba eğitim düzeyine, anne-baba tutumlarına, ailenin aylık gelirin'e göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Aile ve ebeveynler arasındaki ilişki düzeyi, gelecek beklentisi ile toplam bağlanma puanı ve okul türü arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirtilmektedir. Turan (2012) lise son sınıf öğrencilerinin beklentilerini en çok etkileyen değişkenin üniversite sınavı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca öğrencilerin belirgin beklentisinin, yükseköğretimin hayatlarını olumlu yönde etkilemesine ve aile ekonomisine büyük ölçüde katkı sağlamasına ilişkin inançları olduğunu vurgulamaktadır. Dubow (2001) 6. ve 8. sınıf öğrencilerinin gelecek beklentilerine yönelik olumlu izlenimlerin olduğu tespit edilmektedir. Risk altındaki gençlerin dayanıklılığını teşvik eden önleme programlarının tasarlanması tavsiye edilmektedir. Schmidt, Pierce ve Stoddard (2016) 7. sınıf öğrencilerinin güçlü sosyal ilişkilerin ergenlerin olumlu gelecek beklentisini artırdığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Kardeş Sayısı. Aktaş (2016) ergenlerin psikolojik dayanıklılıkları ile gelecek beklentileri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu ifade ederken, ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin kardeş sayısı, anne baba birlikte yaşama, sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediğini; okul ve cinsiyet değişkeni açısından ise anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Anne Baba Eğitimi ve Çalışma Durumu. Ege (2018) ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin merkezinde evlilik ve aile beklentilerinin olduğunu altını çizmektedir. Anne-baba eğitim düzeyi ve çalışma durumu, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, gibi değişkenlerin ergenlerin gelecek beklentileri açısından anlamlı farklılıklar ortaya koyduğunu da

vurgulamaktadır. Geleceğe dair umutları olan ergenlerin gelecek beklentilerinin daha yüksek olduğu, gelecek beklentilerinin önünde engeller olduğunu düşünen ergenlerin ise gelecek beklentilerinin daha düşük olduğunun altı çizilmektedir. Şimşek (2022) annesi ortaokul mezunu olan lise öğrencilerinin gelecek beklentisi diğer grupta yer alan öğrencilerin puanlarından daha yüksek bulunurken annesi üniversite mezunu olan öğrencilerinin ortalama puanları en düşük olarak saptanmaktadır.

Öz Yeterlik Kavramı

İngilizce bir terim olan self-efficacy, Türkçe karşılığı alanyazında öz etkililik, öz yeterlik ve yetkinlik beklentisi olarak çevrilmektedir. Bu kavramlar aynı gibi görünse de 'self-efficacy' terimi Türk alanyazınında öz yeterlik olarak kullanılmaktadır (Yıldırım, 2010). İnsan kaynağının geliştirilmesi ve etkin bir şekilde sürdürülmesinde öz yeterlik sözcüğü, bireylerin verilen görevleri başarması için gerekli özelliklerinin ne ölçüde olduğunun ortaya konulduğu ve bu görevleri yerine getirmelerine engel olabilecek durumların bulunup bulunmadığının derecesini ifade etmektedir (Karakuş, 2003). Bandura (1994) öz yeterlik kavramını, "Bireyin belirli bir performansı göstermek için gerekli etkinliği organize etme ve başarılı bir şekilde gerçekleştirme kapasitesine sahip olduğu inancıdır" şeklinde tanımlanırken, Turan (2015) "Yetenek, beceri ve yetkinlik gibi kavramları kabul etme ve yetkinliği tanımlayan bir gösterge" olarak kabul etmektedir. Bir başka tanıma göre yeterlik kavramı, bir görevi yerine getirmek ve görevin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmek için ihtiyaç duyulan yetenek, bilgi ve becerileri ifade eden bir kavram olarak belirtilmektedir. Öz yeterlik kavramı, olası durumları yönetmek için gerekli eylemleri planlamak ve sergilemek olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1977). En genel tanımıyla öz yeterlik inancı, kişinin bir işi, amacı/hedefi yapmak için gerekli becerilere sahip olduğuna dair inancı olarak ifade edilebilmektedir (Bandura, 1977). Öz yeterlik; bireyin karşılaşılabileceği zorluklarda olayın üstesinden gelip gelemeyeceğine dair kendine olan inancı ve kendisi hakkındaki yargısı olmaktadır (Senemoğlu, 2015).

Öz yeterlik kavramı çoğu zaman farklı kavramlara eşdeğer olarak kullanılmaktadır. Bu kavram tamamen farklı bir anlama sahip olsa da öz yeterlik, kişinin kendi yeteneklerini yargılamasını ifade eder. Eşdeğer olarak kullanıldığı görülen benlik saygısı kavramı, benlik değeri ile ilgili yargıları ifade etmektedir. Öz yeterlik ve benlik saygısı karşılaştırıldığında, öz yeterliğin kişinin çok özel bir yetenek alanına ilişkin inancına tekabül ettiği ve benlik saygısının birçok farklı alanda öz değerlendirmeleri içeren bir yapıyı temsil ettiği görülmektedir. Diğer bir farklılaşma ise statik ve dinamik yapıları ile ilgili olmaktadır. Öz yeterlik kavramı, kişinin yeni deneyimlerine ve bilgi düzeyindeki ilerlemesine bağlı olarak değişmektedir. Bu anlamda mobil bir yapıya sahip olmakta ve benlik saygısı, bireysel özellikler, bunların yorumlanmasına ilişkin kişisel algılardan oluşturulan bilgileri içermektedir. Öz yeterlik, bir beceri alanıyla da ilgili olmaktadır. Bu bağlamda birey herhangi bir beceri alanında düşük öz yeterliğe sahipken diğerinde yüksek öz yeterliğe sahip olabilmektedir. Öte yandan benlik saygısı bu sonuçlardan etkilenmemekte, yani benlik saygısı artmakta veya azalmaktadır (Stadjkovic, 1998). Öz yeterlik, bir kimsenin motivasyonunu, bilişsel kaynaklarını harekete geçirmede kendine güvenmesi olarak ifade edilebilmektedir. Kendine güvenenler zorlu görevleri sevmekte, hedeflerine ulaşarak motive olmakta, çaba göstermekte, engeller karşısında direnç göstermektedirler (Luthans, 2004). Öz yeterlik bireylerin hayatlarındaki olaylar üzerinde denetim elde etmek için gereken motivasyon, bilişsel kaynaklar ve hareketlerin, hayata geçirilmesinde gerekli olan yeteneklere olan inançlarıyla ilgili olmaktadır. Verilen görevde başarılı olabilmek için kişi, gereken yeteneklere sahip olmalı, aynı zamanda arzu edilen hedeflere ulaşmadaki olayların kontrolü için kişi gereken yetenekleri aktarılabilen inançları da bulundurmalıdır (Wood & Bandura, 1989).

Öz yeterlik kavramının teorik temeli Bandura'nın sosyal öğrenme kuramıdır. Sosyal öğrenme teorisi, davranıştaki bilişsel, duyuşsal, biyolojik olaylar, çevresel faktörler ve kişisel faktörler arasındaki dinamik ve karşılıklı ilişkilerin nedensel bir modeli olarak görülmektedir (De Neve ve diğerleri, 2015). Diğer bir deyişle, bireysel faktörler, çevre ve davranış birbirini

etkilemektedir (Dellinger ve diğeri, 2008). Bu karşılıklı etkileşim, bireylerin tercihleri ve eylemleri üzerinde bir etkiye sahip olmaktadır. Bu teoriye göre insanlar, mevcut ve geçmiş davranışların yanı sıra iç ve dış faktörler arasındaki etkileşimin ürünü sayılmaktadır (Bandura, 1986). Öz yeterlik psikoloji alanında ortaya çıkmış bir kavram olmasına rağmen eğitim başta olmak üzere çeşitli alanlarda araştırmalara konu olmaktadır (Schunk & Pajares, 2009).

Öz yeterlik inancı, çevresel faktörlerin nasıl algılandığını belirlemektedir. Eylemlerin seçimini, bir eyleme harcanan çabanın miktarını ve insanların bir engelle karşılaştığında ne kadar güçlü durduğunu etkilemektedir. Güçlü öz yeterlik inancına sahip bireyler, zor görevleri tehdit olarak değil, üstesinden gelinmesi gereken durumlar olarak görmektedirler. Hedefler belirlemekte ve bu hedeflere bağlılık göstermektedirler. Başarısızlıklardan çekinmemekte ve çabalarını sürdürmektedirler. Tersine, düşük öz yeterlik inancına sahip olanlar, işleri olduğundan daha zor olarak görmektedirler. Dar bir bakış açısına sahip olduklarından problemlere çözüm bulamadıklarında kaygı ve stres yaşamaktadırlar (Schunk & Pajares, 2009). Özgüvenleri düşük olduğu için başarıları ve kişisel gelişimleri hakkında olumsuz düşüncelere sahip olmaktadır (Schwarzer & Hallum, 2008). Öz yeterlik, insanların harekete geçme yeteneği için önemli olan dinamik ve kişisel bir faktör sayılmaktadır. Öz yeterlik, bireyin sabit bir özelliği değil, sosyal bir ortamda gerçekleşen aktif ve öğrenilmiş inançlar sistemini içermektedir. Bu nedenle öz yeterlik inancı işe ve ortama göre değişebilmektedir. Öz yeterliliği yüksek kişiler zor görev ve etkinliklere karşı olumlu bir yaklaşım sergilerken, öz yeterliliği düşük olanlar herhangi bir görevi olduğundan daha zor görmekte ve daha stresli bir tutum sergilemektedirler (Bandura, 1977). Öz yeterlik içsel bir özelliktir, gelecekte sergilenmesi muhtemel davranışları içermektedir ve davranışı etkilemektedir (Schwarzer & Hallum, 2008). Bandura (1982) için anahtar kavramlardan biri, davranış üzerinde son derece önemli olduğuna inandığı "algılanan öz yeterlik" kavramı oluşturmaktadır. Bireyin herhangi bir konuda kendi kendini düzenleme kapasitesini kullanabilmesi fikri; gerekli etkinlikleri organize edip uygulayıp uygulayamayacağına ilişkin

fikri ve bunu başarılı bir şekilde yapabilecek kapasiteye sahip olup olmadığına ilişkin kendi yargısı “algılanan öz yeterlik” kavramını ifade etmektedir (Bandura, 1982).

Bandura (1994) sosyal öğrenme kuramında, bireyin kendi algısı da diyebileceğimiz öz yeterliğin dört temel kaynaktan beslendiğini belirtmektedir. Bunlar; bireyin deneyimleri, diğer bireylerin deneyimleri, sözlü ikna kabiliyeti, bireyin duygu ve düşünceleridir.1) Bireyin bizzat yaşadığı doğrudan deneyimler; Başarılı veya başarısız olduğu geçmiş deneyimler sonucunda elde edilen bilgidir. 2) Dolaylı deneyimleri yoluyla edinilen bilgiler; Bireyin, kendisine benzeyen diğer insanların başarılarına bakarak, başarabilecekleri ve başaramayacakları ile kendini kıyaslayarak geliştirdiği yargıdır. 3) Sözlü ikna; Birey, çevresindekilerin yetenekleri hakkında söylediklerini dinler ve bu nedenle neyi başarabileceği veya başaramayacağı konusunda tavsiye ve destek öz yeterlik yargısını etkilemektedir. 4) Fiziksel ve psikolojik koşullar; Stresli yaşam koşulları da bireyin öz yeterliğe odaklanmasında etkili olduğundan, tehdit edici durumlarla baş etmede algılanan öz yeterliliği etkileyebilecek bir diğer bilgi kaynağı olarak psikolojik durum belirtilmektedir (Bandura, 1997).

Bandura (1994) analitik ve kavramsal düşünme becerilerinin öz yeterliliği etkilediğini, öz yeterliliği düşük olan bireylerin; analitik düşünmede daha kararsız olacaklarını, hırslarını düşüreceklerini ve performans kalitelerinin bozulacağını, yorucu, zor ve stresli bir durumla karşılaştıklarında bir işi yapma ihtimallerinin düşük olacağını belirtmektedir. Öz yeterliliği yüksek olanların ise daha zor hedefler seçecekleri, analitik düşünme becerilerini sürdürecekleri, verilen görevleri başarılı ve zamanında tamamlayacakları belirtilmektedir. Bandura (1993) bireylerin görevlerini yerine getirebilmeleri için sadece yüksek öz yeterliğe sahip olmaları değil, aynı zamanda bir inanç duygusuna sahip olmaları gerektiğini belirtmektedir.

Öz yeterlik, bir kişinin motivasyonunu, bilişsel kaynaklarını harekete geçirme konusundaki güvenidir. Kendine güvenen insanlar zorlu görevleri sevmekte, amaçlarına ulaşarak motive olmakta, çaba göstermekte ve engeller karşısında direnç göstermektedirler

(Luthans, 2004). Öz yeterlik, bireylerin yaşamlarındaki olaylar üzerinde kontrol kazanmak için gerekli olan eylemleri harekete geçirmek için gerekli olan motivasyona, bilişsel kaynaklara ve yeteneklere olan inancıyla ilgili olmaktadır. Verilen görevde başarılı olabilmek için kişinin gerekli becerilere sahip olması ve aynı zamanda istenen hedeflere ulaşmada ve olayları kontrol etmede yeterli olacak yetenek ve inançlara sahip olması gerekmektedir (Wood & Bandura, 1989).

Öğrenci Öz Yeterliği

Öz yeterlik kavramı, bir olguyu planlama, gerekli becerilerin farkında olma ve bunları işe koyma gibi unsurları ve olumsuz durum ortadan kaldırıldıktan sonra kazançların gözden geçirilmesi sonucunda oluşan isteklendirmeyi ifade etmektedir. Güçlü bir öz yeterlik, öğrencinin moralinin yükselmesine ve bireysel gelişiminin hızlanmasına yardımcı olmaktadır. Öğrencilerin önceki başarılı deneyimleri, benzer kişisel özelliklere sahip bireylerin başarıları, çevreden gelen olumlu tepkiler, öz yeterlik inancını besleyen unsurlardır. Öğrencilerin kendi yeterliklerine ilişkin algıları, bireyin düşünce kalıplarını, eylemlerini ve duygularını etkilemektedir. Öz yeterlik düzeyi ne kadar yüksekse, öğrencinin çabası o kadar yüksek ve duygusal uyarılmaları o kadar düşük olur. Algılanan öz yeterlik, fizyolojik stres tepkilerini, başarıya olan inancı, başarı için çabayı ve kariyer gelişimini açıklamaya yardımcı olmaktadır (Bandura, 1982). Öğrencilerin bir işi, hedefi/amacı yapmak için gerekli becerilere sahip olduğu konusundaki inançları, sahip oldukları öz yeterlik algılarına ilişkin özelliklerini göstermektedir. Güçlüklere karşı dayanıklılık, amaca ulaşmak için çaba gösterme, tehditler ve engellerle başa çıkma, problemin üstesinden gelme, başarı için kendine güven “algılanan yüksek öz yeterlik” belirtisi olarak görülmektedir. Güçlüklere baş edememe, başarısızlık karşısında vazgeçme, engeller karşısında dayanıksızlık, problemler karşısında yetersizlik, kişisel yetersizliklere odaklanma ise “algılanan düşük öz yeterlik” belirtisi sayılmaktadır.

Öğrencilerin Düşük ve Yüksek Öz Yeterlik Algıları

Bandura (1994) öğrencilerin düşük ve yüksek öz yeterlik algılarının davranışlarına etkilerini şu şekilde karşılaştırmaktadır: Algılanan düşük öz yeterlikte göreve yönelik davranışlarında; zorlu olaylar karşısında gösterilmekte olan çaba azalmakta, zorlu olaylar karşısında görevi tamamen bırakabilmekte, dikkatlerini kişisel yetersizliklere, zorluklara odaklamakta ve sorunları büyütmektedirler. Uzun dönemde görülmekte olan etkilerde ise etkinlik ve deneyimlere katılımdan uzaklaşarak gelişimlerini engellemektedirler. Bireysel performans gerektiren durumlarda endişe ve stres yaşamaktadırlar. Kusurlarına odaklanarak becerilerinin etkin kullanımını kısıtlamaktadırlar. Stresten kaçınmak için arzu ve isteklerini azaltmaya yönelmektedirler. Algılanan yüksek öz yeterlikte göreve yönelik davranışlarında zorlu olaylar karşısında gösterilmekte olan çaba artmakta, zorlu olaylar karşısında mevcut becerilere yoğunlaşarak güçlenmekte, çabalarını, dikkatlerini durumun gereklerine odaklamakta ve sorunlara çözüm üretmeye çalışmaktadırlar. Uzun dönemde görülmekte olan etkilerde ise etkinlik ve deneyimlere katılımlarını hızlandırarak gelişimlerine devam etmektedirler. Bireysel performans gereken durumlarda daha az stres yaşamaktadırlar. Başarısızlık nedenleri yetersizlikten çok çaba eksikliğine bağlı olmaktadır. İlgisi ve katılımlarını sürdürerek zorlu olan hedeflere yönlenebilmektedirler (Bandura, 1994).

Öz yeterliği yüksek öğrencilerin özellikleri de şu şekilde açıklanmaktadır: Olumsuz ve zor bir durumla karşılaştıklarında kaçmak yerine sorunu çözmek için ellerinden geleni yapmaktadırlar ve kendilerine olan güvenleri güçlü olmaktadır. Öz yeterliği yüksek öğrencilerin etkili bir bakış açısına sahip olmaları, onların gerçek ilgi ve dikkatlerini içinde buldukları duruma odaklamalarını sağlamaktadır. Öz yeterliği yüksek öğrencilerin bakış açıları onlara her durumda yardımcı olmakta, moral ve isteklendirme düzeylerini yüksek bir seviyede tutmalarını sağlamaktadır. Öz yeterliliği yüksek öğrenciler, kendilerini geliştiren ve zorlayan hedeflere sahip olmakta ve bu hedeflere ulaşmak için kararlılıkla çalışmaktadırlar. Öz yeterliği yüksek olan öğrenciler başarısız olduklarında pes etmemektedirler, tekrar denemektedirler, özgüvenleri ve inançları her daim yüksek olmaktadır. Öz yeterlik düzeyi

yüksek olan öğrenciler, bir işte başarılı olmak için yüksek istek ve çabaya sahip olmakta, başarıya odaklanmaktadırlar. Bu nedenle, öz yeterlik yargıları öğrencilerin hangi etkinlikleri seçeceklerini veya kaçınacaklarını ne kadar çaba harcadıklarını ne kadar esnekliğe sahip olduklarını ve bir görevde ne kadar ısrar edeceklerini etkilemektedir. Bir durum olumsuz bir şekilde sona erdiğinde, öz yeterliliği yüksek öğrenciler bu olumsuz durumu kendi eksikliklerine değil, kullanılan veri ve fırsatların eksikliğine bağlamaktadırlar (Yıldırım, 2010).

Bandura (1994) düşük öz yeterliliğe sahip öğrencilerin genel olarak şu özellikleri paylaştığını belirtmektedir: Başarısızlıktan korktukları için zorlukları kabul etmekten kaçınmaktadırlar ve karmaşık görevleri kesinlikle gerçekleştiremeyeceklerine inanmaktadırlar. Kişisel eksiklikler olarak başarısızlıklara ve olumsuzluklara odaklanmaktadırlar. Kendilerine daha az güvenmektedirler. İşlerine bağlılık duygusundan yoksun olmaktadır. Başarısızlıklardan kurtulmaktan zorlanmaktadırlar. Bir parçası oldukları faaliyetlere ve çalışmalara olan ilgilerini hızla kaybetmektedirler. Çaba göstermeden sonuç beklemektedirler. Başarısızlıklarla yüzleşme konusunda depresyona ve kaygıya oldukça yatkınlık göstermektedirler. Zayıf yönlerine daha çok, güçlü yönlerine daha az odaklanmaktadırlar.

Öz yeterlik kavramı, bireyin mevcut fırsatları en etkili şekilde kullanarak kendine duyduğu güveni ifade etmektedir. Olumsuz bir durumun üstesinden gelmek için gerekli becerilere sahip olmalarına rağmen öz yeterliği düşük olan birey bu becerileri kullanamamaktadır. Öz yeterlik algısı, belirli şeyleri yapma yeteneğine olan yüksek inanç olarak değerlendirilebilmektedir. Öz yeterlik, kendini aşırı derecede eleştirmek değil, gerçekten yetenekli olduğunu anlamanın ve kabul etmenin nesnel bir yolu sayılmaktadır. Düşük öz yeterliliğe sahip öğrenciler genellikle hayal kırıklığı ve kendini gerçekleştirme eksikliği ile sonuçlanan zayıf isteklere sahip olmaktadır (Margolis & McCabe, 2004). Yüksek öz yeterliliğe sahip öğrenciler zorluklardan kaçmamakta ve başarısızlığa tahammül göstermekte iken, öz yeterliliği düşük olan öğrenciler zor görevlerden kaçınmakta ve

hedeflere bağlılıkları daha düşük olmaktadır. Daha yüksek öz yeterliğe sahip öğrenciler daha yüksek hedefler belirlemekte ve başarıları için daha fazla çaba harcamaktadırlar. Daha uzun süre dayanmakta ve daha bilişsel ve üst bilişsel stratejiler kullanmaktadırlar. Düşük öz yeterliliğe sahip öğrencilerin ise başarı kaygısı yaşamaları daha sık görülmektedir (Hurn, 1993).

Öz yeterlik, bir sorunu çözmek veya bir görevi tamamlamak için gerekli olacak belirli hareketleri organize etme ve gerçekleştirme yeteneğine olan güven olarak tanımlanabilmektedir. Örneğin, öğrenciler genellikle Bandura 'ya notlarını nasıl yükseltebileceklerini sorarlar ve ona göre "Bu dersten yüksek not alabileceğimi düşünüyorum" demek, güçlü bir öz yeterliğin göstergesi olmaktadır (Plotnik, 2009). Daha önceki deneyimlerinde notları yüksek olan bir öğrenci akademik olarak diğerleri kadar yetenekli olduğunu düşünüyorsa, arkadaşları onun zeki biri olduğuna inanıyorsa ve öğrenci sınavlardan heyecan duymuyorsa, bu öğrencinin başarılı ve yüksek öz yeterlik sahibi olduğunun belirtilerinden biri olmaktadır (Plotnik, 2009).

Öğrenci Öz Yeterliğinin Gelişim Süreci

Öz yeterliliğin ortaya çıktığı ilk aşama, doğum sonrası yaşamımızın ilk birkaç haftasındaki erken çocukluk deneyimlerinde yatmaktadır. Emzirme, temas rahatlığı ve uygun bir fiziksel ortam gibi faktörler çocuğun bireysel gelişimini etkilemektedir ve kendisi hakkında düşünme biçiminin oluşmasına doğrudan katkıda bulunmaktadır (Dixon ve diğerleri, 2001). Benlik duygusu, büyümeye ve çeşitli yaşam deneyimleri yaşamaya başladıkça kendini güçlendirmeye devam etmektedir. Özerklik, aileden gelen sevgi ve destek, eğitim ve teşvik gibi olumlu duygular, öz yeterlik için katalizör görevi görmektedir. Öz yeterliliği yüksek olan bir öğrencinin kendinden emin hissetmesi, başarısızlıkları yeniden denemek için fırsatlar olarak algılaması ve harika bir takım oyuncusu olması daha mümkün olmaktadır. Dolayısıyla yeni beceriler, yeni deneyimler edindikçe, riskler aldıkça ve başarılı

olmak için çaba sarf etmeye devam ettikçe, öz yeterlik de yaşam boyunca büyümeyi sürdürmektedir.

Bireyin çocukluk döneminde çevre ile etkileşiminde ailenin katkısı oldukça fazla olmaktadır. Farkındalık sahibi aileler, çocuklarının gelişimini her yönden (fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal) deneyimlemeleri için fırsatlar yaratmaktadırlar. Bu da çocuğun öz yeterliliğinde ailenin çok önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir (Pastorelli ve diğerleri, 2001). Yüksek öz yeterlik inancına sahip çocuklar, düşük öz yeterlik inancına sahip çocuklara göre daha sabırlı olabilmekte ve görevlerde daha uzun zaman harcamaktadırlar. Buna karşın öz yeterlik inancı düşük olan çocuklar da bir zorluk ya da sorunla karşılaştıklarında kendilerini umutsuz ve stresli hissetmektedirler. Bu bağlamda akademik başarıda öz yeterlik inancının önemi örnek olarak verilebilmektedir (Bandura ve diğerleri, 1996). Ecdes (1983) fen ve matematikte öz yeterlik inançlarında cinsiyete dayalı farklılıkların ilköğretimin ilk yıllarından sonra ortaya çıkmaya başladığı ve sonraki yıllarda bu farklılığın erkekler lehine bir eğilim izlediğini ortaya koymaktadır.

Bandura (1994) öz yeterliği, davranışların şekillenmesinde etkisi olan bir kavram olarak, bireyin belirli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize etme ve başarılı bir şekilde gerçekleştirme kapasitesi hakkında kendi kendini yargılaması olarak vurgulamaktadır. Öz yeterlik inancını, bireyin kendi davranışlarına ve yaşamını etkileyen olayları yönetme becerisine ilişkin inançları olarak tanımlamaktadır. Bandura (1997) dolaylı olarak elde edilen deneyimlerin öz yeterlik üzerinde etkisinin olduğunu ve bu etkinin, gözlemlenen modelin gözlemciye ve gözlenen olayın öz yeterliği geliştiren olay veya alana benzerliği ile doğru orantılı olduğunu belirtmektedir. Schunk (2009) öz yeterliliği, bir kişinin gerekli davranışları sergileme kapasitesine ilişkin algısı olarak tanımlamaktadır. Öz yeterlik, bireyin bir faaliyeti gerçekleştirme yeteneğine ilişkin kendine olan güveni olarak ifade etmektedir. Bu ifade bireyin tutumlarını, duygularını ve eylemlerini kontrol etmesini sağlayan yeteneklerine olan inancını anlatmaktadır. Bu açıdan öz yeterlik kavramının, kişinin belirli bir etkinliğe yönelik davranışını doğrudan etkilemekte olduğu da ifade edilmektedir.

Kurbanoglu (2004) insanların kendilerini güvende ve yeterli hissettikleri işleri yapmaya ve kendilerini yeterli hissetmedikleri faaliyetlerden uzak durmaya eğilimli olduklarını; bekledikleri sonucu elde edemeyeceklerini düşündükleri sürece harekete geçmekte isteksiz olduklarını, bir işi yaparken gösterecekleri çabanın düzeyini eylemlerinin tahmini sonucuna göre ayarladıklarını tespit etmektedir. Sonuç olarak, öz yeterlik inançlarının seçimlerde etkili olduğunu göstermektedir. Yıldırım (2010) öz yeterlik belirli bir konuda yetenekli olmak değil, gencin bu konudaki kendi repertuarına olan inancı olarak göstermektedir. Örneğin, genç ne kadar yetenekli ve becerikli olursa olsun öz yeterliliği düşükse bu yeteneklerini sergileyememektedir. Bu durum; bir eylemi planlamak, yeteneklerinin farkında olmak ve organize olmak, elde edilecek faydaları ve karşılaşacakları zorlukları düşünmekten kaynaklanan motivasyon düzeyi gibi unsurları içermektedir. Güçlü bir öz yeterlik, bireysel gelişimin hızını arttırmakta ve çeşitli becerilerin kazanılmasında olumlu etki sağlamaktadır.

Bayam (2010), öz yeterlik inancının bireyin gelişiminde, algılarında ve eylemlerinde son derece önemli bir rol oynadığını ve algılanan öz yeterlik kavramları ile bilişsel ve duyuşsal gelişim, karar verme ve problem çözme becerileri, benlik -özgüven, öz kontrol ve özsaygı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Telef ve Karaca (2012) öz yeterlik kavramının psikoloji, eğitim, medya faaliyetleri, sağlık gibi farklı branşlar tarafından araştırmalara konu edildiğini ifade etmektedir. Öz yeterliğin özellikle eğitimde; akademik başarı, hedef oluşturma, bellek, sorun çözme, meslekte başarı ilerlemesi ve gelişimi, öğretmenlerin eğitimi gibi farklı alanların konusu olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında psikolojide; olağan dışı korkularla mücadele, depresyon, ahlaki gelişim, girişkenlik ve sigara içme davranışı gibi klinik problemlerde de konu edildiğini ifade etmektedir. Kıvılcım (2014) gençlerin kendi yeterliklerine ilişkin yargıları ve inançları, her zaman çevrelerindeki kişilerin yeterliklerine ilişkin yargıları ve inançları ile örtüşmeyebileceğini; bu durumun öz yeterlik inancının nesnel gerçekleri yansıtmaktan çok öznel bir değerlendirme göstergesi olduğunu ifade etmektedir. Genel olarak öz yeterlik inancı, gencin bir görevin gereklerini yerine getirme açısından yetkinliklerini yeterli görme derecesi olarak tanımlanmaktadır. Bu inanç,

bireyin yetkinliklerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi ve yargılanması sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Öğrenci Öz Yeterliğinin Kaynakları

Bandura (1977) öğrenci öz yeterliğinin öğrencinin önceki deneyimleri, öğrencilerin başkalarından gördüğü örnekler, çevre desteği, öğrencinin duygu ve düşüncelerinden oluşan dört öz yeterlik kaynağı olduğunu altını çizmektedir. Ayrıca bu dört kaynağın birbiriyle etkileşim içinde olduğunu da belirtmektedir. Şekil 1'de öğrenci öz yeterliğinin dört kaynağı gösterilmektedir.

Şekil 1

Öğrenci Öz Yeterliğinin Kaynaklarına İlişkin Diyagram

Şekil 1'de Bandura (1977) öğrenci öz yeterliğinin dört kaynağının birbiriyle etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Öğrenci, bu dört öz yeterlik kaynağının etkileşimi yoluyla önemli bir kendine inanç veya inançsızlık geliştirmektedir. Öğrencinin geçmiş yaşantıları öz yeterliliğin birincil kaynağını oluşturmaktadır. Bir öğrencinin başarıları, kendileri hakkında düşünme biçimini doğrudan etkilemektedir, derste başarılı olmak özgüvenlerini arttırmakta ve benzer durumlarda tekrar başarı olasılığını da arttırmaktadır. Böylece öğrencinin kendi içinde her zaman önemli başarılar elde edebileceği hissini uyandırmaktadır. Başarısızlık tam tersini yapmaktadır, güvenini kırmakta ve kendinden şüphe duymaya yol açmaktadır. Kendini geliştirme yoluyla etkinlik yaratmak, başarı ile ilgili beklentileri yönetmek ve başarısızlığı olumlu bir şekilde kabul etmek esneklik gerektirmektedir. Geçmiş başarıları deneyimleyen öğrenciler, öz yeterlik konusunda güçlü bir inanca sahip olmaktadır. Öğrencinin başkalarından görerek yaşadığı deneyimler öz yeterliğin ikinci kaynağını

oluşturmaktadır. Etrafındakileri, özellikle de ilişki kurabileceği insanları görmekten ve izlemekten gelmektedir. Benzer insanların başarılı olduğunu izlemek veya onların başarı öykülerini duymak, öğrencileri onlar yapabiliyorsa kendisinin de yapabileceğine inanmaya motive etmektedir. Öğrencilerin, akranlarının çok çalıştığını ve bir görevi başardığını gözlemlenmeleri, görevi kendilerinin başarabileceklerine olan inançlarını yükseltmektedir. Öğrencinin modelleme deneyimleri ve çevresel destek, öz yeterliliğin üçüncü kaynağını oluşturmaktadır. Rol modellerin öz yeterlik oluşturmada hayati bir rolü olmaktadır. Öğrencinin izlediği, hayran olduğu, taklit etmek istediği kişiler, onların eylemleri, ilkeleri ve başarıları dolaylı olarak öğretmekte ve öğrenciyi aynı şeyi tekrar etmeye ikna etmektedir. Öğrenci, rol modellerin gösterdiği yönde çaba göstermeye ve çalışmaya daha istekli olmaktadır. Bu kaynakla ilgili tek zorluk, öğrenci rol modelleri yanlış kişilerse, başarısızlıklarının öğrencinin öz yeterliliğini yok etmesi veya öğrencinin yoldan sapma eğiliminde olma olasılığı olmaktadır. Öğrencinin ailesinden, arkadaşlarından ve öğretmen çevrelerinden aldığı destek, öz yeterlik konusunda oldukça etkili kaynaklar olarak öne çıkmaktadır. Başkalarından başarılı olacaklarına dair belirli sözlü teşvikler almak, öğrencilerin başarılı olmaları için gerekli beceri ve yeteneklere sahip olduklarına inanmalarına yardımcı olmaktadır. Öğrencinin duygusal ve fiziksel deneyimleri öz yeterliliğin dördüncü kaynağını oluşturmaktadır. Öğrencinin mevcut zihinsel ve fiziksel koşulları öz yeterliliğini büyük ölçüde etkilemektedir. Örneğin, depresif bir öğrenci veya zorlu bir hastalıkla mücadele eden bir öğrencinin, kendileri hakkında kendinden emin ve iyimser hissetme olasılığı daha düşük olmaktadır. Olumsuz deneyimler ve stres öğrenciyi savunmasız bırakırken, olumlu deneyimler ve mutluluk öğrenciyi iyi hissettirmektedir. Olumlu bir ruh halinin ve başarılı olmanın öğrencilerin öz yeterlikleri üzerindeki etkileri çok net olarak görülmektedir. Bandura (1977) bireyin herhangi bir anda zihinden ve vücudundan aldığı ipuçlarının ve bu ipuçlarını algılama biçiminin benlik duygusunu şekillendirdiğini belirtmektedir.

Öğrenci Öz Yeterliği İle Araştırma Değişkenlerinin İlişkisi

Araştırmalar gençlerin, bulunduğu ortamın gereksinimlerine cevap verebilmek için yetenek ve becerilerini, kişilik özelliklerini, bilgi ve deneyim düzeyini, motivasyonunu, kısaca yetkinliklerini duruma göre harekete geçirebileceğini ortaya koymaktadır. Gençlerin yetkinliklerine ilişkin bu inançları, "öz yeterlik" inancı sayılmakta ve bu açıdan bakıldığında son derece önemli bir motive edici olabileceği görülmektedir. Öz yeterliği etkileyen faktörler: Yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum ve kültürel çeşitlilik gibi faktörleri içermektedir. Bu nedenle yaş, cinsiyet, aile gelir durumu, akademik başarı durumu, anne baba eğitim durumu, anne baba tutumları değişkenlerinin öz yeterliği nasıl etkilediğine ilişkin bulguları araştıran çalışmaları sıklıkla yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın değişkenlerinin (okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim durumu, anne-babanın çalışma durumu) öğrencilerin öz yeterlikleriyle ilişkisine yönelik olarak yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Okul Türü. Sezer vd. (2010) Sınavlı ve yetenekli öğrenci kabul eden okullarda okuyan öğrencilerin öz yeterlik düzeyleri genel liselerde okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğu, öğrencilerin yaşadıkları köy, ilçe ve şehre göre öz yeterlik algıları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirtilmektedir.

Yaş ve Sınıf Düzeyi. Öğrencilerin yaş ve sınıfa göre öz yeterlik düzeyleriyle ilgili olarak, Zimmerman ve Martinez-Pons (1990) öğrencilerinin öz yeterliklerinin yaşa dolayısıyla sınıf düzeyine bağlı olarak artma eğiliminde olduğunu ve 11. sınıfların öz yeterliklerinin sekizinci sınıflara göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin öz yeterlik düzeylerinin ise beşinci sınıflara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kurbanoğlu ve Takunyacı (2012) Türkiye'de yaptıkları araştırma, Zimmerman ve Martinez-Pons (1990) bulgularını destekleyen sonuçlar ortaya koymakta; lise öğrencilerinde, öğrencinin sınıf düzeyi ne kadar yüksekse, öz yeterlik düzeyinin de o kadar yüksek olduğunu saptamaktadırlar. Aypay (2010) genel öz yeterlik düzeylerinin cinsiyet ve yaş açısından önemli ölçüde farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Pesen (2016) yüksekokul öğrencilerinin öz yeterliklerinde

cinsiyet ve sınıf açısından fark bulunmadığını yaş açısından ise fark olduğunu ifade etmektedir.

Cinsiyet. Pajares (2003) genel olarak bireyin öz yeterlik inançları hakkında bilgi sahibi olmanın aynı zamanda davranışları yordadığı belirtilmektedir. Matematik, fen ve teknoloji ile ilgili kariyer tercihlerinde cinsiyet farkı olduğu ifade edilmektedir. Çoğu durumda, kızların fen veya matematikle ilgili dersleri seçmek ya da bu alanlarda bir meslekte çalışmaktan kaçınmaları, beceri veya yeterlik eksikliğinden değil, kendi yeteneklerini gerçekçi bir şekilde değerlendiremedikleri için yaşandığı belirtilmektedir. Özyürek (1995) erkeklerin çoğunlukta olduğu meslekler ve yükseköğretim programlarında başarılı olma konusundaki öz yeterlik inancının cinsiyete göre farklılık gösterdiği, kız öğrencilerin kariyer seçeneklerini sınırlandırdıkları ortaya çıkmaktadır. Öz yeterlik beklentisi yüksek olan öğrenciler; öğrenci seçme sınavı (ÖSS) ve sayısal öğrenci seçme ve yerleştirme sınavında (ÖSYS) fen ve matematik puanlarının daha yüksek olduğu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek öz yeterlik algılarına sahip oldukları ifade edilmektedir. Erkek öğrencilerin ÖSYS'den kız öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları da belirtilmektedir. Kuzgun (2000) son yıllarda kızların mesleki yaşamlarına ilişkin öz yeterlik algılarının giderek arttığını, bu duruma olumlu kadın modellerin sayısındaki artışın önemli katkı sağladığını belirtmektedir. Pajares ve Miller (1994) üniversite öğrencilerinin matematiğe yönelik öz yeterlik inançlarının, matematik ilgilerini ve matematikle ilgili ders seçimlerini, önceki matematik başarılarından veya matematik kazanım beklentilerinden daha iyi yordadığını ve matematik öz yeterlik inançlarının erkeklerde daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Huang (2013) yaptığı meta-analizde cinsiyet ve öz yeterlik arasında etki gücü yüksek olmamakla birlikte erkekler lehine anlamlı bir ilişki saptamaktadır.

Anne Baba Eğitim Durumu. Anıl (2009) anne ve babanın eğitim durumu çocuğun aile ortamında aldığı ilk eğitimin onun kişilik yapısını, sosyal ve zihinsel gelişimini etkilediğini ifade etmektedir. PISA 2006 değerlendirmesi sonucunda Türkiye'deki öğrencilerin fen

başarı puanları ile "ebeveynlerin eğitim durumu" ve "ailenin kültürel zenginliği" değişkenleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Gelecek Beklentisi İle Öğrenci Öz Yeterliğinin İlişkisi

Genel öz yeterlik, öğrencinin farklı alanlarda başa çıkması zor olan olağandışı durumlardaki genel güvenini veya birden fazla alandaki tutumlarını tahmin etmeye yardımcı olan ölçülebilir bir özellik olabilmektedir (Aypay, 2010). Öğrencilerin davranışlarının belirleyicilerinden biri de geleceğe yönelik beklentileri olmaktadır (Adler, 1994). Toplumun inşasında gençlerin geleceğe yönelik beklentileri ve yerine getirilecek umutları psikolojilerini ve yaşam doyumlarını etkileyebilmekte hem de toplumsal değişimi ve yönünü belirleyebilmektedir (Yavuzer, 2005). Öğrenci öz yeterliği ile gelecek beklentisi arasındaki ilişki incelendiğinde; öz yeterlik ile gelecek beklentisi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Bu sonuç, Verdugo vd. (2018) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile uyumlu olmaktadır. Sözü edilen çalışmada 12-16 yaş arası ergenlerin gelecek beklentilerinin öğrencilerin öz yeterlik algıları ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu ve bu durumun öz yeterliği yüksek olan öğrencilerin gelecekte beklenenlerini daha yükseğe taşıdığı belirtilmektedir.

Davidson, Feldman ve Margalit (2012), Kezer, Ogurlu ve Akfırat (2016) geleceğe yönelik umut ile genel öz yeterlik arasında anlamlı ve pozitif ilişki olduğunu belirtmektedir. Öz yeterliliği yüksek olan kişiler kendilerine daha üst düzey hedefler belirleyebilmekte ve bu hedeflere ulaşmak için daha bilinçli çalışabilmektedirler (Arslanbuğa, 2017). Öz yeterlik olumlu ya da karamsar bakış açısını, hedefleri, engeller karşısında gösterilen çabayı ve elde edilen başarıyı etkileyen bir faktör olmaktadır (Kiremit, 2006). Öz yeterliği yüksek öğrencilerin kendilerini gelecekte üst düzey profesyoneller olarak görmeleri, bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik inançları yüksek, dolayısıyla daha olumlu bir bakış açısına sahip olmaları ve stres düzeylerinin azalmasının gelecekte olumlu beklentilerini desteklediği ifade edilebilmektedir. Geleceğe yönelik umut düzeyi ve öz yeterlik, gelecekte yaşanacak

olumlu deneyimlere ilişkin beklentilerle ilişkili olduğundan, bu iki kavram birbiriyle ilişkili olabilmektedir (Feldman & Kubota, 2015). Öz yeterlik, kişinin davranışlarını gerçekleştirebileceği beklentisi ile ilgiliyken, geleceğe yönelik umut duygusu, kişinin hedeflere ulaşma beklentileri ile ilgili olmaktadır (Snyder, 1995). Bu durum, öz yeterlik ile gelecek beklentileri arasındaki anlamlı ilişkinin bir nedeni olabilmektedir.

Genel öz yeterlik ve genel gelecek beklentisi ile ilgili son 20 yılda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların çoğunda genel öz yeterlik yerine özellikle akademik alana yönelik öz yeterliğin ele alındığı, geleceğe yönelik beklentiler yerine de umut değişkeninin daha sık kullanıldığı ve daha çok üniversite gençliğini kapsadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, genel öz yeterlik ve gelecek beklentilerini alt boyutlarıyla birlikte inceleyen bir araştırmaya ise rastlanmamıştır.

Pesen (2016) meslek yüksekokullarındaki öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinin cinsiyet, sınıf, mezun olunan okul ve çalışma durumuna göre değişmediğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin gelecek beklentilerinde ise cinsiyet, yaş, sınıf, mezun olunan okul, çalışma durumu değişkenlerine göre farklılık olmadığı tespit edilmektedir. Uzun (2018) lise öğrencilerinde madde bağımlılığını önlemede öğrencilerin öz yeterliliğinin artırmaya ve özellikle riskli grubu güçlendirmeye yönelik çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Verdugo vd. (2018) 12-16 yaş arası ergenlerin gelecek beklentilerinin öz yeterlik algıları ile yüksek düzeyde ilişkili olduğunun ve bu durumun öz yeterliği yüksek olan öğrencilerin gelecekte beklediklerini daha yükseğe taşıdığına ilişkin sonuçları çizmektedir.

İleri (2019) yüksekokul öğrencilerinin akademik öz yeterlikleri ve gelecek beklentilerinin cinsiyet, sınıf, bölüm ve uzun süredir ikamet edilen yer açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin akademik öz yeterliklerinin orta düzeyde olduğu, gelecek beklentilerinin yüksek düzeyde olduğu ve katılımcıların akademik öz yeterliklerinin gelecek beklentilerine etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirtilmektedir. Atabey (2020) lisede öğrenim gören öğrencilerin gelecek beklentileri, okula

aidiyet duygusu ve öz yeterlikleri arasında ikili anlamlı ilişkilerin varlığı ifade edilmektedir. Gelecek beklentisi ve öz yeterliğin okula aidiyet duygusunun anlamlı yordayıcıları olduğu, lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve öz yeterlikleri arttıkça okula aidiyet duygularının da arttığı belirtilmektedir. Taşğın (2021) akademik öz yeterlik algısında cinsiyetin ve yaşın önemli bir değişken olduğu ve anlamlı farklılığa neden olduğu belirtirken; gelecek beklentisi ile akademik öz yeterlik arasında anlamlı bir ilişki olduğunu da ortaya koymaktadır.

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde; araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

Araştırmanın Türü

Bu çalışmada kamu ve özel genel lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin ve öz yeterliklerinin okul, cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne baba eğitimi, anne baba çalışma durumu değişkenlerine göre incelenmesi ve araştırmanın alt problemlerindeki sorulara cevap bulmak amacıyla nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma gözleme ve ölçmeye dayanan, gözlem ve ölçmelerin tekrarlanabildiği ve objektif yapıldığı araştırmalara denir. Olguları ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türüdür (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016). Araştırma, sözü edilen değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymayı amaçladığından betimsel türde bir araştırma niteliği taşımaktadır. Araştırmada, tanımlayıcı tarama modelleri arasından genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli birçok bileşenden oluşan popülasyon hakkında çıkarım yapmak amacıyla nüfus veya ondan seçilen bir grup veya örnek üzerinde yapılan tarama işlemleri olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2022). İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasında ortak varyasyonun varlığını belirlemeyi amaçlayan bir tarama yaklaşımı olarak belirtilmektedir. İlişkisel tarama modelinde değişkenlerin birlikte değişip değişmediği; bir değişiklik varsa nasıl olduğu belirlenmeye çalışılmaktadır (Karasar, 2022). İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı bu araştırmada, öğrencilerin gelecek beklentileri ve öz yeterlikleri arasındaki yordayıcı ilişki incelenmektedir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ankara ili dokuz merkez ilçesindeki kamu ve özel genel liselerde öğrenim gören 169.792 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde, evrendeki alt gruplar belirlenerek bu alt grupların evren büyüklüğü içindeki oranlarına göre temsil edilmeleri sağlanmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016). Her bir ilçeden örnekleme dâhil edilen rastlantısal olarak seçilmiş öğrencilere ulaşılarak gönüllülük esasına göre anket uygulanmıştır. Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden (2021) evrene dair alınan bilgiler ilçelere göre dağılımı Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 1

Araştırma Evrenini Oluşturan Öğrencilerin İlçelere Göre Dağılımı ve Örnekleme Alınan Öğrenci Sayıları

İlçeler	Okul Sayısı			Öğrenci Sayısı			Tabaka ağırlığı (%)			Örnekleme Öğrenci Sayısı		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Altındağ	14	9	23	9.856	861	10.717	6	1	6	46	4	50
Çankaya	39	135	174	26.525	16.717	43.242	16	10	25	123	77	200
Etimesgut	13	69	82	14.248	6.861	21.109	8	4	12	66	32	98
Gölbaşı	6	23	29	3.462	4.805	8.267	2	3	5	16	22	38
Keçiören	23	47	70	24.234	5.332	29.566	14	3	17	112	25	137
Mamak	18	13	31	14.096	1.391	15.487	8	1	9	65	6	72
Pursaklar	5	9	14	4.212	744	4.956	2	0	3	19	3	23
Sincan	13	10	23	12.411	975	13.386	7	1	8	57	4	62
Yenimahalle	19	65	84	16.430	6.632	23.062	10	4	14	76	31	107
Toplam	150	380	530	125.474	44.318	169.792	100	100	100	580	205	785

Tablo 1'de Millî Eğitim Bakanlığı istatistiklerinden alınan 2020-2021 öğretim yılı Ankara merkez ilçelerindeki 150 Kamu ve 380 özel genel lisenin öğrenci sayıları verilmektedir. Ankara dokuz merkez ilçedeki kamu liselerinde 125.725, özel liselerde 44.318, toplam 169.792 öğrenci bulunduğu görülmektedir. İlçelere göre öğrencilerin genel

toplam içindeki oranları yüzde olarak gösterilmektedir. Ayrıca ilçelere göre örneklem büyüklükleri de verilmektedir.

Evrenden örneklem alınacak toplam öğrenci sayısının belirlenmesinde, (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016) tarafından verilen örneklem hesaplama formülü kullanılmıştır. $n = n_0/1 + \frac{n_0-1}{N}$ $n_0 = t^2PQ / d^2$ P, bir özelliğe sahip olma oranını, Q ise sahip olmama oranını temsil eder. Popülasyon için P tahmini yoksa P = Q = 0.5 alınabilir ve bu durumda varyans (PQ) en yüksek değeri (.25) alır ve böylece en büyük örneklem büyüklüğüne ulaşılmaktadır. Bu araştırmada evren büyüklüğü N=169.792'dir. Araştırmanın güvenilirliği ve örneklem geçerliği açısından mümkün olduğunca çok katılımcıya ulaşılması amaçlanmıştır. Popülasyon tahmini için sapma miktarı d = .035, güven düzeyi (1-α) = .95 Uygun örneklem büyüklüğünü sağlamak için en büyük varyansı veren p değeri 0.5 olarak alınmıştır. Güven düzeyine karşılık gelen t değeri 1.96'dır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016). İşlemler sonucunda 785 kişilik bir örnekleme ulaşılmıştır. Bu durumda mevcut çalışmada 785 kişilik örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu ifade edilebilir.

Araştırmanın örneklemini, Ankara merkez ilçelerindeki kamu ve özel genel liselerde okumakta olan 785 öğrenci temsil etmektedir. Bu doğrultuda, ölçeklerin geri dönüşünde yaşanabilecek sorunlar dikkate alınarak, basılı ölçek formu kullanılarak araştırma evrenindeki yaklaşık 860 katılımcıya ulaşılmıştır. Evrende belirlenen alt gruplar, örnekleme temsil edilmelerinin garanti altına alındığı bir örnekleme türü olan tabakalı örneklemede amaç homojen alt gruplar elde etmektir. Ayrıca her alt tabaka örnekleme alınırken ayrı bir yansız örnekleme gibi ele alınmaktadır (Balcı, 2005). Ankara'nın dokuz merkez ilçesi birer tabaka olarak kabul edilmiştir. Örneklemin temel kuralı yansızlıktır. Yansızlık, belli bir örneklem büyüklüğüne ulaşmada, evrendeki her ünitenin örnekleme girebilme olasılığının belli, bağımsız ve birbirine eşit olması durumudur (Karasar, 2022). Yukarıda da ayrıntıları açıklandığı üzere, araştırmada alt evrenlerinin tümüne ulaşmadaki güçlük, zaman ve ekonomik kaynakların sınırlılığı dolayısıyla, araştırmanın hedef evrenini temsil edebilecek

örnekleme yoluna gidilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu belirlerken, araştırmanın odağına, veri miktarına dikkat edilerek örneklem büyüklüğüne karar verilmiştir.

Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans Analizleri

Araştırmanın örneklemini oluşturan lise öğrencilerinin demografik bilgilerine ilişkin frekans analizi Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Öğrencilerin Demografik Özellikleri

<i>Değişken</i>	<i>Grup</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
1.Okul türü	Kamu	552	70
	Özel	233	30
2.Cinsiyet	Kız	409	52
	Erkek	376	48
3.Yaş	14	150	19
	15	129	16
	16	134	17
	17	223	28
	18	149	19
	9	182	23
4. Sınıf	10	127	16
	11	222	28
	12	254	32
5. Kardeş sayısı	1	97	12
	2	405	52
	3	218	28
	4	53	7
	4'ten fazla	12	2
6. Anneni eğitim durumu	İlkokul	131	17
	Ortaokul	135	17
	Lise	312	40
	Yüksek Okul ve Üniversite	207	26
7. Baba eğitim durumu	İlkokul	53	7
	Ortaokul	123	16
	Lise	278	35
	Yüksek Okul ve Üniversite	331	42
8. Anne ve baba çalışma durumu	Her ikisi de çalışıyor	272	35
	Her ikisi de çalışmıyor	46	6
	Anne çalışmıyor, baba çalışıyor	448	57
	Baba çalışmıyor, anne çalışıyor	19	2
<i>TOPLAM</i>		785	100

Tablo 2’de görüleceği üzere, öğrencilerin %70 kamu okulu öğrencisi, %30 özel okul öğrencisi olduğu ve bu öğrencilerden %52’sinin kız, %48’in erkek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin en fazla %28 ile 17 yaşında, en az %16 ile 15 yaşında olduğu ve en fazla %32 ile 12. sınıfta, en az %16 ile 10. sınıfta olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %28’i 11.sınıfta, %23’ü de 9. sınıfta yer almıştır. İki kardeş sayısı %51 ile en fazla grubu oluştururken, üç kardeş %28 ile ikinci sırada yer almaktadır. Anne eğitim düzeyi en fazla %40 ile lise mezunu olurken onu %25 ile yüksekokul ve üniversite mezunu izlemekte, en az %17 ile ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Öte yandan baba eğitim düzeyi en fazla %42 ile yüksekokul ve üniversite mezunları oluştururken onu %35 ile lise mezunu izlemekte, en az %7 ile ilkokul mezunu olduğu saptanmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın çalışma grubu ve örnekleme belirlendikten sonra hazırlanmış olan anketler araştırmaya yardımcı olmaya gönüllü öğrencilerin kullanımına sunulmuştur, Araştırmacı bu süreçleri bizzat kendisi gerçekleştirmiştir. Ayrıca veriler toplanmaya başlanmadan önce Milli Eğitim Bakanlığında (EK-Ç) ve Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan izin alınmıştır. (EK-C) Veri toplama araçlarının (Ergen Gelecek Beklentisi Ölçeği ve Çocuklar için Öz Yeterlik Ölçeği) araştırma kapsamında kullanılabilmesi için ölçeği geliştiren ve uyarlayan araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır (EK-A). Verilerin toplanmasından önce gerekli olan “Etik Komisyon İzni” Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonununun 02.06.2021 tarih ve E-35853172-101.02.02-00001592960 sayılı kararıyla alınmıştır (EK-C). Ölçek formunun araştırma örnekleme olarak belirlenen Ankara’nın merkez- ilçe kamu ve özel genel liselerinde öğrenim görmekte olan öğrencilere uygulanması Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün 12.10.2021 tarih ve E-14588481.605.99-34475360 sayılı yazısıyla uygun bulunmuştur (EK-Ç).

Veriler, 2021-2022 eğitim öğretim yılında basılı form aracılığıyla toplanmıştır. Basılı form iki sayfa halinde, iki ayrı ölçek ve bir kişisel bilgi formundan oluşmaktadır. 860 veri

toplama formu araştırmacı tarafından okullara gidilerek dağıtılmış ve toplanmıştır. Öncelikle okul müdürlerine araştırma hakkında gerekli bilgiler verilerek araştırma izni ve veli onam formu bırakılmıştır. Katılımcılara veri toplama araçlarının doldurulmasıyla ilgili gerekli açıklamalar yapılarak araştırmaya katılımın gönüllülük esasına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Verilerin aynı zaman diliminde sadece öğrencilerden toplanması nedeniyle ortaya çıkması muhtemel bir ortak yöntem yanlılığı sorununa önlem olarak katılımcıların kişisel bilgileri talep edilmeyerek anonimlik sağlanmıştır. Veri toplama aracının doldurulabilmesi için katılımcılardan araştırma hakkında bilgi ve gönüllü katılımı içeren bir bilgi notunu okuyup işaretlemeleri istenmiştir. Verilerin toplanması 2021 yılı Ekim-Aralık ayları arasında gerçekteştirilmiştir. Dağıtılan formlar, okullar ziyaret edilerek araştırmacı tarafından 808 âdeti geri alınıp, kullanılabilir 785 adet veri formu dosyalanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin gelecek beklentileri ve öz yeterliklerinin okul türüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin incelenmek, araştırmanın alt problemlerindeki sorulara cevap bulmak amacıyla bu araştırmada anket tekniği kullanılmıştır. Anket, nicel araştırmalarda başvurulan teknikler arasındadır. Anket, belli bir konuda saptanmış hipotezlere ya da sorulara bağlı olarak, bir evren ya da örnekleme oluşturan kaynak kişilere sorular yöneltmek suretiyle sistemli veri toplama tekniği olarak kullanılmaktadır (Balcı, 2005). Araştırma kapsamında veri toplama formunda iki ayrı ölçek ve bir adet kişisel bilgi formu kullanılmıştır (EK-B). Kişisel bilgi formu, öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi gibi demografik bilgilerini içermektedir. Öğrencilerin gelecek beklentilerinin ve öz yeterliklerinin ne düzeyde olduğunu belirlemek için “Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği” (EGBÖ) ve “Çocuklar İçin Öz yeterlik Ölçeği” (ÇÖYÖ) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunda 18 soru bulunmaktadır. Bu formda; Katılımcıların demografik özellikleri okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı,

doğum yeri, anne baba eğitimi, akademik başarı, gelir düzeyi, anne baba birlikteliği, anne baba çalışma durumu, anne baba tutumu, anne baba ilişki durumu gibi sorularla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)

McWhirter ve McWhirter, (2008) tarafından ergenlerin gelecek beklentilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Geliştirilen FESA (Future Expectations Scale for Adolescents) ölçek Türkçeye Tuncer (2011) tarafından uyarlanmıştır. Araştırmada ölçeğin Türkçe uyarlaması olan Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ) kullanılmaktadır. Orijinal ölçek 25 maddedir ve bütün maddeler "Yetişkin olduğumda "ile başlamaktadır. Ölçeğin en düşük puanı 1, en yüksek puanı 7" dir. Ölçekte yer alan maddeler "1: kesinlikle inanmıyorum" "7: kesinlikle inanıyorum" "4 kararsızım" ifadelerinden oluşmaktadır. Bu ölçekten alınabilecek maksimum puan 175, minimum puan 25'tir. Düşük puanlar ergenlerin düşük beklenti düzeyine sahip oldukları, yüksek puanlar ise ergenlerin yüksek beklenti düzeyine sahip oldukları anlamına gelmektedir. Öz değeri 1 alınan faktör analizi sonucunda ölçekteki faktör sayısı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam olmak üzere dört olarak saptanmaktadır. EGBÖ ölçeği açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonuçlarına göre ölçeğin dört faktörlü yapısının uygun olduğuna karar verilmektedir. Ölçeğin birinci faktörü 11 madde, ikinci faktörü 7 madde, üçüncü faktörü 3 madde ve dördüncü faktörü 4 maddedir. Bu dört faktörlü yapının Cronbach Alfa katsayısı .92 dir (Tuncer, 2011).

Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Analizi.

Gelecek Beklentileri Ölçeğinin yapı geçerliğini tespit etmek ve faktör yapısını ortaya koymak amacıyla öğrencilerden toplanan 785 veri üzerinden Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Bunun için temel bileşenler (principal components) ve doğrudan eğik döndürme (direct oblimin) yöntemleri kullanılmıştır. Bunun nedeni temel bileşenler yönteminin uygulamada en sık ve kolay yöntem olması, doğrudan eğik döndürme yönteminin ise faktörler arasında ilişki olduğu düşünüldüğünde kullanılmasıdır (Büyüköztürk, 2012).

Öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliği değeri .919 olarak bulunmuş ve örneklem büyüklüğünün AFA için yeterli olduğunu göstermiştir. KMO katsayısı, örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygun olup olmadığını göstermektedir. Örneklem büyüklüğünün yeterli olması için KMO değerinin en az .60 ve üzeri olması; Barlett testi de anlamlı olmalıdır ($p < .05$) (Tabachnick & Fidell, 2013). KMO 0 ile 1 arasında değer almaktadır. 1'e ne kadar yakınsa örneklem o kadar faktör analizine uygun olmaktadır. Field (2013) bu değeri .50'nin üzerinde olduğunda yeterli görmekte ve 0.9-1.00 arası "mükemmel" kategorisinde sınıflandırmaktadır. Her bir madde için hesaplanan KMO değerleri de en düşük .697 olarak bulunmuş ve örneklemin yeterli olduğunu doğrulamıştır. Ayrıca Bartlett Küresellik Testi sonucunda $\chi^2(300) = 12902.75$; $p < .05$ olarak bulunmuş ve bu bulgu maddeler arasındaki korelasyonların AFA için yeterince büyük olduğunu göstermiştir.

AFA sonucunda, 25 maddeden oluşan EGBÖ'nin dört boyutlu (faktörlü) bir yapıda olduğu ve bu dört faktörün toplam varyansın %64.054 'ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Buna göre EGBÖ'nin geçerli özellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca alt boyutlardan ilki varyansın %37,12'sini, ikincisi %13,51'sini, üçüncüsü %7.31'ini, dördüncüsü %6.11'ini açıklamaktadır. Tablo 3'te maddelerin faktörlere göre dağılımı ve faktör yükleri verilmiştir.

Tablo 3*Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ) Açıklayıcı Faktör Analizi*

<i>Maddeler</i>	<i>Faktör</i>			
	<i>Faktör 1</i>	<i>Faktör 2</i>	<i>Faktör 3</i>	<i>4</i>
Yetişkin olduğumda;				
1.Hayatımla ilgili başarmak istediğim şeyleri başarmış olacağım	.776			
2.İstediğim şeyleri satın alabileceğim	.834			
3. İyi bir iş bulacağım	.863			
4.Hedeflediğim eğitim düzeyine ulaşacağım	.747			
5. Hoşlanacağım bir iş bulacağım	.834			
6. İstikrarlı bir iş bulacağım	.819			
7.Geçimimi her zaman sağlayacağım	.794			
8. Kendimi güvende hissedeceğim	.681			
9.Kazandığım para bana ve hayat arkadaşıma yeterli gelecek	.817			
10.İşim bana kendimle gurur duymam için fırsatlar verecek	.833			
11.Mutlu bir hayatım olacak	.593			
12.Evleneceğim		.792		
13.Çocuklarım olacak		.755		
14.25 yaşından önce evli olacağım		.499		
15.Evliliğim hep sürecek		.765		
16.Çocuğum daima barış içinde yaşayacak		.827		
17.Çocuğumun uzun bir hayatı olacak		.830		
18.Çocuğuma güvenli bir ortam sağlayacağım		.838		
19.Düzenli olarak toplumsal ve dini hizmetlere katılacağım			.869	
20.Dini aktivitelere katılacağım			.893	
21.Topluluğumda lider olacağım			.459	
22.Uzun bir hayat yaşayacağım				.674
23.Sağlıklı bir diyet yapacağım				.828
24.Spor yapacağım				.768
25.Sağlığım iyi olacak				.746
<i>Öz Değer</i>	9.279	3.379	1.828	1.527
<i>Açıkladığı Varyans</i>	37.117	13.51	7.313	6.110
<i>Açıklanan Toplam Varyans</i>		% 64.054		

Tablo 3'te görüldüğü üzere alt boyutlardan ilki 11 maddeden (1-11), ikincisi 7 maddeden (12-18), üçüncüsü 3 maddeden (19-21), dördüncüsü 4 maddeden (22-25) oluşmaktadır. Faktör yükleri en düşük .459 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla .40 ve üzeri faktör yükleri ideal olarak kabul edildiği için maddelerin faktörlere katkı yaptıkları değerlendirilmiştir (Field, 2013). Faktörler sırasıyla iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam olarak adlandırılmıştır.

Ergen gelecek beklentileri ölçeğinin (EGBÖ) güvenilirlik analizleri yapılmış ve Cronbach Alfa katsayısı Tablo 4'te hesaplanmıştır. Analiz sonuçlarında elde edilen Cronbach Alfa katsayısının 0.70'in üzerinde olması beklenmektedir (Pallant, 2017).

Tablo 4

Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ) Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı Değerleri

<i>Veri Aracı</i>	<i>Boyutlar</i>	<i>Madde Sayısı</i>	<i>Cronbach Alfa Katsayısı</i>
Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)	Genel Gelecek Beklentisi	25	.92
	İş ve Eğitim Faktörü	11	.94
	Evlilik ve Aile Faktörü	7	.89
	Din ve Toplum Faktörü	3	.75
	Sağlık ve Yaşam Faktörü	4	.78

Tablo 4'te Ergen gelecek beklentileri Ölçeği (EGBÖ), tüm alt boyutları (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam) madde sayıları ile Cronbach *Alfa katsayısı* gösterilmektedir. Ölçeklerin iç tutarlığını belirlemek için güvenilirlik analizleri yapılarak Cronbach'ın Alfa Katsayıları hesaplanmıştır. Analiz sonucu güvenilirlik katsayısı Cronbach Alfa, 25 madde için .92 olarak tespit edilmiştir. Alt boyutlar iş ve eğitim .94 , evlilik ve aile .89, din ve toplum .75, sağlık ve yaşam .78 olarak tespit edilmiştir. EGBÖ frekans analiz'i Tablo 27'de ek olarak verilmiştir (EK-B).

Çocuklar İçin Öz Yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ)

Muris (2001) tarafından 12-19 yaş arası ergenlerin akademik, sosyal ve duygusal öz yeterliklerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş, Telef ve Karaca (2012) tarafından Türkçeye uyarlanıp geçerlik ve güvenirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Toplam 21 maddeden oluşan ölçeğin akademik, sosyal ve duygusal alt boyutları 7'şer madde ile ölçülmektedir. Maddeler 5'li Likert tipi olup, hiç (1), biraz (2), oldukça iyi (3), iyi (4), çok iyi (5) şeklinde puanlanmakta, ölçekten alınabilecek en düşük puan 21 ve en yüksek puan 105 olmaktadır. Düşük puanlar, ergenlerin düşük öz yeterlik düzeylerine sahip olduğu, yüksek puanlar ise ergenlerin yüksek öz yeterlik düzeylerine sahip olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması 461'i ilkokul, 672'si ortaokul öğrencisi olmak üzere toplam 933 ergen üzerinde yapıldığı, güvenirlik katsayısının akademik öz yeterlik alt boyutu için .84, sosyal öz yeterlik alt boyutu için .64 ve duygusal alt boyutu için .78, genel öz yeterlik için .86 olduğu belirtilmektedir. Ölçeğin ilköğretim ve lise öğrencilerinin öz yeterliklerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu bildirilmektedir (Telef ve Karaca, 2012).

Çocuklar İçin Öz Yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Analizi. Yapı geçerliğini tespit etmek ve faktör yapısını ortaya koymak üzere Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliği değeri .885 olarak bulunmuş ve örneklem büyüklüğünün AFA için yeterli olduğunu göstermiştir. Her bir madde için hesaplanan KMO değerleri de en düşük .847 olarak bulunmuş ve örneklemin yeterli olduğunu doğrulamıştır. Ayrıca Bartlett Küresellik Testi sonucunda $\chi^2(210)=4890.22$; $p<.05$ olarak bulunmuş ve bu bulgu maddeler arasındaki korelasyonların AFA için yeterince büyük olduğunu göstermiştir.

Çocuklar İçin Öz Yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Analizi (AFA) sonucunda, 21 maddeden oluşan ÇÖYÖ'nin üç boyutlu (faktörlü) bir yapıda olduğu ve bu üç faktörün toplam varyansın %46.91'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Buna göre ÇÖYÖ'nin geçerli özellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 5'te maddelerin faktörlere göre dağılımı ve faktör yükleri verilmiştir.

Tablo 5**Çocuklar İçin Öz yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) Açıklayıcı Faktör Analizi**

<i>Maddeler</i>	<i>Faktör 1</i>	<i>Faktör 2</i>	<i>Faktör 3</i>
2.Olumsuz bir olay karşısında kendi kendinize moralinizi yükseltmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	.733		
4.Çok korktuğunuzda yeniden sakinleşebilmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	.684		
8.Sinirlerinize ne kadar iyi hâkim olabilirsiniz?	.584		
11.Duygularınızı ne kadar iyi kontrol edebiliyorsunuz?	.687		
14.Kendinizi iyi hissetmediğinizde kendi kendinize moral vermede ne kadar iyisiniz?	.757		
19.Sizi rahatsız eden düşüncelerinizi bastırma konusunda ne kadar başarılısınız?	.704		
21.Olması muhtemel şeyler için endişe etmeme konusunda ne kadar başarılısınız?	.646		
3.Yapılacak başka ilgi çekici şeyler olduğunda dersinizi ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?		.646	
6.Sınav için hazırlanmanız gereken bir üniteye ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?		.759	
9.Her gün ev ödevlerinizi tamamlama konusunda ne kadar başarılısınız?		.754	
12.Her dersinizde ders boyunca dikkatinizi ne kadar iyi toparlayabiliyorsunuz?		.635	
15.Okuldaki derslerin tümünü anlamayı başarma konusunda ne kadar iyisiniz?		.698	
17.Okuldaki çalışmalarınızla ailenizi memnun etmeyi ne kadar başarabiliyorsunuz?		.602	
20.Herhangi bir sınavı geçme konusunda ne kadar başarılısınız?		.613	
1.Sınıf arkadaşlarınız sizinle aynı görüşte olmadığı zaman kendi görüşlerinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?			.642
5.Çevrenizdeki diğer çocuklarla arkadaşlık kurmada ne kadar iyisiniz?			.743
7.Tanımadığınız bir kişi ile sohbet etme konusunda ne kadar iyisiniz?			.713
10.Sınıf arkadaşlarınız ile ne kadar uyumlu çalışabiliyorsunuz?			.418
13.Çevrenizdeki diğer çocuklara sizin hoşlanmadığınız bir şeyi yaptıklarını ne kadar iyi anlatabilirsiniz?			.491
16.Komik bir olayı bir öğrenci grubuna ne kadar iyi anlatabilirsiniz?			.688
18.Diğer çocuklarla arkadaşlığınızı sürdürebilme konusunda ne kadar başarılısınız?			.644
<i>Öz Değer</i>	5.755	2.230	1.867
<i>Açıkladığı Varyans</i>	27.406	10.619	8.889
<i>Açıklanan Toplam Varyans</i>		%46.91	

Tablo 5'te görüldüğü üzere alt boyutlardan ilki 7 maddeden (2-4-8-11-14-19-21), ikincisi 7 maddeden (3-6-9-12-15-17-20) üçüncüsü de 7 maddeden (1-5-7-10-13-16-18) oluşmaktadır. Faktör yükleri en düşük .418 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla .40 ve üzeri faktör yükleri ideal olarak kabul edildiği için maddelerin faktörlere katkı yaptıkları değerlendirilmiştir (Field, 2013). Faktörler sırasıyla duygusal öz yeterlik, akademik öz yeterlik, sosyal öz yeterlik olarak adlandırılmıştır.

Çocuklar İçin Öz yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) güvenilirlik analizleri yapılmış ve Cronbach Alfa katsayısı Tablo 6'da hesaplanmıştır.

Tablo 6

Çocuklar İçin Öz yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı Analizi

<i>Veri Aracı</i>	<i>Boyutlar</i>	<i>Madde Sayısı</i>	<i>Cronbach Alfa Katsayısı</i>
Çocuklar İçin Öz Yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ)	Genel Öz Yeterlik	21	.86
	<i>Duygusal Öz Yeterlik</i>	7	.76
	<i>Akademik Öz Yeterlik</i>	7	.81
	<i>Sosyal Öz Yeterlik</i>	7	.82

Tablo 6'da Çocuklar İçin Öz yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) tüm alt boyutları (sosyal, duygusal, akademik) Cronbach Alfa katsayısı ve madde sayıları gösterilmektedir. Ölçeklerin iç tutarlılığını belirlemek için güvenilirlik analizleri yapılarak Cronbach'ın Alfa Katsayıları hesaplanmıştır. Analiz sonucu güvenilirlik katsayısı Cronbach Alfa genel öz yeterlik için .86 hesaplanmıştır. Alt boyutlar duygusal öz yeterlik .76, akademik öz yeterlik .81 sosyal öz yeterlik .82, Cronbach Alfa katsayısı tespit edilmiştir. ÇÖYÖ frekans analizi tablo 28'de ek olarak verilmiştir (EK-B).

Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları Ergen Gelecek Beklenti Ölçeği (EGBÖ) ve Çocuklar İçin Öz Yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış, Ankara ili dokuz merkez ilçelerinde öğrenim görmekte olan lise öğrencilerinden anketle veriler toplanıp analize hazır hale getirildikten sonra gerekli istatistiksel analizler yapılmıştır. Araştırmada demografik faktörlerin, öz yeterliğin gelecek beklentisine etkisi tartışılarak; demografik faktörlerin, öz yeterliğin gelecek beklentisi üzerinde ne ölçüde ve nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne baba eğitimi, anne baba çalışma durumu ve öğrencilerin öz yeterlikleri oluşturmaktadır. Öğrencilerin gelecek beklentileri ise araştırmanın bağımlı değişkenini oluşturmaktadır. İstatistiksel değerlendirmeler SPSS 22 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Araştırma verilerinin analizlerinin geçerli ve güvenilir olması için analiz öncesi veriler taranmış ve veri setlerinde eksik verilerin varlığı incelenmiş ve %5'ten fazla eksik veri olmadığı tespit edilmiştir. Demir ve Parlak (2012) verisi eksik olan değişkende eksik veriyi silmek yerine mevcut verinin ortalamasının alınmasının en uygun yol olduğunu belirtmektedir. Araştırmada, katılımcıların boş bıraktıkları maddelere bu açıklamaya bağlı kalınarak ortalama atama yöntemi uygulanarak eksik veriler tamamlanmıştır. Ortalama atama yöntemi ile eksik değerler tamamlandıktan sonra maddelerin uç değere sahip olup olmadığını incelemek için z puanları incelenmiş ve -3 ve +3 puan aralığı dışında herhangi bir değere rastlanmamıştır (Pallant, 2017).

Uygulamadan elde edilen verilere dayalı olarak EGBÖ ve ÇÖYÖ ölçeklerinin yapı geçerliğini tespit için faktör analizi ve güvenirlilik için Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı analizi yapılmıştır. Ölçeklerden elde edilen verilerin varsayımları karşıladığı görülmüştür. Değişkenlerin frekans dağılımı analizleri yapılmıştır. Verilerin normal dağılım yapıp yapmadığını görmek için tanımlayıcı istatistik analizi yapılmış standart sapma, ortalama, medyan, mod, çarpıklık ve basıklık değerleri normallik açısından kontrol edilmiştir. Normallik

ve homojenlik analizi yapılmıştır. Gelecek beklentisi ve öz yeterlik histogram ve Q-Q plot grafikleri de normallik dağılımı açısından incelenmiştir. Tüm değişkenler için Levene testi yapılarak varyansların homojen olup olmadığı araştırılmıştır. Söz konusu analizler sonucunda verilerin normal ve homojen dağıldığı görülmüştür. Ölçeklerden elde edilen veriler varsayımları karşıladığından çalışmada parametrik analizler uygulanmıştır. Analizlerde sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için p (.05) anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır. % 5 veya daha düşük bir p değerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu kabul edilmektedir. p değeri küçüldükçe istatistiksel olarak anlamlı farklılığın kanıtı artmaktadır. p değeri (.01-.05) aralığında istatistiksel olarak anlamlı farkı, p değeri (.001-.01) aralığında yüksek düzeyde olarak anlamlı farkı, p değeri 0,001 den daha küçük ise çok yüksek düzeyde istatistiksel olarak anlamlı farkı göstermektedir (Fisher, 1925). Araştırmada öğrencilerin gelecek beklentisi ve öz yeterliklerinin düzeyini belirlemek için betimsel istatistikler ve Tek Örneklem t-Test (One-sample t-Test) kullanılmıştır. Bağımsız ortalama karşılaştırması için $d = t/\sqrt{N}$ katsayısı hesaplanmıştır. d etki büyüklüğü: (.20 -.05) küçük, (.51 -.80) orta, (.81 - 1.0) büyük etki derecesini göstermektedir. Küçük, orta ve büyük seviyelerdeki etki büyüklükleri çeşitli istatistiksel testler için farklılık göstermektedir (Cohen,1988). Öğrencilerinin gelecek beklentisi ve öz yeterlikleri açısından okul türü ve cinsiyete göre istatistiksel bir farklılık olup $d = \sqrt{((N_1 + N_2) / (N_1 \times N_2))}$ olmadığını görmek için Bağımsız Örneklem t-Test (Independence Sample t-Test) kullanılmıştır. Gruplar arası farklılığın derecesi d katsayısı hesaplanmıştır.

Yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne eğitimi, baba eğitimi, anne baba çalışma durumu değişkenleri için Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way A NOVA) kullanılmıştır. Gruplar arası farklılığın derecesi Eta Kare (η^2) katsayısı $\eta^2 = t^2 / (t^2 + N_1 + N_2 - 2)$ hesaplanmıştır. η^2 etki büyüklüğü: (.20 -.06) küçük, (.07-.14) orta, (.14 –1.0) büyük etki derecesini göstermektedir (Cohen, 1988). ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi alt gruptan kaynaklandığını gösteren tamamlayıcı fark (Post-Hoc) Scheffe çoklu karşılaştırma analizi yapılmıştır. Scheffe yöntemi, gruplar arasındaki olası tüm lineer kombinasyonların

karşılaştırılması için geliştirilmiştir; bu yöntem genellikle en esnek olan ve karşılaştırılacak grup sayısının fazla olması durumunda hata payını kontrol altında tutabilen (konservatif) post-hoc tip olarak kabul edilir (Scheffe, 1959).

Son olarak, gelecek beklentisi ile öz yeterliği arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. r Bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğünü belirten katsayıdır. Bu katsayı, (-1) ile (+1) arasında bir değer alır. Pozitif değerler direkt yönlü doğrusal ilişkiyi; negatif değerler ise ters yönlü bir doğrusal ilişkiyi belirtmektedir. (r) İlişki durumu: 0.00 ilişki yok, (.10 - .30) düşük düzeyde ilişki, (0.31 - .50) orta düzeyde ilişki (.51 - 1.0) yüksek düzeyde ilişki göstermektedir (Cohen, 1988). Öğrencilerin öz yeterliğinin gelecek beklentisini yordamasına yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır. Regresyon analizinin amacı, bilinen bulgulardan yapılacak bilinmeyen gelecek olaylar hakkında tahminlere izin vermektir. Regresyon, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ve doğrusal eğri kavramını kullanarak bir tahmin denklemi geliştirmektedir. Değişkenler arasındaki ilişki belirlendikten sonra, bağımsız değişkenlerin puanı bilindiğinde bağımlı değişkenin puanı tahmin edilebilmektedir (Büyüköztürk, 2012). Regresyon analizi için R^2 katsayısı hesaplanmıştır. R^2 etki büyüklüğü: (.20 -.13) küçük, (.14 -.26) orta, (.27-1.0) büyük etki derecesini göstermektedir Cohen (1988). Öğrencilerin Gelecek Beklentileri ve Öz Yeterliklerine İlişkin betimsel istatistikler Tablo 7'de verilmektedir.

Tablo 7

Öğrencilerin Gelecek Beklentileri ve Öz Yeterliklerine İlişkin Ortalama, Medyan, Mod, Standart Sapma, Çarpıklık, Basıklık Değerleri

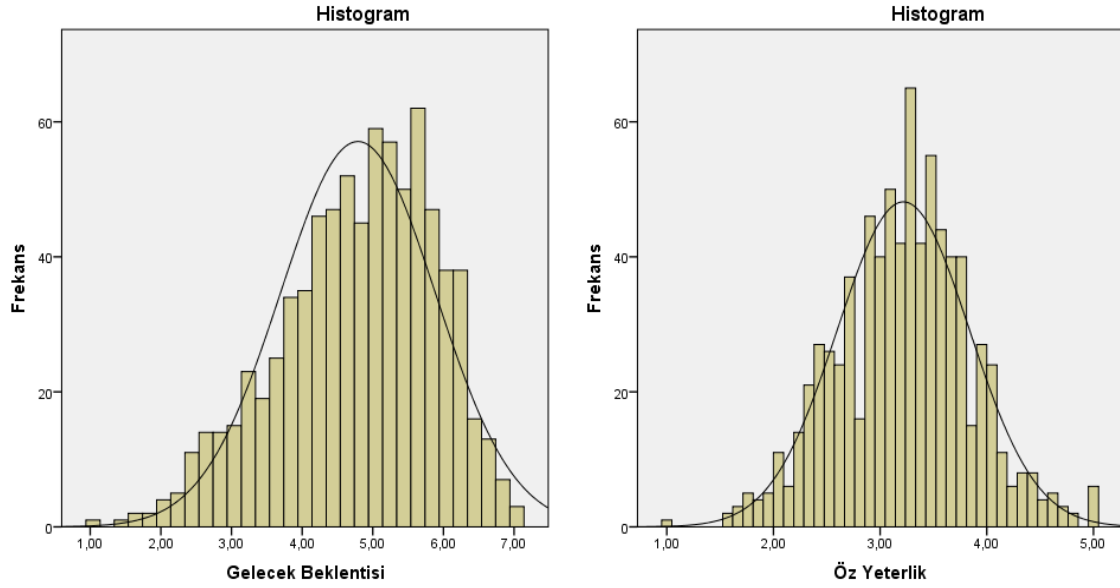
<i>Boyutlar</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Medyan</i>	<i>Mod</i>	<i>Standart Sapma</i>	<i>Çarpıklık</i>	<i>Basıklık</i>
Gelecek Beklentisi	4.79	4.92	5.68	1.10	-.50	-.21
İş ve Eğitim Faktörü	5.34	5.64	7.00	1.32	-.79	.10
Evlilik ve Aile Faktörü	4.35	4.71	1.00	1.64	-.67	-.35
Din ve Toplum Faktörü	3.73	3.67	3.00	1.64	.16	-.73
Sağlık ve Yaşam Faktörü	4.85	5.00	7.00	1.48	-.45	-.53
Öz Yeterlik	3.22	3.24	3.24	.62	.05	.28
Sosyal Öz Yeterlik	3.64	3.71	3.86	.74	-.50	.18
Duygusal Öz Yeterlik	2.94	2.86	2.71	.92	.12	-.55
Akademik Öz Yeterlik	3.07	3.00	3.00	.76	.08	-.36

Tablo 7’de istatistiksel analiz sonucunda gelecek beklentisi ve öz yeterlik ortalama, medyan, mod, standart sapma, çarpıklık basıklık değerleri verilmektedir. Gelecek beklentisi ortalama (4.79) medyan (4.92) mod (5.68) standart sapma(1.10), çarpıklık (-.50), basıklık (-.21); genel öz yeterlik ortalama (3.22), medyan (3.24), mod (3.24), standart sapma (.62), çarpıklık (.05), basıklık (.28) bulunmuştur. Normallik varsayımı için ortalama, medyan, mod, standart sapma çarpıklık-basıklık değerleri ve histogramlar kontrol edilmiştir. Tablo 6’da ki değerlere bakıldığında öz yeterlik çarpıklık (.05), gelecek beklentisi çarpıklık (-.50) olduğu görülmektedir. Basıklık ve Çarpıklık değerlerinin -1 ile +1 değerleri arasında olması değişkenlerden elde edilen puanların normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2012). Verilerin analizinden elde edilen değerler -1 ve +1 aralığında olduğundan basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerlerinin normal dağılım gösterdiği ifade edilebilir. Gelecek beklentisi çarpıklık değerinin negatif olması çarpıklığın

sağa doğru, öz yeterliğin pozitif olması çarpıklığın sola doğru olduğunu göstermektedir. Tablo 7 ve Şekil 2'de öz yeterlik ve gelecek beklentisi bulgularının normal dağılım gösterdiği görülmektedir.

Şekil 2

Gelecek Beklentisi Ve Öz Yeterlik Histogramları

Şekil 2'deki histogramlar incelendiğinde de verilerin normal bir dağılım eğrisi gösterdiği görülmektedir. Varyansların homojen dağılıp dağılmadığını kontrol etmek için Tablo 8'de Levene testi uygulanmıştır.

Tablo 8

Öz Yeterlik ve Gelecek Beklentisi Varyansların Homojenliği Testi

	Levene istatistik			
	<i>F</i>	<i>Sd1</i>	<i>Sd2</i>	<i>p</i>
Gelecek Beklentisi	.047	1	783	.828
Öz Yeterlik	3.580	1	783	.059

Tablo 8'de verilerin gelecek beklentisi için $p=.828$ ve öz yeterlik $p=.059$ değerleri bulunmuştur. Verilerin p değerinin anlamlı olmaması ($p>.05$) homojen dağılımın sağlandığını

göstermektedir (Tabachnick & Fidell, 2013). Verilerin $p > .05$ değeri anlamlı olmadığından homojen dağılımın sağlandığı görülmüştür. Analizlerden elde edilen bulgular öz yeterlik ve gelecek beklentisi verilerinin normallik ve homojen dağılım varsayımını sağladığını göstermektedir. Normallik ve Homojenlik varsayımı sağlandığından analizlerde Parametrik testler (Tek Örneklem t-Testi, Bağımsız Örneklem t-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi – ANOVA, Pearson Çarpım-Moment Korelasyonu) uygulanmıştır.

Bölüm 4

Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Bu bölümde öğrencilerin gelecek beklentileri ve öz yeterliklerine ilişkin araştırmanın analiz bulguları tablolar halinde gösterilmiştir. Öğrencilerin gelecek beklentileri ve öz yeterliklerine ilişkin analiz sonuçlarının yorumları ilgili tablo altında verilmiştir

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin gelecekte beklenenleri; iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam beklentileri boyutlarında ne düzeyde olduğuna ilişkin bulgular; öğrencilerin gelecek beklentilerinin okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne baba eğitim durumu, anne baba çalışma durumu değişkenlerine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular tablolar halinde sunulmaktadır.

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Düzeyine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin gelecek beklentisinin alt boyutları olan iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam ortalamalarının düzeyine ilişkin analiz bulguları Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9

Öğrencilerin Gelecek Beklentisi Düzeylerine İlişkin Analiz Bulguları

<i>Boyutlar</i> (Test Değeri = 4)	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	<i>Sd.</i>	<i>p</i>	<i>Ort. Fark</i>	<i>d</i>
Gelecek Beklentisi	4.79	1.10	20.15	784	0.00	0.79	0.72
İş ve Eğitim Faktörü	5.34	1.32	28.44	784	0.00	1.34	1.02
Evlilik ve Aile Faktörü	4.35	1.64	5.95	784	0.00	0.35	0.21
Din ve Toplum Faktörü	3.73	1.64	-4.59	784	0.00	-0.27	-0.16
Sağlık ve Yaşam Faktörü	4.85	1.48	16.00	784	0.00	0.85	0.57

Tablo 9'da öğrencilerin gelecek beklentilerinin düzeyine ilişkin analiz bulguları gösterilmektedir. Analiz bulgularına göre gelecek beklentileri ($t(784)=20.15$, $p<.001$), alt boyutlarda ise iş ve eğitim ($t(784)=28.44$, $p<.001$), evlilik ve aile ($t(784)=5.95$, $p<.001$), din ve toplum ($t(784)=-4.59$, $p<.001$), sağlık ve yaşam ($t(784)=16.00$, $p<.001$) bulunmuştur. Öğrencilerin gelecek beklentileri ($\bar{X}=4.79$, $SS=1.10$), alt boyutlarda ise iş ve eğitim ($\bar{X}=5.34$, $SS=1.32$), evlilik ve aile ($\bar{X}=4.35$, $SS=1.64$), din ve toplum ($\bar{X}=3.73$, $SS=1.64$), sağlık ve yaşam ($\bar{X}=4.85$, $SS=1.48$), gelecek beklentisi ölçeği (EGBÖ) orta puanı 4'ten farklıdır ve bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Öğrencilerin gelecek beklentisi düzeyleri 4.79, alt boyutlarda iş ve eğitim 5.34, evlilik ve aile 4.35, sağlık ve yaşam 4.85 olarak hesaplanmıştır. EGBÖ 7'li likert tipinde olduğu dikkate alındığında, din ve toplum alt boyutu 3.73 hariç öğrencilerin gelecek beklentisi düzeyinin ölçekten alınabilecek orta puan 4'ün üzerinde olduğu, diğer bir ifadeyle öğrencilerin gelecek beklentilerinin yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin yüksek gelecek beklentisi düzeylerinin; gelecek beklentisi için ($d=.72$) orta, alt boyutlarda ise iş ve eğitim için ($d=1.0$) büyük, evlilik ve aile için ($d=.21$) küçük, din ve toplum için ($d=-.16$) küçük, sağlık ve yaşam için ($d=.57$) orta derecede olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Bağımsız Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin gelecekte beklenenleri; okul türü (kamu ve özel), cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim durumu, anne-baba çalışma durumu değişkenlerine göre karşılaştırılma bulguları tablolarla sunulmuştur.

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Okul Türü Değişkenine İlişkin Bulgular.

Okul türü, değişkeni açısından öğrencilerin gelecek beklentileri ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Bağımsız Örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Okul Türü Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi

Değişken	Grup	N	$\bar{X}$	SS	F	t	Sd.	p	Ort. Fark
Okul türü	Kamu	552	4.77	1.10	.04	-58	783	.564	-.05
	Özel	233	4.82	1.10					

Tablo 10'da Bağımsız Örneklem t-Testi sonucuna göre okul türü değişkeni için kamu ve özel okul arasında öğrencilerin gelecek beklentileri ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t_{(783)} = -.58$, $p = .564$).

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular.

Cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin gelecek beklentileri ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Bağımsız Örneklem t-Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi

Değişken	Grup	N	$\bar{X}$	SS	F	t	Sd.	p	Ort. Fark	d
Cinsiyet	Kız	409	4.64	1.10	1.23	-4.04	783	.000	-.31	.31
	Erkek	376	4.95	1.07						

Tablo 11'de Bağımsız Örneklem T-Testi sonucuna göre cinsiyet değişkeni için $p < .05$ olduğundan istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(783)} = -4.04$, $p < .001$). Erkek

öğrencilerin ($\bar{X}=4.95$, $SS=1.07$) gelecek beklentisi ortalamalarının kız öğrencilere ($\bar{X}=4.64$, $SS=1.10$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin gelecek beklentisi düzeyinin ($d=.31$) küçük derecede kızların gelecek beklentisi düzeyinden yüksek olduğu ifade edilebilir.

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular. Yaş, değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentileri ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar			Var.K.	ANOVA Sonuçları				
		N	$\bar{X}$	SS		KT	Sd.	KO	F	p
	14	150	4.60	1.14	G.Arası	8.65	4	2.16		
	15	129	4.93	1.10	G.İçi	935.03	780	1.20		
Yaş	16	134	4.78	1.06	Toplam	943.68	784		1.80	.126
	17	223	4.80	1.12						
	18	149	4.85	1.04						

Tablo 12'de öğrencilerin gelecek beklentileri ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmektedir. Yaş değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentisi ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(4,780)}=1.80$, $p=.126$).

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular. Sınıf değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentileri ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar				ANOVA Sonuçları				
		N	$\bar{X}$	SS	Var.K.	KT	Sd.	KO	F	p
Sınıf	9	182	4.67	1.13	G.Arası	5.29	3	1.76		
	10	127	4.88	1.13	G.İçi	938.39	781	1.20		
	11	222	4.87	1.06	Toplam	943.68	784		1.47	.222
	12	254	4.76	1.08						

Tablo 13'te gelecek beklentisi ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmektedir. Sınıf değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentisi ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(3,781)}=1.47$, $p=.222$),

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Bulgular. Kardeş sayısı değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentileri ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine göre Tek Yönlü Varyans Analizi

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar				ANOVA Sonuçları				
		N	$\bar{X}$	SS	Var.K.	KT	Sd.	KO	F	p
Kardeş Sayısı	1	97	4.77	1.11	G.Arası	0.62	4	.15		
	2	405	4.78	1.06	G.İçi	943.07	780	1.21		
	3	218	4.81	1.14	Toplam	943.68	784		.13	.972
	4	53	4.87	1.21						
	4'ten fazla	12	4.73	0.99						

Tablo 14'te gelecek beklentisi ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmektedir. Kardeş sayısı değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentisi ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(4,780)}=.13, p=.972$).

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Anne Baba Eğitim Durumu Değişkenlerine İlişkin Bulgular. Anne baba eğitim durumu değişkenleri için öğrencilerin gelecek beklentileri ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Anne Baba Eğitim Durumu Değişkenlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar			Var.K.	ANOVA Sonuçları				
		N	$\bar{X}$	SS		KT	Sd.	KO	F	p
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	131	4.68	1.19	G.Arası	3.78	3	1.26		
	Ortaokul	135	4.91	1.03	G.İçi	939.90	781	1.20		
	Lise	312	4.78	1.07	Toplam	943.68	784		1.05	.371
	Yüksek Okul ve Üniversite	207	4.79	1.12						
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	53	4.79	1.17	G.Arası	.472	3	.157		
	Ortaokul	123	4.79	1.07	G.İçi	943.212	781	1.208		
	Lise	278	4.76	1.12	Toplam	943.683	784		.13	.942
	Yüksek Okul ve Üniversite	331	4.81	1.07						

Tablo 15'te gelecek beklentisi ortalamalarının değişkene göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmektedir. Anne eğitim durumu ($F_{(3,781)}=1.05$, $p=.371$), değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentisi ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Baba eğitim durumu ($F_{(3,781)}=.13$, $p=.942$) değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentisi ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Anne Baba Çalışma Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular. Anne baba çalışma durumu değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentileri ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16

Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Anne Baba Çalışma Durumu Değişkenine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar				ANOVA Sonuçları				
		<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>SS</i>	<i>Var.K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd.</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Anne Baba Çalışma Durumu	Her ikisi de çalışıyor	272	4.74	1.09	G.Arası	1.90	3	.63		
	Her ikisi de çalışmıyor	46	4.94	1.11	G.İçi	941.79	781	1.21		
	Annem çalışmıyor, babam çalışıyor	448	4.80	1.09	Toplam	943.68	784		.52	.666
	Babam çalışmıyor, annem çalışıyor	19	4.92	1.35						

Tablo 16'da gelecek beklentisi ortalamalarının değişkene göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmektedir. Anne baba çalışma durumu değişkeni için öğrencilerin gelecek beklentisi ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(3,781)}=.52, p=.666$).

Öğrencilerin Öz Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin öz yeterlikleri; akademik, sosyal, duygusal öz yeterlik boyutlarında ne düzeyde olduğuna ilişkin bulgular; öğrencilerin öz yeterliklerinin okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne baba eğitim durumu, anne baba çalışma durumu değişkenlerine göre nasıl farklılaştığına ilişkin bulgular tablolar halinde sunulmaktadır.

Öğrencilerin Öz Yeterlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin genel öz yeterlik, sosyal öz yeterlik, duygusal öz yeterlik, akademik öz yeterlik ortalamalarının düzeyine ilişkin analiz bulguları Tablo 17'de gösterilmektedir.

Tablo 17

Öğrencilerin Öz Yeterlik Düzeylerine İlişkin Analiz

Boyutlar (Test değeri = 3)	$\bar{X}$	SS	t	Sd.	p	Ort. Fark	d
Genel Öz Yeterlik	3.22	0.62	9.85	784	.000	.22	.35
Duygusal Öz Yeterlik	2.94	0.92	-1.94	784	.053	-.06	-.07
Akademik Öz Yeterlik	3.07	0.76	2.64	784	.008	.07	.09
Sosyal Öz Yeterlik	3.64	0.74	24.54	784	.000	.64	.88

Tablo 17'de öğrencilerin öz yeterliklerinin düzeyine ilişkin analizi sonuçları gösterilmektedir. Genel Öz Yeterlik ($t_{(784)}=9.85$, $p<.001$), duygusal öz yeterlik ($t_{(784)}=-1.94$, $p>0.05$), akademik öz yeterlik ($t_{(784)}=2.64$, $p<.01$), sosyal öz yeterlik ($t_{(784)}=24,54$, $p<.001$), Öğrencilerin genel öz yeterlik ($\bar{X}=3.22$, $SS=.62$), akademik öz yeterlik ($\bar{X}=3.07$, $SS=.76$), sosyal öz yeterlik ($\bar{X}=3.64$, $SS=.74$) düzeyi öz yeterlik ölçeği (ÇÖYÖ) orta puanı 3'ten farklıdır ve bu fark ($p<0,05$) olduğundan istatistiksel açıdan anlamlıdır. Duygusal öz yeterlik ($\bar{X}=2.94$, $SS=.92$) ($p>.05$) olduğundan istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Öğrencilerin genel öz yeterlik düzeyleri 3.22 ve alt boyutlarda akademik öz yeterlik 3.07, sosyal öz yeterlik 3.64 olarak hesaplanmıştır. ÇÖYÖ 5'li likert tipinde olduğu dikkate alındığında, duygusal öz yeterlik 2.94 hariç öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinin ölçekten alınabilecek orta puan 3'ün üzerinde olduğu, diğer bir ifadeyle öğrencilerin öz yeterliklerinin yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinin genel öz yeterlik için

($d=.35$) orta ve alt boyutlarda akademik öz yeterlik için ($d=.57$) küçük, sosyal öz yeterlik için ($d=.88$) büyük derecede yüksek olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Bağımsız Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin öz yeterliklerinin okul türü (özel-kamu), cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne baba eğitim durumu, anne baba çalışma durumu değişkenlerine göre karşılaştırılma bulguları tablolarla sunulmuştur.

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Okul Türü Değişkenine İlişkin Bulgular. Okul türü değişkeni açısından öğrencilerin öz yeterlikleri ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Bağımsız Örneklem t-Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18

Öğrencilerin Öz Yeterliğinin Okul Türü Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi

<i>Değişken</i>	<i>Grup</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>t</i>	<i>Sd.</i>	<i>p</i>	<i>Ort. Fark</i>
Okul türü	Kamu	552	3.23	.64	3.58	.81	783	.419	.04
	Özel	233	3.19	.57					

Tablo 18'de öğrencilerin öz yeterliklerinin bazı bağımsız değişkenlere göre farklılığı Bağımsız Örneklem t-Testi sonuçları gösterilmektedir. Okul türü değişkeni için kamu ve özel okulu öğrencileri arasında öz yeterlik ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($t_{(783)}=.81$, $p=.419$).

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular. Cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin öz yeterlikleri ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark

olup olmadığı Bağımsız Örneklem t-Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19

Öğrencilerin Öz Yeterliğinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi

<i>Değişken</i>	<i>Grup</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>t</i>	<i>Sd.</i>	<i>p</i>	<i>Ort. Fark</i>	<i>d</i>
Cinsiyet	Kız	409	3.09	.59	.47	-6.41	783	.000	-.28	.46
	Erkek	376	3.36	.62						

Tablo 19'da öğrencilerin öz yeterliklerinin bazı bağımsız değişkenlere göre farklılığı Bağımsız Örneklem t-Testi sonuçları gösterilmektedir. Cinsiyet değişkeni için $p < .05$ olduğundan kız ve erkek öğrenciler arasında öz yeterlik ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(783)} = -6.41$, $p < .001$). Erkek öğrencilerin ($\bar{X} = 3.36$, $SS = .62$) öz yeterlik ortalamalarının kız öğrencilere ($\bar{X} = 3.09$, $SS = .59$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin öz yeterlik düzeyinin ($d = .46$) küçük derecede kızların öz yeterlik düzeyinden yüksek olduğu ifade edilebilir.

Öğrencilerin Öz Yeterliğinin Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular. Öğrencilerin öz yeterlik ortalamaları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 20**Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi**

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar			Var.K.	ANOVA Sonuçları						
		N	$\bar{X}$	SS		KT	Sd.	KO	F	p	η^2	Fark Scheffe
Yaş	14	182	3.05	.62	G.Arası	11.20	4	2.80				14<16<17<18
	15	127	3.19	.64	G.İçi	289.58	780	.37				
	16	222	3.26	.58	Toplam	300.78	784	7.54	.000	.04		
	17	223	3.29	.63								
	18	254	3.31	.62								

Tablo 20’de öz yeterlik ortalamalarının bağımsız değişkene göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulguları verilmiştir. Öz yeterlik değişkeni ile yaş ($F_{(4,780)}=7.54$, $p<.001$), değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Öğrencilerin öz yeterlik ortalamaları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p<.05$) düzeyde farklılık vardır.

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılığın Kaynağına İlişkin Bulgular. Tablo’ 20’de öğrencilerin öz yeterliklerinin yaş değişkenine göre ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi alt gruplardan kaynaklandığını gösteren tamamlayıcı fark (Post-Hoc) Scheffe çoklu karşılaştırma analizi bulguları sunulmuştur. 14 yaş ile 18, 17 ve 16 yaş ile 18 yaş arasında 18 yaş lehine istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farklılık 18 yaş ($\bar{X}=3.31$, $SS=.62$), 17 yaş ($\bar{X}=3.29$, $SS=.63$) ve 16 yaş ($\bar{X}=3.26$, $SS=.58$) öğrencilerin 14 yaş ($\bar{X}=3.05$, $SS=.62$) öğrencilerinden daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamlı farkın ($\eta^2=.04$) orta derecede olduğu ifade edilebilir. 15 yaş için istatistiksel olarak ($p>.05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin Öz Yeterliğinin Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular. Öğrencilerin öz yeterlik ortalamaları ile sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21**Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi**

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar			Var.K.	ANOVA Sonuçları							
		N	$\bar{X}$	SS		KT	Sd.	KO	F	p	η^2	Fark Scheffe	
Sınıf	9	182	3.05	.62	G.Arası	8.10	3	2.70					9<11<12
	10	127	3.19	.64	G.İçİ	292.68	781	.37	7.20	.000	.03		
	11	222	3.26	.58	Toplam	300.78	784						
	12	254	3.31	.62									

Tablo 21'de öz yeterlik ortalamalarının bağımsız değişkene göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulguları verilmiştir. Öz yeterlik değişkeni ile sınıf ($F_{(3,781)}=7.20$, $p<.001$) değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Öğrencilerin öz yeterlik ortalamaları ile sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p<.05$) düzeyde farklılık vardır.

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Sınıf Değişkenine Göre Farklılığın Kaynağına İlişkin Bulgular. Tablo 21'de öğrencilerin öz yeterliklerinin sınıf değişkenine göre ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi alt gruplardan kaynaklandığını gösteren tamamlayıcı fark (Post-Hoc) Scheffe çoklu karşılaştırma analizi bulguları sunulmuştur. 9. sınıf ile 12.sınıf ve 11.sınıf arasında 12.sınıf ve 11.sınıf lehine istatistiksel olarak ($p<.001$) düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık 12. sınıf ($\bar{X}=3.31$, $SS=.62$) ve 11.sınıf ($\bar{X}=3.26$, $SS=.58$) öğrencilerin 9.sınıf ($\bar{X}=3.05$, $SS=.62$) öğrencilerinden daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamlı farkın ($\eta^2=.03$) orta derecede olduğu ifade edilebilir. 10.sınıf için istatistiksel olarak ($p>.05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin Öz Yeterliğinin Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Bulgular.

Kardeş sayısı, değişkeni için öğrencilerin öz yeterlikleri ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 22

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar			Var.K.	ANOVA Sonuçları				
		N	$\bar{X}$	SS		KT	Sd.	KO	F	p
Kardeş Sayısı	1	97	3.24	.59	G.Arası	1.77	4	.44		
	2	405	3.25	.61	G.İçİ	299.01	780	.38		
	3	218	3.17	.61	Toplam	300.78	784		1.15	.330
	4	53	3.13	.70						
	4'ten fazla	12	3.05	.80						

Tablo 22' de görülebileceği üzere, öz yeterlik ortalamalarının kardeş sayısı bağımsız değişkene göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulguları gösterilmektedir. Öz yeterlik değişkeni ile kardeş sayısı ($F(4,780)=1.15$, $p=.330$) değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark tespit edilememiştir. Öğrencilerin öz yeterlik ortalamaları ile kardeş sayısı değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p>.05$) düzeyde farklılık yoktur.

Öğrencilerin Öz Yeterliğinin Anne Baba Eğitim Durumu Değişkenlerine İlişkin Bulgular. Öğrencilerin öz yeterlik ortalamaları ile anne baba eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Anne Baba Eğitim Durumu Değişkenlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar				ANOVA Sonuçları							
		N	$\bar{X}$	SS	Var.K	KT	Sd.	KO	F	p	η^2	Fark Scheffe	
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	131	3.03	.69	G.Arası	5.93	3	1.98					İlkokul<Lise <üniversite <ortaokul
	Ortaokul	135	3.30	.57	G.İçi	294.85	781	.38	5.23	.001	.02		
	Lise	312	3.23	.59	Toplam	300.78	784						
	Yüksek Okul Üniversite	207	3.27	.63									
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	53	3.00	.65	G.Arası	6.07	3	2.02					İlkokul<Üniversite
	Ortaokul	123	3.13	.58	G.İçi	294.71	781	.38	5.36	.001	.02		
	Lise	278	3.19	.64	Toplam	300.78	784						
	Yüksek Okul Üniversite	331	3.30	.60									

Tablo 23'te öz yeterlik ortalamalarının bağımsız değişkene göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulguları verilmiştir. Öz yeterlik değişkeni ile anne eğitim durumu ($F_{(3,781)}=5.23, p<.01$), baba eğitim durumu ($F_{(3,781)}=5.36, p<.01$) değişkenleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark

bulunmuştur. Öğrencilerin öz yeterlik ortalamaları ile anne eğitim durumu, baba eğitim durumu değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p<.05$) düzeyde farklılık vardır.

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Anne Baba Eğitim Durumu Değişkenlerine Göre Farklılığın Kaynağına İlişkin Bulgular. Tablo 23'te öğrencilerin öz yeterliklerinin anne eğitim durumu, baba eğitim durumu değişkenine göre ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi alt gruplardan kaynaklandığını gösteren tamamlayıcı fark (Post-Hoc) Scheffe çoklu karşılaştırma analizi bulguları sunulmuştur.

Anne eğitim durumu değişkeni. İlkokul ile ortaokul, lise, yüksekokul-üniversite grupları arasında ortaokul, yüksekokul-üniversite, lise lehine istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farklılık ortaokul ($\bar{X}=3.30$, $SS=.57$) grubundaki öğrencilerin yüksekokul-üniversite ($\bar{X}=3.27$, $SS=.63$), lise ($\bar{X}=3.23$, $SS=.59$), ilkokul ($\bar{X}=3.03$, $SS=.69$) grubuna göre daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamlı farkın ($\eta^2=.02$) orta derecede olduğu ifade edilebilir.

Baba eğitimi durumu değişkeni. İlkokul ile yüksekokul-üniversite arasında yüksekokul-üniversite lehine istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farklılık yüksekokul-üniversite ($\bar{X}=3.30$, $SS=.60$) grubundaki öğrencilerin ilkokul ($\bar{X}=3.00$, $SS=.65$) grubuna göre daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ortaokul ve lise için istatistiksel olarak ($p>.05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu anlamlı farkın ($\eta^2=.02$) orta derecede olduğu ifade edilebilir.

Öğrencilerin Öz Yeterliğinin Anne Baba Çalışma Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular. Anne baba çalışma durumu değişkenleri için öğrencilerin öz yeterlikleri ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular Tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Anne Baba Çalışma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi

Değişken	Grup	Tanımlayıcılar				ANOVA Sonuçları				
		N	$\bar{X}$	SS	Var.K.	KT	Sd.	KO	F	p
Anne Baba Çalışma Durumu	Her ikisi de çalışıyor	272	3.22	.57	<i>G.Arası</i>	1.07	3	.36		
	Her ikisi de çalışmıyor	46	3.32	.51	<i>G.İçi</i>	299.71	781	.38		
	Annem çalışmıyor, babam çalışıyor	448	3.21	.65	<i>Toplam</i>	300.78	784		.93	.424
	Babam çalışmıyor, annem çalışıyor	19	3.04	.62						

Tablo 24'te görülebileceği üzere, öz yeterlik ortalamalarının anne baba çalışma durumu bağımsız değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulguları gösterilmektedir. Öz yeterlik değişkeni ile anne baba çalışma durumu ($F(3,781)=.93$, $p=.424$) değişkenleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark tespit edilmemiştir. Öğrencilerin öz yeterlik ortalamaları ile anne baba çalışma durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p>.05$) düzeyde farklılık göstermemektedir.

Gelecek Beklentisinin Öz Yeterlik ile İlişkisine İlişkin Bulgular

Gelecek beklentisi, öz yeterlik ilişkisine ilişkin bulgular; öğrencilerin gelecek beklentileriyle genel öz yeterlik, sosyal öz yeterlik, duygusal öz yeterlik, akademik öz yeterlikleri arasındaki ilişkiye ilişkin bulgular; genel öz yeterliğin gelecek beklentisini yordamasına ilişkin bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Gelecek Beklentisi ile Öğrencilerin Öz Yeterlik ve Alt boyutları İlişkisine İlişkin Bulgular

Gelecek beklentisi ve öz yeterlik arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizine ilişkin bulgular ve öğrencilerin gelecek beklentileriyle genel öz yeterlik, sosyal öz yeterlik, duygusal öz yeterlik, akademik öz yeterlik arasındaki ilişki tablo 25'te sunulmuştur.

Tablo 25

Gelecek Beklentisi ve Öz Yeterlik İlişkisi (Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi)

		Korelasyon (N= 785)							
		Gelecek Beklentisi	İş ve Eğitim	Evlilik ve Aile	Toplum ve Din	Sağlık ve Yaşam	Genel Öz Yeterlik	Sosyal Öz Yeterlik	Duygusal Öz Yeterlik
Gelecek Beklentisi	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	1							
İş ve Eğitim	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	.844** .000	1						
Evlilik ve Aile	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	.733** .000	.347** .000	1					
Toplum ve Din	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	.551** .000	.341** .000	.300** .000	1				
Sağlık ve Yaşam	Pearson Correlation Sig (2-tailed)	.689** .000	.507** .000	.359** .000	.304** .000	1			
Genel Öz Yeterlik	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	.526** .000	.500** .000	.292** .000	.302** .000	.396** .000	1		
Sosyal Öz Yeterlik	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	.441** .000	.384** .000	.308** .000	.241** .000	.309** .000	.736** .000	1	
Duygusal Öz Yeterlik	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	.351** .000	.341** .000	.185** .000	.187** .000	.278** .000	.819** .000	.409** .000	1
Akademik Öz Yeterlik	Pearson Correlation Sig.(2-tailed)	.433** .000	.438** .000	.192** .000	.279** .000	.332** .000	.741** .000	.335** .000	.398** .000

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 25'ten de anlaşılacağı üzere, gelecek beklentisi ve genel öz yeterlik arasında Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda istatistiksel açıdan $p < .001$

düzeyinde pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=.526$; $p<.001$). Öğrencilerin gelecek beklentisi değişiminin %28'i ($r^2=.28$) genel öz yeterlik değişkeni tarafından açıklandığı ifade edilebilir. Tablo 25'te öğrencilerin gelecek beklentileriyle sosyal öz yeterlik, duygusal öz yeterlik, akademik öz yeterlik arasındaki ilişki bulguları da görülmektedir. Öğrencilerin gelecek beklentileriyle genel öz yeterlik ($r=.526$, $p<.001$), sosyal öz yeterlik ($r=.441$, $p<.001$), duygusal öz yeterlik ($r=.351$, $p<.001$), akademik öz yeterlik ($r=.433$, $p<.001$) boyutları arasında da istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde pozitif doğrusal bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin genel öz yeterlikleriyle sosyal ($r=.736$, $p<.001$), duygusal ($r=.819$, $p<.001$), akademik ($r=.741$, $p<.001$) alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı, yüksek düzeyde pozitif doğrusal bir ilişki bulunduğu saptanmıştır.

Öz Yeterliğin Gelecek Beklentisini Yordamasına İlişkin Bulgular

Öz yeterliğin gelecek beklentisini yordamasına yönelik regresyon analizine ilişkin bulgular Tablo 26'da ve Şekil 3'te sunulmuştur.

Tablo 26

Öz Yeterliğin Gelecek Beklentisini Yordamasına Yönelik Regresyon Analizi

<i>Değişken</i>	<i>Katsayılar^a</i>				
	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Sabit) (A)	1.79	.18		10.14	.000
Genel Öz Yeterlik	.93	.05	.526	17.32	.000
$R^2=.28$	$F=300.15$	$p<.001$			

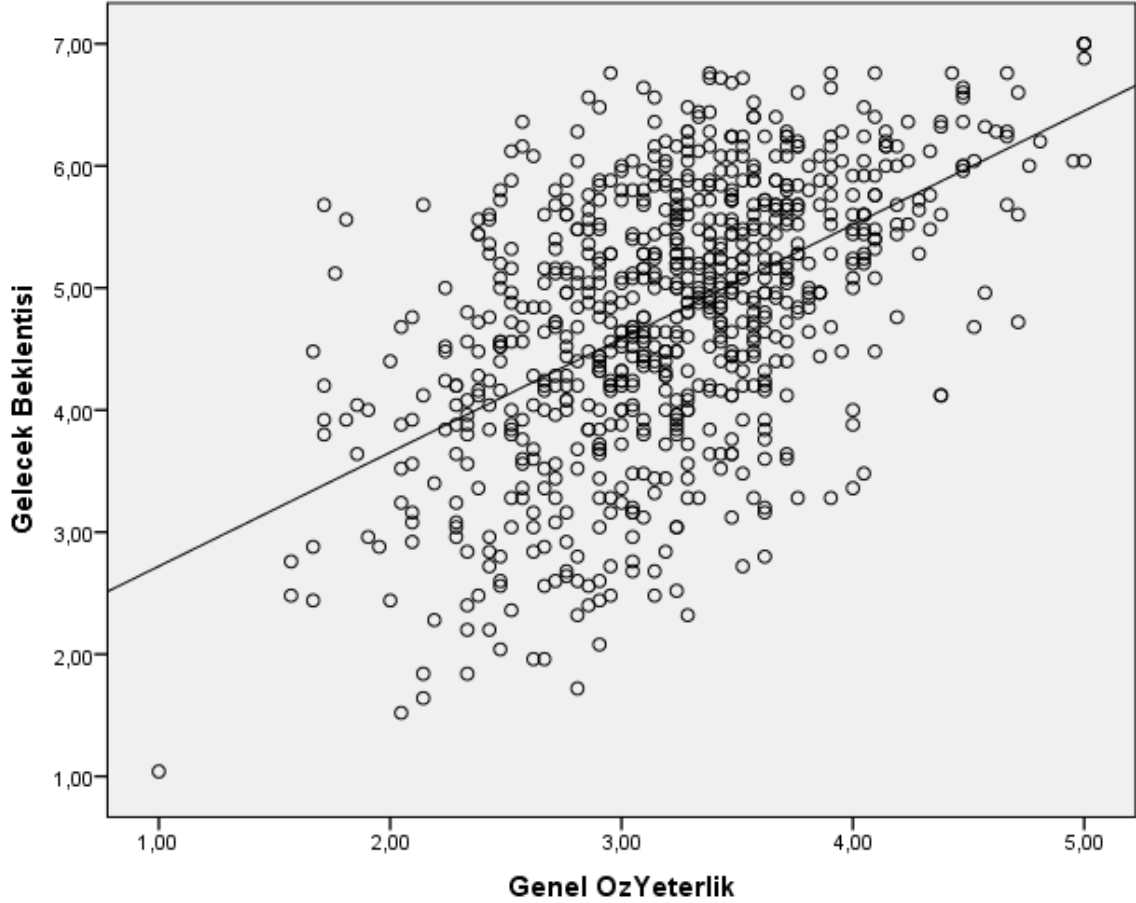
a. Bağımlı Değişken: Gelecek Beklentisi

Tablo 26'da genel öz yeterliğin gelecek beklentisini yordamasına yönelik regresyon analizi modeli de gösterilmektedir. Bu analiz sonucu anlamlı bulunmuştur ($F(1,783)=300.15$, $p<.001$). Bağımlı değişkendeki varyansın %28'inin ($R^2=.28$) bağımsız değişken tarafından

açıklandığı görülmüştür. Buna göre, genel öz yeterlik gelecek beklentisini olumlu ve anlamlı olarak yordamaktadır ($\beta=.526$, $t(783)=17.32$, $p<.001$).

Şekil 3

Basit Doğrusal Regresyon Grafiği

Şekil 3'te öğrencilerin genel öz yeterlik algıları artırırsa buna bağlı olarak .93 oranında öğrencilerin gelecek beklentisi eğilimlerinin de artacağı görülmektedir. Böylece bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ve doğrusal eğri kavramını kullanarak bir tahmin denklemi geliştirilebilmektedir ($\text{Gelecek Beklentisi}=1.79+0.93*\text{Genel Öz Yeterlik}$).

Bölüm 5

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Ankara ilinin dokuz merkez ilçesinde kamu ve özel genel liselerinde öğrenim gören öğrencilerin gelecekte beklenen ve öz yeterliklerinin ne düzeyde olduğunu, çeşitli değişkenlere göre nasıl farklılaştığını, birbirleriyle olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda kamu ve özel genel lise öğrencilerinin gelecek beklentilerine ve öz yeterliklerine ilişkin veriler; okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu değişkenlerine göre analiz edilmiş ve sonuçlar ortaya konulmuştur.

Sonuçlar ve Tartışma

Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri, öz yeterlikleri, okul türü (kamu ve özel), cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne-baba çalışma durumu değişkenlerine ilişkin olarak araştırılan problemler ve sonuçları ile aynı sırada izleyen alt başlıklarda sunulmuştur.

Öğrencilerin Gelecekte Beklenen Düzeyine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın birinci alt problemi öğrencilerin gelecekte beklenen düzeyine yöneliktir. Bu doğrultuda öğrencilerin gelecekte beklenen ve alt boyutları iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam beklentilerinin ne düzeyde olduğu incelenmiştir. Öğrencilerinin gelecekte beklenen ve alt boyutları iş ve eğitim, evlilik ve aile, sağlık ve yaşam beklentisi düzeylerinin din ve toplum alt boyutu hariç yüksek olduğu görülmüştür. Özmen, Erbay, Çetinkaya, Taşkın (2008) ve Gönüllü (2003) lise öğrencilerinin çoğunun geleceğe yönelik olumlu beklentileri olduğunu ve geleceğe yönelik umutlu olduklarını saptamaktadırlar. Verdugo vd.(2018) tarafından yapılan bir başka çalışmada 12-16 yaş arası ergenlerin geleceğe yönelik olumlu beklentileri olduğu belirlenmiştir. McCabe ve Barnett (2000) tarafından 72 öğrenci ile yapılan bir çalışmada, gençlerin sadece %1'i gelecekteki kariyerleri hakkında olumsuz beklentiler ifade edilmektedir. Diğer bir çalışmada

Israelashvili (1997) öğrencilerin okul deneyimlerinin onların gelecekteki beklentileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Gençlerin genel olarak olumlu gelecek beklentilerine sahip olmaları ya da umut düzeylerinin yüksek olması da bu dönemin özelliklerine bağlanabilir. Alisinaoğlu (2002) gençlik dönemini, kaygı ve umutsuzluğa rağmen geleceğe yönelik coşkulu bir dönem olarak tanımlamaktadır. Bu duygusal yönelim, gençlerin içinde buldukları olumsuz koşullara karşın olumlu gelecek beklentilerine sahip olmalarını da desteklemektedir. Verdugo vd. (2018) ekonomik kriz içinde olan İspanya ve Portekiz'de yaptıkları çalışmada, bu ülkelerin gençlerinin geleceğe yönelik olumlu beklentileri olduğu tespit edilmektedir. Benzer şekilde McCabe ve Barnett (2000) gençlerin gelecekteki kariyerleri konusunda gerçekçi olmayan bir şekilde iyimser olduklarını belirtmektedir. Genel olarak, lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin ortalamasının üstünde olması toplumun geleceğini olumlu etkileme potansiyeline sahip olduğu ifade edilebilir. Gençler yarının yetişkinleri olarak toplumun geleceğini temsil ettikleri için bu değişim döneminin sağlıklı olması kendileri, aileleri ve toplum için önemli olmaktadır. Ülkemizin nüfus yapısı ve bu yapının dönüşümü dikkate alındığında genç nüfus özelliklerinin daha fazla bilinmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin Gelecek Beklentisinin Bağımsız Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın ikinci alt problemi öğrencilerin gelecekte beklenen beklentileri ile araştırmanın bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiye yöneliktir. Okul türü (kamu ve özel), yaş, sınıf, kardeş sayısı, anne baba eğitim durumu, anne baba çalışma durumu değişkenleri için öğrencilerin gelecek beklentileri açısından fark bulunmamıştır. Ancak öğrencilerin gelecek beklentileri ile cinsiyet değişkeni arasında fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkeninin öğrencilerin gelecek beklentilerinde farklılık yaratan değişken olduğu ifade edilebilir. Erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasında gelecek beklentileri açısından fark bulunmuştur. Erkek öğrencilerin gelecek beklentilerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Alanyazında benzer araştırmalarda bu araştırmanın bulgularına paralel sonuçlara rastlanmaktadır. Aktaş (2016) ergenlerin anne baba birlikte yaşama, kardeş sayısı ve sınıf değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği; fakat okul ve cinsiyet değişkenlerine göre geleceğe yönelik beklentiler düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirtilmektedir. Trkn (2019) gelecek beklentisi cinsiyete, yaşa, sınıf düzeyine, sahip oldukları kardeş sayısına, anne-baba eğitim düzeyine, anne-baba tutumlarına, gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık saptamadığını; ancak aile ve ebeveynler arasındaki ilişki düzeyi, okul türü arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Tuncer (2011) tarafından meslek liselerindeki öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada yaş, mezuniyet okulu ve gelir durumu, akademik başarı, açısından önemli bir fark olmadığı tespit edilmektedir. Ancak cinsiyet değişkeni açısından kız öğrencilerin gelecek beklentileri erkek öğrencilere göre daha yüksek bulurken, üç veya dört kardeş ve beş veya daha fazla kardeşi olanlar arasında da anlamlı düzeyde farklılaşma ifade edilmektedir. şimşek(2022) cinsiyet açısından lise ğrencilerinin gelecek beklentilerinde erkek öğrenciler lehine bir fark bulmaktadır. Annesi ortaokul mezunu olan lise ğrencilerinin gelecek beklentisi diğer grupta yer alan öğrencilerin puanlarından daha yüksek bulunurken annesi niversite mezunu olan ğrencilerinin ortalama puanları en düşük olarak saptanmaktadır. Lovu (2016) ciddi maddi yoksunluk yaşamayan, benlik algısı yüksek, daha az depresif belirti gösteren ve iyimserliği yüksek olan kız ve ergenlerin yaşıtlarına göre daha olumlu gelecek beklentilerine sahip olduklarını ifade etmektedir. Pesen (2016) ğrencilerin cinsiyet, mezun olduğu okul ve ailenin gelir durumu açısından gelecekteki beklentileri arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bayoğlu ve Purutçuoğlu (2010) tarafından ergenlerin gelecekteki beklentileri üzerine yapılan çalışmanın sonuçları da öğrencilerin cinsiyet açısından gelecekteki beklentileri arasında da önemli bir fark göstermemektedir.

Öğrencilerin z Yeterlik Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın nc alt problemi ğrencilerinin öz yeterliklerinin düzeyine yöneliktir. Bu doğrultuda ğrencilerinin öz yeterlikleri ve alt boyutları akademik öz yeterlik, sosyal öz

yeterlik, duygusal öz yeterliklerinin ne düzeyde olduğuna olduğu incelenmiştir. Öğrencilerinin öz yeterlikleri ve alt boyutları akademik öz yeterlik, sosyal öz yeterlik düzeylerinin duygusal öz yeterlik alt boyutu hariç yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, Güzel (2017) lise öğrencilerinin akademik öz yeterliklerinin düşük olduğunu belirleyen çalışmasının bulgularıyla farklılık gösterirken, Sezer vd. (2010) sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sezer vd. (2010) sınav veya yetenek testi ile öğrenci kabul eden okullardaki öğrencilerin öz yeterliklerinin daha yüksek olduğu ortaya konulmakta ve bu okullarda akademik başarının daha yüksek olması veya öğrencilerin bir alanda kendilerini yeterli hissetmeleri olası olduğundan, bu değişkenlerin öz yeterlik duygusunu olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir.

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Bağımsız Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi öğrencilerin öz yeterlikleri ile araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkilere yöneliktir. Öğrencilerin öz yeterlik algıları okul türü (kamu ve özel), kardeş sayısı, anne baba çalışma durumu değişkenlerine göre farklılaşmamaktadır. Ancak öğrencilerin öz yeterlik algıları cinsiyet, yaş, sınıf, anne baba eğitim durumu değişkenleri açısından farklılık göstermektedir.

Kız ve erkek öğrencilerin öz yeterlik algıları arasında bir fark bulunmuştur. Erkeklerin öz yeterlik algılarının kızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. 14 yaş ile 18, 17 ve 16 yaş ile 18 yaş arasında 18 yaş lehine bir fark bulunmuştur. Bu farklılık 18 yaş, 17 yaş ve 16 yaş öğrencilerin 14 yaş öğrencilerinden daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. 15 yaş için bir fark bulunmamıştır. 9.sınıf ile 12.sınıf ve 11.sınıf arasında 12.sınıf ve 11.sınıf lehine bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık 12.sınıf ve 11.sınıf öğrencilerin 9.sınıf öğrencilerinden daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. 10.sınıf için bir fark bulunmamıştır. Anne eğitimi değişkeni açısından İlkokul ile ortaokul, lise, yüksekokul-üniversite grupları arasında ortaokul, yüksekokul-üniversite, lise lehine bir fark bulunmuştur. Bu farklılık ortaokul grubundakilerin yüksekokul-üniversite, lise, ilkokul grubuna göre daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Baba eğitimi değişkeni açısından ilkokul ile yüksekokul - üniversite arasında yüksekokul-üniversite lehine bir fark bulunmuştur. Bu farklılık yüksekokul-üniversite grubundakilerin ilkokul grubuna göre daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ortaokul ve lise için bir fark saptanmamıştır.

Alanyazında bu sonuçlarla ilgili benzer araştırmalarda elde edilen bulgulara paralel ve farklı sonuçlar görülmektedir. Yapılan araştırmalar, demografik özellik olan cinsiyet faktörünün öz yeterlikle anlamlı bir şekilde ilişkilendiğini ortaya koymaktadır. Huang (2013) yaptığı meta-analizde cinsiyet ve öz yeterlik arasında etki gücü yüksek olmamakla birlikte erkekler lehine anlamlı bir ilişki saptamaktadır. Pajares (2003) yaptığı araştırmada kız öğrencilerin lise düzeyinde kompozisyon dersinde erkek öğrencilerden daha yüksek bir başarı sergilemelerine rağmen akademik öz yeterliklerinin erkek öğrencilerden düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Rätty & Kärkkäinen (2011) Finlandiya'daki ailelerle yaptıkları araştırma, erkek çocuğu olan ailelerin, çocuklarının matematik başarısını kız çocuklara göre daha yüksek algıladıklarını göstermektedir. Diğer bazı kültürlerde olduğu gibi Türkiye'de de erkek çocukların yeteneklerine yönelik aileden ve toplumdan yoğun bir sosyal destek olmasına rağmen kız çocuklarında bu destek aynı düzeyde görülmemektedir. Bu destek eksikliği, araştırmalarda kız öğrencilerin öz yeterlik algılarının erkek öğrencilere göre daha düşük olmasının nedeni olabilmektedir. Bu nedenle rehberlik çalışmalarında kız öğrencilerin öz yeterlik algılarının geliştirilmesine daha fazla önem verilmesi önemli olmaktadır. Pajares (2003) doğrudan başarı deneyimlerinin kız öğrencilerin öz yeterlik algıları üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Pesen (2016) yüksekokul öğrencilerinin öz yeterliklerinde cinsiyet ve sınıf açısından fark bulunmadığını yaş açısından ise fark olduğunu gösterirken, Aypay (2010) genel öz yeterlik düzeylerinin cinsiyet ve yaş açısından önemli ölçüde farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Sezer vd.(2010) sınavlı ve yetenekli öğrenci kabul eden okullarda okuyan öğrencilerin öz yeterlik düzeyleri genel liselerde okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu öğrencilerin yaşadıkları köy, ilçe ve şehre göre öz yeterlik algıları arasında anlamlı

bir farklılık olduğu belirtmektedir. İleri (2019) akademik öz yeterlik ve gelecek beklentisi açısından cinsiyet, sınıf, bölüm ve uzun süredir ikamet edilen yer açısından anlamlı bir farklılık bulunamadığını belirtmektedir. Öğrencilerin yaş ve sınıfa göre öz yeterlik düzeyleriyle ilgili olarak, Zimmerman ve Martinez-Pons (1990) öğrencilerinin öz yeterliklerinin yaşa dolayısıyla sınıf düzeyine bağlı olarak artma eğiliminde olduğunu ve 11. sınıfların öz yeterliklerinin sekizinci sınıflara göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin öz yeterlik düzeylerinin ise beşinci sınıflara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kurbanoğlu ve Takunyacı (2012) Türkiye'de yaptıkları araştırma, Zimmerman ve Martinez-Pons (1990) bulgularını destekleyen sonuçlar ortaya koymakta; lise öğrencilerinde, öğrencinin sınıf düzeyi ne kadar yüksekse, öz yeterlik düzeyinin de o kadar yüksek olduğunu saptamaktadırlar. Öğrenci başarısını etkileyen aile ile ilgili faktörlerin anne-baba tutum ve davranışları, eğitime katılım, anne-babanın eğitim durumu ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi olduğu tespit edilmektedir. (Carlson, 1999) anne baba tutum ve davranışları, ailelerin çocuklarına yönelik destekleyici tutum ve davranışlara sahip olmaları eğitimin kalitesinin artırılması açısından önemli olduğu, erken çocukluk ve yetişkinlik döneminde aile desteği ve bakımı ile ergenlik döneminde akademik başarı ve okula uyum arasında pozitif bir ilişki olduğunun altını çizmektedir. Anıl (2009) anne ve babanın eğitim durumu çocuğun aile ortamında aldığı ilk eğitimin onun kişilik yapısını, sosyal ve zihinsel gelişimini etkilediğini ifade etmektedir. PISA 2006 değerlendirmesi sonucunda Türkiye'deki öğrencilerin fen başarı puanları ile "ebeveynlerin eğitim durumu" ve "ailenin kültürel zenginliği" değişkenleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Öğrencilerin Gelecek Beklentileri ile Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın beşinci alt problemi gelecek beklentileriyle öz yeterlik, sosyal öz yeterlik, duygusal öz yeterlik, akademik öz yeterlik arasındaki ilişkiye yöneliktir. Bu doğrultuda öğrencilerin gelecek beklentileriyle öz yeterlik, sosyal öz yeterlik, duygusal öz yeterlik, akademik öz yeterlik arasındaki ilişkinin ne olduğu incelenmiştir. Öğrencilerin

gelecek beklentileriyle öz yeterlik, sosyal öz yeterlik, duygusal öz yeterlik, akademik öz yeterlik boyutları arasında da istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif, doğrusal bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin öz yeterlikleriyle; sosyal, duygusal, akademik öz yeterlikleri alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı, yüksek düzeyde pozitif doğrusal bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Alanyazında bu sonuçlarla ilgili benzer araştırmalarda elde edilen bulgulara paralel ve farklı sonuçlar görülmektedir. Verdugo vd. (2018) 12-16 yaş arası ergenlerin gelecek beklentilerinin öğrencilerin öz yeterlik algıları ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiş ve öz yeterliği yüksek olan öğrencilerin gelecekte beklenen beklentilerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Arslanbuğa (2017) öz yeterliliği yüksek olan kişilerin kendilerine daha üst düzey hedefler koyabilecekleri ve bu hedeflere ulaşmak için daha bilinçli çalışabilecekleri düşünüldüğünde bu bulgunun beklenen bir sonuç olduğunu belirtmektedir. Öz yeterlik olumlu ya da karamsar bakış açısıyla belirlenen hedefleri, engeller karşısında gösterilen çabayı ve elde edilen başarıyı etkileyen bir unsur olmaktadır (Kiremit, 2006). Öz yeterliği yüksek olan öğrencilerin kendilerini gelecekte üst düzey profesyoneller olarak görmeleri, bu hedeflere ulaşma konusunda inançlarının yüksek olması ve dolayısıyla daha olumlu bir bakış açısına sahip olmaları ve stres düzeyinin azalmasının olumlu beklentilerini desteklediği ifade edilebilir. Geleceğe yönelik umut düzeyi ve öz yeterlik, gelecekte yaşanacak olumlu deneyimlere yönelik beklentilerle ilişkili olduğundan, bu iki kavram birbiriyle ilişkili olmaktadır (Feldman & Kubota, 2015). Çünkü öz yeterlik, kişinin davranışlarını gerçekleştirebileceği beklentisi ile ilgiliyken, geleceğe yönelik umut duygusu kişinin hedeflere ulaşma beklentileri ile ilgili olabilmektedir (Snyder, 1995). Bu durum öz yeterlik ile gelecek beklentileri arasında anlamlı bir ilişkinin nedeni olabilmektedir. İleri (2019) akademik öz yeterlik ve gelecek beklentisi açısından katılımcıların akademik öz yeterliklerinin orta düzeyde, gelecek beklentilerinin ise yüksek düzeyde olduğunu saptamaktadır. Ancak öğrencilerin öz yeterliklerinin gelecek beklentilerine etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını belirtmektedir. Taşğın (2021) lise öğrencilerinin gelecek beklentisi ile akademik öz yeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu da ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin Öz Yeterliklerinin Gelecek Beklentilerini Yordamasına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın altıncı alt problemi öğrencilerin öz yeterlikleri gelecek beklentilerini yordamasına yöneliktir. Öz yeterliğin gelecek beklentisini olumlu ve anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. Alanyazında bu sonuçlarla ilgili benzer araştırmalarda elde edilen bulgulara paralel ve farklı sonuçlar görülmüştür. Öğrenci öz yeterliği ile ergenin gelecek beklentisi arasındaki ilişki incelendiğinde; öz yeterlik ile gelecek beklentisi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Bu sonuç, Verdugo vd. (2018) sonuçları ile uyumlu olmaktadır. Sözü edilen çalışmada 12-16 yaş arası ergenlerin gelecek beklentilerinin öğrencilerin öz yeterlik algıları ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu ve bu durumun öz yeterliği yüksek olan öğrencilerin gelecekte beklenen beklentilerini daha yükseğe taşıdığı belirtilmektedir.

Öz yeterlik, öğrencilerin akademik performansları üzerinde oldukça etkili ve dinamik bir yapı olduğu için öğrenme ortamlarında üzerinde durulması gereken bir unsurdur. Yaşamının önemli bir bölümünü sınavlarla geçiren öğrencilerin erken yaşlardan itibaren öz yeterlik algılarının güçlendirilmesi son derece önem arz etmektedir. Erken yaşlarda gelişen güçlü öz yeterlik duygusu, öğrencilerin bu yaşta oluşabilecek başarısızlık durumlarında çok daha sağlıklı ve istikrarlı baş etme becerileri sergilemelerini sağlamaktadır. Yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular, öğrenme ortamlarında öğrencilerin öz yeterlik algılarını incelerken kültürün öz yeterlik algılarının değişmesinde potansiyel bir faktör olabileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerindeki farklılıklar da öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinin farklılaşmasında etkili bir faktör olabilmektedir.

Kamu ve özel lise öğrencilerinin gelecek beklentilerini ve genel öz yeterliklerini çeşitli değişkenler üzerinden inceleyen bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmaya katılanlar, araştırmanın temsil edilebilirliği açısından sınırlılık oluşturabilecek örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bir diğer sınırlılık ise araştırma verilerinin tek bir ilden toplanmasıdır. İleride yapılacak çalışmalarda farklı illerdeki liselerden daha fazla öğrenci

seçilerek çalışma tekrarlanabilir. Böylece örnekleme yönteminden kaynaklanan sınırlamanın giderilmesine katkı sağlanabilir. Son olarak, araştırmada kullanılan ölçeklerin öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini gerektirmesi, öğrencilerin sosyal olarak beklenen yanıtları verme eğilimleri açısından bir sınırlılık olabilir. Tüm bu sınırlılıklara rağmen, çalışmanın gelecek beklentisi ile öz yeterlik değişkenleri arasındaki ilişki örüntüleri konusunda alanyazına özgün katkılar sağladığı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarının Türkiye bağlamında genellenebileceği düşünülmektedir. Araştırma sonucunda bu konuda yapılan çalışmaların toplam değerinin ortaya çıkması ve öğrencilerin akademik başarılarını inceleyen çalışmalara kaynak oluşturması umulmaktadır.

Öneriler

Mevcut araştırma kamu ve özel liselerindeki öğrencilerin öz yeterliklerinin gelecek beklentilerini pozitif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca cinsiyet okul türü, yaş, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu gibi değişkenlerin de öz yeterlik ve gelecek beklentisi üzerindeki etkilerini de saptamaktadır. Bu doğrultuda, öğrencilerin öz yeterliklerinin desteklenmesi ve geliştirilmesine yönelik olarak uygulayıcılara ve araştırmacılara bazı öneriler sunulmaktadır.

Uygulayıcılar için Öneriler

1. Mevcut araştırma öğrencilerin gelecek beklentileri ve öz yeterlikleri okul türü açısından bir farklılık ortaya koymamıştır. Kamu ve özel okul arasındaki en önemli fark kuşkusuz öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve ücret olmaktadır. MEB örgün eğitim istatistikleri kamu okullarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı özel okula göre üç kata yakın fazlalıkta göstermektedir. Kamu okulları ücretsiz eğitim sağlarken, özel okullar yıllık ücret almaktadır. Özel okulların ivme kazandığı günümüzde özel okulların öğrencilere katkısı irdelenmelidir. İçinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli faktörlerinden biri de yeterlilikleri olan gençleri topluma kazandırmaktır. Bunun için de bireysel, toplumsal, teknik ve evrensel yetkinlikler

çerçevesinde bir eğitim yapısını oluşturmak gerekmektedir. Öğrencinin hayatta ne tür roller üstlenebileceğini bilmesini sağlamak önemlidir. Buna ek olarak; okulların özellikleri, içyapıları ve iç dengeleri de oldukça önemlidir. Birçok okulda benzer binalar ve sınıflar mevcut olsa da farkı belirleyecek olan müfredatın işleniş şeklidir. Bu doğrultuda politika yapıcılar tarafından eğitim sisteminin düzenlenmesi; okullardaki bu düzenlemelerin uzmanlarca periyodik olarak gözlenmesi ve denetiminin yapılması; okul yönetimlerinin okulları bu yapıya uygun hale getirmeye özen göstermesi; velilerin çocuklara okul seçimlerini bu parametreler doğrultusunda yapması; Son olarak da kamu ve özel okul yöneticilerinin, eğitim kurumlarında çalışan veya çalışacak adaylara, eğitim yönetimi alanının temel sorunlarına dayalı güçlü bir teorik bilgi tabanı, bilimsel araştırma yetkinliği ve bilimsel bakış açısı kazandırmaya yönelik gerekli ortamı sağlamaları son derece önem arz etmektedir.

2. Araştırma sonuçlarında, öz yeterliğinin gelecek beklentilerini yordadığı sonucuna ulaşılmış olması, ailenin eğitim durumunun öğrencilerin öz yeterlikleri üzerinde etkili olduğunun saptanması dolayısıyla ebeveyn tutum ve davranışlarının çocukları üzerindeki etkileri konusunda farkındalık kazandırılması önemli olmaktadır. Bu bağlamda uygulamalar kapsamında hizmet içi eğitimlerle yöneticiler ve öğretmenler öz yeterlik algısının önemi, gelişimi konusunda bilinçlendirilebilir. Ailenin eğitim sürecine aktif katılımını sağlayan çalışmalar yapılabilir. Velilere öğrencilerin psikolojisinin anlaşılması, sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirilmesi, hayatı anlamak ve anlamlandırmak için çaba sarf etmeleri ve en önemlisi, çocukla sağlıklı bir ilişki ve iletişim kurulması konusunda yönlendirme ve bilgilendirme periyodik olarak yapılabilir. Öncelikle aile bireylerinin çocuklarıyla ve kardeşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde daha çok özen gösterilmeleri, ilgi ve sevgiye yeterli zaman ayırmaları konusunda farkındalığı artırıcı bilgilendirmeler yapılabilir. Ayrıca öğüt vermek yerine davranışlarıyla örnek olmaları gerektiği, çocukların evde aile bireylerini rol model

- aldıkları yönünde ailelere bilinçlendirme seminerleri düzenlenebilir, okul müdürleri ve rehberlik öğretmenleri de bu tip çalışmalara gerekli desteği verebilir.
3. Mevcut araştırma sonuçları, öğrencilerin öz yeterliklerinin gelecek beklentilerini pozitif yönde etkilediğini kız öğrencilerin öz yeterliğinin ve gelecek beklentilerinin erkek öğrencilere kıyasla daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda lise öğrencilerinin öz yeterlik düzeyini yükseltmeye yardımcı olabilmek için okul yönetimi ve öğretmenler tarafından bilgilendirme çalışmaları sağlanabilir. Rehberlik hizmetlerinden öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal öz yeterliklerini yükseltmek için de geleceğe yönelik kişisel, mesleki, ekonomik, eğitsel ve sosyal beklentilerini yükseltmek için de yararlanılabilir. Bu seminer ve çalışmalarda kız öğrencilerin öz yeterlik algılarının geliştirilmesine daha fazla önem verilmesi desteklenebilir.
  4. Araştırma sonuçları lise öğrencilerinin öz yeterliklerinin gelecek beklentileri üzerinde etkisini ortaya koymaktadır. Erken yaşlarda gelişen güçlü öz yeterlik duygusu, öğrencilerin bu yaşta oluşabilecek başarısızlık durumlarında çok daha sağlıklı ve istikrarlı baş etme becerileri sergilemelerini sağlamaktadır. İnsan gücü bir ülkenin en değerli kaynağıdır. Okullar bu değerli kaynakların güce dönüştürüldüğü kurumlardır. Günümüzde özellikle bilimsel düşünme becerileri ile üretken, yaratıcı ve karşılaştıkları sorunları çözme becerisine sahip bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Öğrencilerin başarı düzeylerini yükseltmek ve nitelikli bireyler olarak yetişmelerini sağlamak, 21. yüzyılın becerileriyle donatmak için eğitim sistemlerinde bir dizi dönüşümün gerçekleştirilmesinin gerekliliği ifade edilebilir.
  5. Mevcut araştırma kamu ve özel liselerindeki öğrencilerin öz yeterliklerinin gelecek beklentilerini pozitif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Öğretim programları birbirleriyle örtüşen bir yapıya sahip olduğundan, önceki öğrenmeler sonraki öğrenmelerin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle ilköğretim düzeyinde yeterli başarı gösteremeyen bir öğrenci, lisede de yeterli başarıyı gösteremeyecektir.

Öyleyse okul öncesi dönemden itibaren çocukların eğitim süreçlerine büyük özen gösterilmeli ve farkındalığı artırıcı desteklerin oluşumu sağlanmalıdır. Araştırma sonuçlarıyla bağlantılı olarak öğrencilerin öz yeterliklerinin dolayısıyla da gelecek beklentilerinin artırılmasıyla ilgili sorunları çözmek için tek bir kurum ve kuruluşun önlem alması yeterli olamayacağından ilgili kurumların bu sorunları çözmek için koordinasyon içinde çalışmaları önerilir. Okul yöneticileri, okul yönetim süreçlerine okul toplumunu oluşturan öğretmen, öğrenci, yardımcı personel ve velileri dahil ederek öğrencilerin öz yeterlik algılarını yükseltmek için farkındalık yaratma ve iş birliğini yönetme sorumluluğunu üstlenebilirler. Öte yandan, bir kamu kurumu olan okulun yakın ve uzak çevresiyle de öz yeterlik algısı farkındalığını artırmak hususunda ilişkiler geliştirmesi beklenebilir.

6. Okul yöneticileri, öğrencilerin öz yeterliklerini yükseltmek, eğitimi daha etkili ve verimli kılmak, öğrencileri 21.yüzyıl becerileriyle donatmak için eğitim sürecinde akılcı ve düzenli analiz tekniğinin uygulanmasını sağlayabilirler. Eğitimde amaçlılık, planlılık, bütünlük, açıklık, süreklilik, bireysel farklılıkları dikkate alma ve iyi insan ilişkilerine dayalı olma gibi ilkelere bağlı olarak öğrencilerin öz yeterlik algılarına ilişkin farkındalığın oluşturulmasını sağlayabilirler.
7. Okul yöneticileri meslek kategorileri ve meslek sınıflamaları ölçme araçlarının, gençlere yönelik mesleki danışmanlık hizmetlerinde kullanımını yaygınlaştırabilirler. Ayrıca özellik faktörü kuramı çerçevesinde, gençlerin özelliklerini ölçmek için çeşitli psikometrik araçlara ve ayrıca mesleki analiz çalışmalarına mesleki rehberlik alanında daha fazla yer verilmesini sağlayabilirler.

Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Mevcut araştırmada; lise öğrencilerinin genel öz yeterliğinin gelecek beklentilerini yordadığı sonucuna Ankara ili ile sınırlı olarak ulaşılmış olması dolayısıyla, lise öğrencilerinin genel öz yeterliklerini ile gelecek beklentileri ilişkisini Türkiye genelinde araştıran yeni araştırmalarla sürdürülmesi önem arz etmektedir.

2. Araştırma sonuçlarında, algılanan öz yeterliğin gelecek beklentisini etkilediği göz önüne alındığında, öğrencilerin öz yeterliği ile gelecekteki beklentileri arasındaki ilişkinin daha fazla araştırılmaya devam edilmesi önem arz etmektedir. Özellikle anaokulu, ilkokul ve ortaokul düzeyinde öz yeterlik konusunda çok sınırlı çalışmalar bulunmaktadır. Aile, çevre, okul, öğretmen, eğitim planı, eğitim süreci, eğitim içeriği, eğitim sistemi gibi değişkenlerin çocuğun öz yeterliği üzerindeki etkilerine yönelik farkındalık artırıcı çalışmalara ihtiyaç vardır.
3. Bu çalışmada, gelecek beklentisi ve öz yeterlik sadece lise öğrencilerinin algıları üzerinden değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin ve ebeveynlerin araştırma grubuna dâhil edilerek değerlendirmeler yapılmasının ve sonuçların karşılaştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
4. Mevcut çalışmada açısından kamu ve özel okul arasında anlamlı fark oluşmadığı; anne eğitim durumu açısından ortaokul mezunu anneler lehine fark olduğu anne çalışma durumu açısından anlamlı bir fark oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin öz yeterliklerinin; kamu özel okul, anne eğitimi ve çalışma durumu değişkenlerine göre nicel verilerin yanı sıra gelecekte nitel verilerle incelenmesiyle benzer çalışmalara katkı sağlayacak daha detaylı sonuçlar elde edilebilir.
5. Mevcut araştırma öğrencilerin öz yeterliklerinin gelecek beklentilerini pozitif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin erken sosyalleşme süreçleri ve diğer bireylerle etkileşim içinde olduğu ortam, geleceğe yönelik hedeflerin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Kültürel normlar ve bu normların taşıyıcısı olan yazılı ve görsel medya, istenilen ve normal gelişim hedeflerinin neler olabileceğini belirlemekte ve gençlerin gelecek beklentileri için bir ölçüt oluşturmaktadır. Bu kapsamda sosyal kalıpların ve diğer bireylerin gençlerin yaşam beklentisi üzerindeki etkilerinin araştırılması önerilebilir.
6. Mevcut çalışmada, lise öğrencilerinin gelecek beklentisi ve öz yeterlik düzeyleri ile bazı değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Olumlu gelecek beklentilerinin uzun vadeli hedeflerin belirlenmesindeki önemi dikkate alınarak, araştırmanın farklı yaş ve okul grupları üzerinde tekrarlanması ve sonuçların paylaşılması önerilebilir. Bu yöndeki araştırmalar yalnızca konunun incelikli bir şekilde anlaşılmasını sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda araştırmacılara ve uygulayıcılara, olumlu gençlik gelişimini teşvik etmek ve gençlere gerçekten umutlu bir gelecek sağlamak için maksimum faydalı programlar tasarlamak, gençleri 21. yüzyıl yetkinlikleriyle donatmak için araçlar sağlayacağı düşünülmektedir.

7. Bu araştırmanın belli periyotlarla tekrarlanması da öğrencilerin öz yeterlik ve gelecek beklentilerindeki değişimin yönünün görülmesi açısından yararlı olabilir.

Kaynaklar

- Acar, K. , Mor, A. , Baynaz, K. & Arslanoğlu, E. (2020). An Investigation on Anxiety States of Students in Faculty of Sport Sciences During COVID-19 . *International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences* , 3 (1) , 66-73. <https://doi.org/10.33438/ijdshs.736875>
- Adler, A. (1994). *İnsan Tabiatını Tanıma*. (A. Yörükan, Çev.) . Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arslanbuğa, M. (2017). *An Investigation Into The Relationship Between Language Learning Strategies and students' Perceived Self Efficacy Levels the Example of Edirne*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Artar, M. (2003). Depremi yaşayan ergenlerin gelecek beklentilerinin içeriği. *Kriz Dergisi* 11 (3): 21-27 . https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000195
- Atabey, N. (2020). Lise Öğrencilerinin Okula Aidiyet Duygularının Yordayıcısı Olarak Gelecek Beklentileri ve Öz yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim Cilt 45*, Sayı 201 125-141. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2020.8315>
- Aydın, O.(2013). Ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin akademik ve mesleki gelecek kaygılarının incelenmesi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2(3), 129-166. <https://hdl.handle.net/20.500.12436/112>
- Aylar, E. (2012). Bir örnek olay incelemesi: Sosyo-Kültürel teori bağlamında geleceğe yönelik hedefler ve öz-düzenleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 767-782. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/48698/619564>
- Aypay, A. (2010). The Adaptation Study of General Self-Efficacy Scale to Turkish. *Inonu University Journal of the faculty of Education*, 11 (2) 113-131. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/92265>
- Balcı, A. (2005). Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler. Pegem Akademi Yayıncılık.

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122–147. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.37.2.122>
- Bandura, A (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs: Nj: Prentice Hall.
- Bandura, A (1994). Self-Efficacy. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior*. New York: Academic Press.
- Bandura, A (1997). *Self-Efficacy the Exercise of Control*. Englewood Cliffs, Nj: Prentice-Hall.
- Bandura, A., C. Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). "Multifaceted Impact Of Self-Efficacy Beliefs on Academic Functioning". *Child Development*, 67, 1206–1222.
- Barrow, J., Cox, P., Sepich, R., & Spivak, R. (1989). Student needs assessment surveys: Do they predict student use of services? *Journal of College Student Development*, 30(1), 77–82.
- Bayam, Ö. Ç. (2010). *Anne-Babaların Öz yeterlik İnançları ile Çocuklarının Problem Davranışlarına Yönelik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Bayoğlu, A. V. (2010). Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Gelecek Beklentileri ve Sosyal Destek Algıları. *Kriz Dergisi*, 18 (1), 27-39. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000316
- Bouffard-Bouchard, T., Parent, S., & Larivee, S. (1991). Influence of Self-Efficacy on Self-Regulation and Performance among Junior and Senior High-School Age Students. *International Journal of Behavioral Development*, 14, 153-164. <https://doi.org/10.1177/016502549101400203>

- Buyruk, H. (2009). Eğitimde Yaşanan Toplumsal Eşitsizlikler Ve Farklılaşan Eğitim Rotaları: Üniversite Öğrencilerinin Deneyimlerine Dayalı Bir Araştırma. *Eğitim Bilim Toplum*, 7(25),6-45.
[https://www.academia.edu/45590920/Eğitimde Yaşanan toplumsal Eşitsizlikler v e Farklılaşan Eğitim Rotaları](https://www.academia.edu/45590920/Eğitimde_Yaşanan_toplumsal_Eşitsizlikler_ve_Farklılaşan_Eğitim_Rotaları)
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, Ö., Akgün, Ş., Karadeniz, F., & Demirel. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Caprara, G., Steca, P., Gerbino, M., Paciello, M., & Vecchio, G. (2006). Looking for adolescents' well-being: Self-efficacy beliefs as determinants of positive thinking and happiness. *Epidemiologia Psichiatria Sociale*, 15(1), 30-43.
[DOI:10.1017/S1121189X00002013](https://doi.org/10.1017/S1121189X00002013)
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences, (Second Edition)*. New Jersey: LEA Publishers,.
- Çalışkan, S. (2021). Ergenlerin Sahip Olduğu Gelecek Beklentisi, Umut ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyi Arasındaki Yordayıcı İlişkiler, (Yüksek Lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Konya
- Çelik, (1995) V. "Küreselleşme Sürecinde Avrupa'da Eğitim Yönetimi". *Eğitim Yönetimi Dergisi*. Yıl I, Sayı 4,1995:557-568.
- Darling, H. L., Hyler, M., & Gardner, M. (2017). *teacher professional development*. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.
- Davidson, O. B., F. D., & Margalit, M. (2012). A Focused Intervention for 1st Year College Students: Promoting Hope, Sense of Coherence, And Self-Efficacy. . *The Journal of Psychology*, 146(3),333-352. [DOI: 10.1080/00223980.2011.634862](https://doi.org/10.1080/00223980.2011.634862)

- De Neve, D., Devos, G. & Tuytens, M. (2015). The importance of job resources and self-efficacy for beginning teachers' professional learning in differentiated instruction. *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies*, 47(1), 30-41. <https://www.learntechlib.org/p/202302/>.
- Dellinger, A. B., Bobbett, J. J., Olivier, D. F., & Ellett, C. D. (2008). Measuring teachers' self-efficacy beliefs: Development and use of the TEBS-Self. *Teaching and Teacher Education*, 24(3), 751–766. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2007.02.010>
- Dixon, L., Stewart, B., & Burland, J. (2001). Pilot Study of The Effectiveness of The Family-To-Family Education Program. *Psychiatry Serv*, 52:965-70.
- Dumangöz, P. D. & Sanlav, R. (2021). Spor Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Kişisel Özellikleri İle Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi . *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(24), 551-561. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbider/issue/65093/1000798>
- Feldman, D. B., & Kubota, M. (2015). Self-Efficacy, Optimism, And Academic Achievement: Distinguishing Constructs and Levels of Specificity İn Predicting College Grade-Point Average. *Learning And Individual Differences*, 37, 210-216 .
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. London: Sage.
- Fisher, Ronald (1925). *Araştırma Çalışanları için İstatistiksel Yöntemler* . Edinburgh: Oliver ve Boyd. s. 46. ISBN 978-0-05-002170-5.
- Gísladóttir, T. L., Matthíasdóttir, Á., & Kristjánsdóttir, H. (2013). The Effect of Adolescents' Sports Clubs Participation on Self-Reported Mental and Physical Conditions and Future Expectations. *Journal of Sports Sciences*, 31(10), 1139-1145. [DOI: 10.1080/02640414.2013.773402](https://doi.org/10.1080/02640414.2013.773402)
- Güleri, M. (1998). Üniversiteli Ve İşçi Gençliğin Gelecek Beklentileri Ve Kötümserlik-İyimserlik Düzeyleri. *Kriz Dergisi*, 6 (1) , 55-66. . DOI: 10.1501/Kriz_0000000036

- Güzel, E. (2016). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Dayalı Matematik Öğreniminin Bilimi Tanıma, Yaşam İle İlişki Kurma, Öğrenmeyi Öğrenme, Sorgulayarak Ve İletişim Kurarak Öğrenme Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 135-149.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aibuefd/issue/1492/18044>
- Hurn, C. J. (1993). *The Limits and Possibilities of Schooling: An Introduction to The Sociology of Education* (3 ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- İleri, M. (2019). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Akademik Öz Yeterliliklerinin Gelecek Beklentisi Üzerine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- İmamoğlu, E. & Güler-Edwards, A. (2007). Geleceğe İlişkin Yönelimlerde Benlik Tipine Bağlı Farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22 (60), 115-132.
<https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320070000m000145.pdf>
- Israelashvili, M. (1997). School Adjustment, School Membership and Adolescents' Future Expectations. *Journal of Adolescence*, 20(5), 525-535.
DOI: [10.1006/jado.1997.0107](https://doi.org/10.1006/jado.1997.0107)
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1973). *Gençlerin Tutumları ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma*. Ankara: ODTÜ Yayınevi.
- Kalyon, B. (2014). *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Beklentileri ve Beklentilerini Gerçekleştirme Düzeyi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karakoç, A. Bingöl, F. & Karaca, S. (2013). Lise Öğrencilerinde Ergen Öznel İyi Oluş ile Olumlu Gelecek Beklentisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 6 (3), 43-50.

https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/25024/makaleler/3/6/arastirmx_2502_4_3_pp_43-50.pdf

- Karakuş, İ. (2003). *Farklı Kaynaklardan Gelen Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilikleri Gerçekleştirme Düzeyleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Karasar, N. (2022). *Bilimsel Araştırma Yöntemi - Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, M. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Beklentisinin Yapısal Eşitlik Modeli Chaid Analiz ile Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Kazu, Y. ,Özdemir, O. (2004). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin beklentileri (Beklenti Profili). XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kiremit, H. (2006). *Fen Bilgisi Öğretmenliği Öğrencilerinin Biyoloji ile İlgili Öz yeterlik İnançlarının Karşılaştırılması*. İzmir: (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Koçyiğit, M. (2014). *Cinsiyete ve Ait Olma Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Geleceğe Yönelik Tutumlar* (Yüksek lisans Tezi). On dokuz Mayıs Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun
- Kurbanoğlu, S. (2004). Öz yeterlik İnancı ve Bilgi Profesyonelleri İçin Önemi. *Bilgi Dünyası*, 5(2),137-152. DOI: <https://doi.org/10.15612/BD.2004.484>
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı: Kuramlar, Uygulamalar*. Ankara: Nobel Dağıtım.
- Loeb, E., Hessel, E. T., & Allen, J. (2016). The self-fulfilling prophecy of adolescent social expectations. *International Journal of Behavioral Development*, 40(6), 555–564. <https://doi.org/10.1177/0165025415618274>

- Lovu, M. B., Hărăguş, P.-T., & Roth, M. (2016). Constructing Future Expectations In Adolescence: Relation to Individual Characteristics and Ecological Assets In Family and Friends. *International Journal of Adolescence and Youth*, 23. 1-10. <https://doi.org/10.1080/02673843.2016.1247007>
- Luthans, F. L. (2004). Positive Psychological Capital: Beyond Human and Social Capital. *Business Horizons*, 47(1), 45-50.
- MacLeod, A. K., & Byrne, A. (1996). Anxiety, depression, and the anticipation of future positive and negative experiences. *Journal of Abnormal Psychology*, 105(2), 286–289. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.105.2.286>
- Margolis, H., & McCabe, P. P. (2004). Margolis, H., and McCabe, P. P. 2004. Self-Efficacy: A Key to Improving The Motivation of Struggling Learners. *The Clearing House*, 77, 241-249.
- Maxwell, J. (1996). *Qualitative Research Design: An Interative Approach*. Thousand Oaks, CA: Sage
- McCabe, K., & Barnett, D. (2000). First comes work, then come marriage: Future orientation among African American young adolescents. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 49(1), 63–70. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2000.00063.x>
- Nurmi, J.E. (1991) How Do Adolescents See Their Future? A Review of the Development of Future Orientation and Planning. *Developmental Review*, 11, 1-59. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(91\)90002-6](https://doi.org/10.1016/0273-2297(91)90002-6)
- Özyürek, R. (1995). *Fen bilimleri alanını seçen öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentisi ile kariyer seçenekleri zenginliği ve üniversiteye giriş sınavlarındaki performansları arasındaki ilişkiler* (Doktora tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Pajares, F. (2003). Self-Efficacy Belief. Motivation. And Achievement In Writing a Review of the Literature. *Reading and Writing Quarterly: Overcoming Learning Difficulties* (s. 19(2). 139-158). <https://doi.org/10.1080/10573560308222>
- Pallant, J. (2017). *SPSS Kullanma Kılavuzu, Çev: Sibel Balcı ve Berat Ahi, 2. Baskı.* Ankara: Anı Yayıncılık.
- Pastorelli, C., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Rola, J., Rozsa, S., & Bandura, A. (2001). The structure of children's perceived self-efficacy: A cross-national study. *European Journal of Psychological Assessment*, 17(2), 87–97. <https://doi.org/10.1027/1015-5759.17.2.87>
- Pesen, A. (2016). A Research on Self-Efficacy and Future Expectations of Students In Vocational High Schools. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, 34-43. https://www.researchgate.net/publication/308116227_A_research_on_self-efficacy_and_future_expectations_of_students_in_vocational_high_schools
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş (1 b.). (T. Geniş, Çev.)* İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Scheffe, H. (1959). *The Analysis of Variance.* New York: Wiley.
- Schmid, K. L., Phelps, E., & Lerner, R. M. (2011). Constructing positive futures: Modeling the relationship between adolescents' hopeful future expectations and intentional self-regulation in predicting positive youth development. *Journal of Adolescence*, 34(6), 1127–1135. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.07.009>
- Schmidt, C. J., Pierce, J., & Stoddard, S. A. (2016). The mediating effect of future expectations on the relationship between neighborhood context and adolescent bullying perpetration. *Journal of Community Psychology*, 44(2), 232-248. <https://doi.org/10.1002/jcop.21761>
- Schwarzer, R., & Hallum, S. (2008). Perceived Teacher Self-Efficacy as A Predictor of Job Stress and Burnout: Mediation Analysis. *Applied Psychology* (s. 57, 152-171). [DOI:10.1111/j.1464-0597.2008.00359.x](https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2008.00359.x)

- Senemoğlu, N. (2015). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (24 b.). Ankara: Yargı Yayınları.
- Sezer, F. , İşgör, İ. Y. , Özpolat, A. R. & Sezer, M. (2010). Lise Öğrencilerinin Öz Yeterlilik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (13), 129-137. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/2774/37148>
- Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring, and nurturing hope. *Journal of Counseling & Development*, 73(3), 355–360. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1995.tb01764.x>
- Stajkovic, A. D., & Luthans, F. (1998). Social Cognitive Theory and Self-Efficacy: Going beyond Traditional Motivational and Behavioral Approaches. *Organizational Dynamics*, 26, 62-75. [https://doi.org/10.1016/S0090-2616\(98\)90006-7](https://doi.org/10.1016/S0090-2616(98)90006-7)
- Şimşek, H. (2012). Future Expectations of High School Students in Southeastern Turkey: Factors behind Future Expectations. *Journal of Theoretical Educational Science*, 5 (1), 90-109. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akukeg/issue/29344/314023>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics: Pearson New International Edition* (6th Edition)
- Tatar, A. M. (2005). Öğretmen beklentisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (2) , <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/13720/166070>
- TDK. (2022). <https://www.tdk.gov.tr/>
- Telef, B. B. & Karaca, R. (2012). Çocuklar İçin Öz-Yeterlilik Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* , (32) , 169-187. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25119/265237>
- Tolan, B. Y. (1990). *Günümüz Gençliğinin Gelecekte Beklentileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Tuncer, M. (2011). Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması. *Electronic Turkish Studies*, 6(3,) 2265-1275 <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2335>
- Turan, G. (2012). *Alkol Bağımlılığı Sendromunda Antisosyal Kişilik Özellikleri ve Bağımlılık Süreçleri ile İlişkisi* (Tıpta Uzmanlık). Ankara Üniversitesi/ Tıp Fakültesi, Ankara
- Turan, N. (2015). *Çalışma Yaşamında Yetenek, Beceri, Yetkinlik, Yeterlilik*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- TÜİK. (2020). *Türkiye İstatistik Kurum*. <https://veri.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2020-37242>
- Türkön, H. (2019). *Ergenlerde (14-18) Bağlanma Stilleri ile Gelecek Beklentisi ve Öz-Denetim Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kayseri Örneği* (Yüksek Lisans Tezi) Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, Mersin.
- Uluçay, T., Özpolat, A. R. , İşgör, İ. Y. & Taşkesen, O. (2014). Lise Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *Education Sciences*, 9 (2) , 234-247. . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsaedu/issue/19808/211882>
- Uğurlu, O. (2011). Genel ve Zihinsel Sağlığın Yordayıcıları Olarak İyimserlik ve Karamsarlık. *Cankaya University Journal of Humanities and Social Sciences*, 8 (1) , 81-90. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cankujhss/issue/4021/53101>
- Uzun, S. & Kelleci, M. (2018, December 31). Lise Öğrencilerinde Madde Bağımlılığı: Madde Bağımlılığından Korunma Konusundaki Öz Yeterlilikleri Ve İlişkili Faktörler. *Düşünen Adam Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 356-363. [DOI: 10.5350/DAJPN2018310404](https://doi.org/10.5350/DAJPN2018310404).
- Verdugo, L., Freire, T., & Sánchez Sandoval, Y. (2018). Understanding The Connections Between Self Perceptions and Future Expectations: A Study with Spanish and Portuguese Early Adolescents. *Revista De Psicodidáctica*. 23, 39-47. [DOI:10.1016/j.psicod.2017.07.005](https://doi.org/10.1016/j.psicod.2017.07.005)

Wood, R., & Bandura, A. (1989). Impact of conceptions of ability on self-regulatory mechanisms and complex decision making. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(3), 407–415. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.56.3.407>

Yavuzer, H. (1998). *Çocuk ve Suç*. (9 b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. , Demir, İ. , Meşeci, F. & Sertelin, Ç. (2012). Günümüz Gençliğinin Gelecek Beklentileri. *HAYEF Journal of Education*, 2 (2), 93-103. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhayefd/issue/8791/109826>

Yıldırım, F. ve İlhan, İ.Ö. (2010). Genel Öz yeterlilik Ölçeği Türkçe Formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-8. <https://www.turkpsikiyatri.com/PDF/C21S4/301-308.pdf>

EK-A: Ölçeklerin Kullanılması İçin Alınan İzin Belgeleri

Ergen gelecek beklentisi ölçeği kullanım izni.

ölçek izni/düzeltilme

Denizgün Keser

Alıcı: tunmurat, mtuncer

26 Şub 2021 15:38

Sayın Murat hocam,
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Bilim Dalında yüksek lisans tezimi, hocam Doç. Dr. Nihan Demirkasimoğlu danışmanlığında yürütmekteyim. Yüksek lisans tez konum "Ankara ili kamu ve özel lise öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma" dır.
McWhirter'in "Future Expectations Scale for Adolescents" adlı ölçeğinden Türkçe'ye uyarlamış olduğunuz "Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeğini" izniniz olursa kullanmak istiyorum. Uyarlamış olduğunuz ölçeğin çalışmama önemli katkı sağlayacağından emin olmakla birlikte olumlu ya da olumsuz cevabınız için şimdiden teşekkür ediyor ve iyi çalışmalar diliyorum.
Hacettepe Üniversitesi,
Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Eğitim Yönetimi Bilim Dalı

Saygılarımla, Denizgün Keser

MURAT TUNCER

Alıcı: ben

Merhaba,
Ölçek ektedir. Araştırmanızda kullanabilirsiniz. Kolaylıklar dilerim.
Prof. Dr. Murat Tuncer

Denizgün Keser

...

Prof. Dr. Murat TUNCER
Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Prof. Dr. Murat TUNCER
Fırat University Education Faculty, Department of Educational Sciences

Çocuklar için öz yeterlik ölçeği kullanım izni.

Denizgün Keser

Alıcı: bakitelef

26 Mar 2021 Cum 14:05

Sayın Bülent hocam,
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Bilim Dalında yüksek lisans tezimi, hocam Doç. Dr. Nihan Demirkasimoğlu danışmanlığında yürütmekteyim. Yüksek lisans tez konum "Ankara ili kamu ve özel lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ile öz yeterlilikleri üzerine bir araştırma"dır. Rengin Karaca hocam ile birlikte Türkçeye uyarlamasını yapmış olduğunuz "Çocuklar İçin Öz Yeterlilik Ölçeğini" ni izniniz olursa kullanmak istiyorum. Ölçeğinizin çalışmama önemli katkı sağlayacağından emin olmakla birlikte olumlu ya da olumsuz cevabınız için şimdiden teşekkür ediyor ve iyi çalışmalar diliyorum.
Hacettepe Üniversitesi,
Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Eğitim Yönetimi Bilim Dalı

Bulent Baki Telef

Alıcı: ben

26 Mar 2021 14:19

Merhabalar,

Ekte ölçeği, geçerlik ve güvenilirliğini gönderiyorum. İyi çalışmalar.

2 Ek

EK-B: Veri Toplama Araçları

Araştırma Anketi (Demografik Özellikler)

Lütfen her bir soruyu yanıtlayınız. Kimliğiniz gizli tutulacak, isminiz yazılmayacaktır. Araştırmaya sağladığınız destek için teşekkür ederim.

1. Okulunuzun adı:

2. Cinsiyetiniz: Kız ( ) Erkek ( )

3. Yaşınız:

4. Kaçınıcı sınıftasınız? 9. ( ) 10. ( ) 11. ( ) 12. ( )

5. Sizinle kaç kardeşiniz? 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 4'ten fazla ( )

6. Doğum Yeriniz: İl ( ) İlçe ( ) Köy ( ) Kasaba ( )

7. Anneniz yaşıyor mu? Evet ( ) Hayır ( )

8. Babanız yaşıyor mu? Evet ( ) Hayır ( )

9. Annenizin eğitim durumu: İlkokul( ) Ortaokul( ) Lise( ) Yüksek Okul( )

Üniversite( ) Yüksek Lisans( ) Doktora( )

10. Babanızın eğitim durumu: İlkokul( ) Ortaokul( ) Lise( ) Yüksek Okul( )

Üniversite( ) Yüksek Lisans( ) Doktora( )

11. Akademik başarı açısından kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Başarılı ( ) Orta düzey ( ) Başarısız ( )

12. Size göre ailenizin gelir düzeyi nasıl? Yetersiz ( ) Orta ( ) İyi ( )

13. Anne – babanız beraber mi? Evet ( ) Hayır ( ) Boşanmış ( )

14. Anne-babanız herhangi bir işte çalışıyor mu?

Her ikisi de çalışıyor ( ) Her ikisi de çalışmıyor ( )

Annem çalışmıyor, babam çalışıyor ( ) Babam çalışmıyor, annem çalışıyor ( )

15. Anne - Babanızın size karşı olan tutumu nasıldır?

Baskıcı ( ) Demokratik ( ) Koruyucu ( ) İlgisiz ( )

16. Anne-babanızın birbirleriyle olan ilişkisini nasıl değerlendirirsiniz?

Kötü ( ) Orta ( ) İyi ( ) Çok iyi ( ) Mükemmel ( )

ANKARA İLİ KAMU VE ÖZEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK BEKLENTİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (ERGEN GELECEK BEKLENTİLERİ ÖLÇEĞİ)								
Sevgili öğrenciler, aşağıdaki soruları dikkatlice okuyup, sizin duygu ve düşüncelerinizi yansıtan her soru için 1 ile 7 arasında derecelendirerek sadece bir cevabı işaretleyiniz. 1 Kesinlikle Hayır anlamına gelirken 7 Kesinlikle Evet anlamına gelmektedir. Lütfen boş bırakmayınız. Teşekkürler.								
Yetişkin Olduğumda;	Kesinlikle inanmıyorum			Kararsızım			Kesinlikle inanıyorum	
	1	2	3	4	5	6	7	
Faktör 1: İş ve Eğitim								
1	Hayatımla ilgili başarmak istediğim şeyleri başarmış olacağım	1	2	3	4	5	6	7
2	İstediğim şeyleri satın alabileceğim	1	2	3	4	5	6	7
3	İyi bir iş bulacağım	1	2	3	4	5	6	7
4	Hedeflediğim eğitim düzeyine ulaşacağım	1	2	3	4	5	6	7
5	Hoşlanacağım bir iş bulacağım	1	2	3	4	5	6	7
6	İstikrarlı bir iş bulacağım	1	2	3	4	5	6	7
7	Geçimimi her zaman sağlayacağım	1	2	3	4	5	6	7
8	Kendimi güvende hissedeceğim	1	2	3	4	5	6	7
9	Kazandığım para bana ve hayat arkadaşıma yeterli gelecek	1	2	3	4	5	6	7
10	İşim bana kendimle gurur duymam için fırsatlar verecek	1	2	3	4	5	6	7
11	Mutlu bir hayatım olacak	1	2	3	4	5	6	7
Faktör 2: Evlilik ve Aile								
12	Evleneceğim	1	2	3	4	5	6	7
13	Çocuklarım olacak	1	2	3	4	5	6	7
14	25 yaşından önce evli olacağım	1	2	3	4	5	6	7
15	Evliliğim hep sürecek	1	2	3	4	5	6	7
16	Çocuğum daima banş içinde yaşayacak	1	2	3	4	5	6	7
17	Çocuğumun uzun bir hayatı olacak	1	2	3	4	5	6	7
18	Çocuğuma güvenli bir ortam sağlayacağım	1	2	3	4	5	6	7
Faktör 3: Din ve Toplum								
19	Düzenli olarak toplumsal ve dini hizmetlere katılacağım	1	2	3	4	5	6	7
20	Dini aktivitelere katılacağım	1	2	3	4	5	6	7
21	Topluluğumda lider olacağım	1	2	3	4	5	6	7
Faktör 4: Sağlık ve Yaşam								
22	Uzun bir hayat yaşayacağım	1	2	3	4	5	6	7
23	Sağlıklı bir diyet yapacağım	1	2	3	4	5	6	7
24	Spor yapacağım	1	2	3	4	5	6	7
25	Sağlığım iyi olacak	1	2	3	4	5	6	7

Tablo 27 Ergen Gelecek Beklentisi Ölçeği (EGBÖ) Frekans Analizi

Gelecek Beklentisi		$\bar{X}=4.79$ $SS=1.10$															
		Kesinlikle inanmıyorum 1		2		3		Kararsızım 4		5		6		Kesinlikle inanıyorum 7		$\bar{X}$	SS
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Yetişkin Olduğumda;																	
İş ve Eğitim Faktörü		$\bar{X}=5.34$ $SS=1.32$															
1.Hayatımla ilgili başarmak istediğim şeyleri başarmış olacağım		11	1.4	27	3.4	63	8.0	134	17.1	190	24.2	146	18.6	214	27.3	5.24	1.50
2.İstediğim şeyleri satın alabileceğim		24	3.1	35	4.5	70	8.9	119	15.2	171	21.8	156	19.9	210	26.8	5.15	1.63
3.Yetişkin Olduğumda; İyi bir iş bulacağım		25	3.2	25	3.2	71	9.0	115	14.6	148	18.9	165	21.0	236	30.1	5.26	1.63
4.Hedeflediğim eğitim düzeyine ulaşacağım		22	2.8	35	4.5	56	7.1	109	13.9	150	19.1	191	24.3	222	28.3	5.28	1.60
5.Hoşlanacağım bir iş bulacağım		28	3.6	27	3.4	52	6.6	96	12.2	129	16.4	152	19.4	301	38.3	5.46	1.67
6.İstikrarlı bir iş bulacağım		28	3.6	26	3.3	58	7.4	104	13.2	152	19.4	166	21.1	251	32.0	5.33	1.64
7.Geçimimi her zaman sağlayacağım		23	2.9	19	2.4	60	7.6	98	12.5	137	17.5	150	19.1	298	38.0	5.48	1.61
8.Kendimi güvende hissedeceğim		37	4.7	38	4.8	53	6.8	99	12.6	127	16.2	154	19.6	277	35.3	5.31	1.76
9.Kazandığım para bana ve hayat arkadaşımaya yeterli gelecek		39	5.0	29	3.7	61	7.8	99	12.6	113	14.4	173	22.0	271	34.5	5.32	1.75
10.İşim bana kendimle gurur duymam için fırsatlar verecek		21	2.7	24	3.1	45	5.7	79	10.1	129	16.4	155	19.7	332	42.3	5.63	1.59
11.Mutlu bir hayatım olacak		53	6.8	29	3.7	60	7.6	92	11.7	129	16.4	134	17.1	288	36.7	5.25	1.85
Evlilik ve Aile Faktörü		$\bar{X}=4.35$ $SS=1.64$															
12.Evleneceğim		144	18.3	88	11.2	78	9.9	138	17.6	98	12.5	69	8.8	170	21.7	4.08	2.15
13.Çocuklarım olacak		172	21.9	100	12.7	81	10.3	126	16.1	81	10.3	65	8.3	160	20.4	3.86	2.20
14.25 yaşından önce evli olacağım		400	51.0	116	14.8	82	10.4	86	11.0	36	4.6	20	2.5	45	5.7	2.34	1.79
15.Evliliğim hep sürecek		157	20.0	39	5.0	56	7.1	141	18.0	89	11.3	116	14.8	187	23.8	4.35	2.19
16.Çocuğum daima barış içinde yaşayacak		111	14.1	23	2.9	33	4.2	82	10.4	73	9.3	131	16.7	332	42.3	5.17	2.15
17.Çocuğumun uzun bir hayatı olacak		104	13.2	24	3.1	33	4.2	121	15.4	79	10.1	149	19.0	275	35.0	5.03	2.08
18.Çocuğuma güvenli bir ortam sağlayacağım		95	12.1	18	2.3	22	2.8	51	6.5	38	4.8	125	15.9	436	55.5	5.60	2.09
Din ve Toplum Faktörü		$\bar{X}=3.73$ $SS=1.64$															
19.Düzenli olarak toplumsal ve dini hizmetlere katılacağım		140	17.8	101	12.9	142	18.1	141	18.0	102	13.0	72	9.2	87	11.1	3.67	1.92
20. Dini aktivitelere katılacağım		170	21.7	119	15.2	118	15.0	133	16.9	84	10.7	73	9.3	88	11.2	3.53	1.99
21.Topluluğumdalider olacağım		146	18.6	87	11.1	95	12.1	128	16.3	99	12.6	86	11.0	144	18.3	3.99	2.11
Sağlık ve Yaşam Faktörü		$\bar{X}=4.85$ $SS=1.48$															
22.Uzun bir hayat yaşayacağım		70	8.9	50	6.4	72	9.2	166	21.1	121	15.4	133	16.9	173	22.0	4.67	1.88
23.Sağlıklı bir diyet yapacağım		136	17.3	69	8.8	84	10.7	126	16.1	110	14.0	103	13.1	157	20.0	4.20	2.11
24.Spor yapacağım		42	5.4	39	5.0	51	6.5	75	9.6	106	13.5	140	17.8	332	42.3	5.44	1.83
25.Sağlığım iyi olacak		49	6.2	38	4.8	67	8.5	117	14.9	118	15.0	164	20.9	232	29.6	5.09	1.82

ANKARA İLİ KAMU VE ÖZEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK BEKLENTİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (ÇOCUKLAR İÇİN ÖZ-YETERLİK ÖLÇEĞİ)						
Sevgili öğrenciler, aşağıdaki soruları dikkatlice okuyup, sizin duygu ve düşüncelerinizi yansıtan her soru için 1 ile 5 arasında derecelendirerek sadece bir cevabı işaretleyiniz. Lütfen Boş bırakmayınız. Teşekkürler.		Hiç	Biraz	Orduka iyi	İyi	Çok iyi
		1	2	3	4	5
1.	Sınıf arkadaşlarınız sizinle aynı görüşte olmadığı zaman kendi görüşlerinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	①	②	③	④	⑤
2.	Olumsuz bir olay karşısında kendi kendinize moralinizi yükseltmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	①	②	③	④	⑤
3.	Yapılacak başka ilgi çekici şeyler olduğunda dersinizi ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	①	②	③	④	⑤
4.	Çok korktuğunuzda yeniden sakinleşebilmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	①	②	③	④	⑤
5.	Çevrenizdeki diğer çocuklarla arkadaşlık kurmada ne kadar iyisiniz?	①	②	③	④	⑤
6.	Sınav için hazırlanmanız gereken bir üniteye ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	①	②	③	④	⑤
7.	Tanımadığınız bir kişi ile sohbet etme konusunda ne kadar iyisiniz?	①	②	③	④	⑤
8.	Sinirlerinize ne kadar iyi hâkim olabilirsiniz?	①	②	③	④	⑤
9.	Her gün ev ödevlerinizi tamamlama konusunda ne kadar başarılısınız?	①	②	③	④	⑤
10.	Sınıf arkadaşlarınız ile ne kadar uyumlu çalışabiliyorsunuz?	①	②	③	④	⑤
11.	Duygularınızı ne kadar iyi kontrol edebiliyorsunuz?	①	②	③	④	⑤
12.	Her dersinizde ders boyunca dikkatinizi ne kadar iyi toparlayabiliyorsunuz?	①	②	③	④	⑤
13.	Çevrenizdeki diğer çocuklara sizin hoşlanmadığınız bir şeyi yaptıklarını ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	①	②	③	④	⑤
14.	Kendinizi iyi hissetmediğinizde kendi kendinize moral vermede ne kadar iyisiniz?	①	②	③	④	⑤
15.	Okuldaki derslerin tümünü anlamayı başarıma konusunda ne kadar iyisiniz?	①	②	③	④	⑤
16.	Komik bir olayı bir öğrenci grubuna ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	①	②	③	④	⑤
17.	Okuldaki çalışmalarınızla ailenizi memnun etmeyi ne kadar başarabiliyorsunuz?	①	②	③	④	⑤
18.	Diğer çocuklarla arkadaşlığınızı sürdürüebilme konusunda ne kadar başarılısınız?	①	②	③	④	⑤
19.	Sizi rahatsız eden düşüncelerinizi bastırma konusunda ne kadar başarılısınız?	①	②	③	④	⑤
20.	Herhangi bir sınavı geçme konusunda ne kadar başarılısınız?	①	②	③	④	⑤
21.	Olması muhtemel şeyler için endişe etmeme konusunda ne kadar başarılısınız?	①	②	③	④	⑤

Tablo 28 Çocuklar İçin Öz Yeterlik Ölçeği (ÇÖYÖ) Frekans Analizi

Öz Yeterlik	$\bar{X}=3.22$ $SS=.62$										$\bar{X}$	SS
	Hiç iyi değil 1		Biraz iyi 2		Oldukça iyi 3		İyi 4		Çok iyi 5			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Sosyal Öz yeterlik												
$\bar{X}=3.64$ $SS.74$												
1-Sınıf arkadaşlarınız sizinle aynı görüşte olmadığı zaman kendi görüşlerinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	30	3.8	115	14.6	151	19.2	257	32.7	232	29.6	3.70	1.15
5-Çevrenizdeki diğer çocuklarla arkadaşlık kurmada ne kadar iyisiniz?	30	3.8	93	11.8	156	19.9	269	34.3	237	30.2	3.75	1.12
7-Tanımadığınız bir kişi ile sohbet etme konusunda ne kadar iyisiniz?	54	6.9	161	20.5	186	23.7	212	27.0	172	21.9	3.37	1.22
10-Sınıf arkadaşlarınız ile ne kadar uyumlu çalışabiliyorsunuz?	41	5.2	130	16.6	187	23.8	264	33.6	163	20.8	3.48	1.15
13-Çevrenizdeki diğer çocuklara sizin hoşlanmadığınız bir şeyi yaptıklarını ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	43	5.5	104	13.2	178	22.7	264	33.6	196	25.0	3.59	1.16
16-Komik bir olayı bir öğrenci grubuna ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	31	3.9	79	10.1	171	21.8	230	29.3	274	34.9	3.81	1.14
18-Diğer çocuklarla arkadaşlığınızı sürdürülebilirlik konusunda ne kadar başarılısınız?	22	2.8	85	10.8	157	20.0	275	35.0	246	31.3	3.81	1.08
Duygusal Öz Yeterlik												
$\bar{X}=2.94$ $SS.92$												
2-Olumsuz bir olay karşısında kendi kendinize moralinizi yükseltmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	125	15.9	237	30.2	121	15.4	169	21.5	133	16.9	2.93	1.35
4-Çok korktuğunuzda yeniden sakinleşebilmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	73	9.3	201	25.6	157	20.0	203	25.9	151	19.2	3.20	1.27
8-Sinirlerinize ne kadar iyi hâkim olabilirsiniz?	160	20.4	243	31.0	128	16.3	136	17.3	118	15.0	2.76	1.36
11-Duyularınızı ne kadar iyi kontrol edebiliyorsunuz?	92	11.7	167	21.3	172	21.9	222	28.3	132	16.8	3.17	1.27
14-Kendinizi iyi hissetmediğinizde kendi kendinize moral vermede ne kadar iyisiniz?	131	16.7	197	25.1	152	19.4	164	20.9	141	18.0	2.98	1.36
19-Sizi rahatsız eden düşüncelerinizi bastırma konusunda ne kadar başarılısınız?	140	17.8	215	27.4	183	23.3	151	19.2	96	12.2	2.81	1.28
21-Olması muhtemel şeyler için endişe etmeme konusunda ne kadar başarılısınız?	185	23.6	203	25.9	156	19.9	142	18.1	99	12.6	2.70	1.34
Akademik Öz Yeterlik												
$\bar{X}=3.07$ $SS.76$												
3-Yapılacak başka ilgi çekici şeyler olduğunda dersinizi ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	153	19.5	332	42.3	137	17.5	122	15.5	41	5.2	2.45	1.12
6-Sınav için hazırlanmanız gereken bir üniteye ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	31	3.9	181	23.1	217	27.6	279	35.5	77	9.8	3.24	1.04
9-Her gün ev ödevlerinizi tamamlama konusunda ne kadar başarılısınız?	63	8.0	186	23.7	190	24.2	213	27.1	133	16.9	3.21	1.21
12-Her dersinizde ders boyunca dikkatinizi ne kadar iyi toparlayabiliyorsunuz?	41	5.2	195	24.8	240	30.6	253	32.2	56	7.1	3.11	1.03
15-Okuldaki derslerin tümünü anlamayı başarma konusunda ne kadar iyisiniz?	56	7.1	228	29.0	213	27.1	221	28.2	67	8.5	3.02	1.10
17-Okuldaki çalışmalarınızla ailenizi memnun etmeyi ne kadar başarabiliyorsunuz?	93	11.8	186	23.7	189	24.1	217	27.6	100	12.7	3.06	1.22
20-Herhangi bir sınavı geçme konusunda ne kadar başarılısınız?	30	3.8	126	16.1	239	30.4	269	34.3	121	15.4	3.41	1.05

EK-C: Araştırma Etik Komisyonu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-101.02.02-00001592960
Konu : Denizgün KESER Hk. (Etik Komisyon İzni)

2.06.2021

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 21.04.2021 tarihli ve E-51944218-101.02.02-00001549232 sayılı yazı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi **Denizgün KESER**'in **Doç. Dr. Nihan DEMİRKASIMOĞLU** danışmanlığında yürüttüğü "**Ankara İli Kamu ve Özel Lise Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Araştırma**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Mayıs 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 7AF1A577-1948-4DF7-9C15-1A919775C05F

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-cbys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Memur

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992

Telefon: .

Keş: hacettepeuniversitesi@hu01.kep.tr

EK-Ç: Milli Eğitim İzin Bildirimi

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-14588481-605.99-34475360
Konu : Araştırma İzni

12.10.2021

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2020/2 nolu Genelgesi.
b) 16.09.2021 tarihli ve 1762993 sayılı yazımız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Denizgün KESER'in "**Ankara İli Kamu ve Özel Lise Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Araştırma**" konulu çalışması kapsamında ilimiz 25 İlçesindeki Liselerde, uygulama talebi ilgi (a) Genelge çerçevesinde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, söz konusu araştırmanın Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ölçme araçlarının; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde okul ve kurum yöneticilerinin sorumluluğunda gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Harun FATSA
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Dağıtım:
Gereği:
Hacettepe Üniversitesi

Bilgi:
25 İlçe MEM

Adres :

Tel/Fax No : 0(312) 300 89 00
E-Posta : iletisim@mem.gov.tr
Kayıt Adresi : meb@mem.gov.tr

Bu belge gizli/ sınırlı erişimlidir.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.meb.gov.tr/meb-olym>

Ünvan : Veli Hizmetleri ve Kurum İşleri
İmza Adresi : Faks : _____

EK-D: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- * tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- * görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- * başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- * atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- * kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- * bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

...../...../.....

(İmza)

Denizgün KESER

EK-E: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

...../...../.....

Tez Başlığı: Ankara İli Kamu ve Özel Lise Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri ve Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişki

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
29/06/2022	133	194275	06/06/2022	%15	1864714736

Uygulanan filtreler:

- Kaynaklar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Denizgün KESER

Öğrenci No.: N18136719

Ana Bilim Dalı: Eğitim Bilimleri

İmza

Programı: Eğitim Yönetimi

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Nihan DEMİRKASIMOĞLU

EK-F: Thesis/Dissertation Originality Report

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To The Department of Educational Administration

Thesis Title: The Relationship Between the Future Expectations and Self-Efficacy of Public and Private High School Students in Ankara

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
29/06/2022	133	194275	06/06/2022	%15	1864714736

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Lastname: Denizgün KESER

Student No.: N18136719

Department: Graduate School of Educational Sciences

Program: Educational Administration

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

Signature

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
Assoc. Prof. Dr. Nihan DEMİRKASIMOĞLU

EK-G: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.⁽¹⁾
- Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir.⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.⁽³⁾

..... /..... /.....
(imza)

Denizgün KESER

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezimin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ay aşmamak üzere tezimin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

